

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE DEĞERLER VE
YAŞAMIN ANLAMI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Veysi BAŞ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Erdal HAMARTA

Konya-2014

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Veysi BAŞ
	Numarası	128301051017
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tezin Adı	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE DEĞERLER VE YAŞAMIN ANLAMI ARASINDAKİ İLİŞKİ	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

Bu çalışma BAP tarafından 131310001 numaralı YL tez projesi olarak desteklenmiştir.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Veysi BAŞ	
	Numarası	128301051017	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Erdal HAMARTA	
Tezin Adı	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE DEĞERLER VE YAŞAMIN ANLAMI ARASINDAKİ İLİŞKİ		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “**Üniversite Öğrencilerinde Değerler ve Yaşamın Anlamı Arasındaki İlişki**” başlıklı bu çalışma *24.1.2014* tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Doç. Dr. Erdal HAMARTA	Danışman	
Doç. Dr. Bülent DİLMAÇ	Jüri Üyesi	
Doç. Dr. Coşkun ARSLAN	Jüri Üyesi	

ÖNSÖZ

Üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırma altı bölümden oluşmaktadır. Bu çalışmanın her aşamasında, emek ve desteğini gördüğüm, birikim ve tecrübesinden istifade ettiğim değerli danışman hocam Doç. Dr. Erdal HAMARTA'ya içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca tez çalışmam süresince değerli katkılarını esirgemeyen Doç. Dr. Bülent DİLMAÇ hocama da çok teşekkür ederim.

Tezimin her aşamasında değerli katkılarına başvurduğum oda arkadaşlarım Arş. Gör. Eyüp YURT ve Arş. Gör. Mustafa AYDIN'a da çok teşekkür ederim.

Veysi BAŞ
Konya- 2014

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Veysi BAŞ
	Numarası	128301051017
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri / Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tezin Adı	Üniversite Öğrencilerinde Değerler ve Yaşamın Anlamı Arasındaki İlişki

Özet

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamda anlam arasındaki ilişkinin incelenmesi, değerler ile yaşamda anlam (aranan anlam, mevcut anlam) arasındaki yordayıcı ilişkilerin ortaya konmasıdır.

Araştırma genel tarama modeline uygun olarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubu Konya il merkezinde öğrenim gören tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilen ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 589’u kız 321’i erkek olmak üzere toplam 910 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında Dilmaç ve Arıcak (2012) tarafından geliştirilen “Dilmaç & Arıcak Değerler Ölçeği”, Steger ve arkadaşları tarafından geliştirilen Akın ve Taş (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan “Yaşamda Anlam Ölçeği (YAO)” ile araştırmacılar tarafından geliştirilen bilgi formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde Pearson Korelasyon katsayısı ve regresyon analizi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda mevcut anlam ile toplumsal değerler, maneviyat, insan onuru, özgürlük, fütüvvet, kariyer değerleri, ve entelektüel değerler arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Mevcut anlam ile materyalistik değerler ve romantik değerler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Aranılan anlam ile

toplumsal değerler, materyalistik değerler, romantik değerler, özgürlük, kariyer değerleri ve entelektüel değerler arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Aranan anlam ile maneviyat arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aranan anlam ile insan onuru arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Mevcut anlamın önemli yordayıcıları olarak maneviyat, fütüvvet ve materyalistik değerler bulunmuştur. Diğer alt boyutların mevcut anlamı anlamlı düzeyde yordamadığı bulunmuştur. Aranan anlamın önemli yordayıcıları olarak romantik değerler, maneviyat ve özgürlük bulunmuştur. Diğer alt boyutların aranan anlamı anlamlı düzeyde yordamadığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Yaşamın Anlamı

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Abstract

The aim of this study is investigating the relationship between values and the meaning of life as well as detecting the predictive relationship between values and meaning in life (Presence of and Search for Meaning in Life) as for university students.

The research was conducted by utilizing general survey model. Selected randomly by cluster sampling method and volunteered to take part in the study, the participants of the study are 589 females and 321 males with a total of 910 university students. The participants are studying in Konya. Data was collected by using “Dilmaç & Arıcak Values Scale” developed by Dilmaç and Arıcak (2012), “Meaning in Life Scale” developed by Steger at al. and adapted to Turkish by Akin and Taş (2011) as well as a “personal data form” developed by the researcher. Pearson correlation coefficients and Regression analysis were run for data analysis and interpretation.

The results of the study showed that there is a positive significant relationship among social values, spiritual values, honor of humanity, freedom, futuwwat, career values, intellectual values. The results yielded no relationship among present meaning, materialistic values and romantic values. Social values, materialistic values, romantic values, freedom, career values and intellectual values are found to be positively significantly related to expected meaning. A negative correlation was found between expected meaning and spiritual values. There was no relationship between presence meaning and honor of humanity. The significant predictors of presence meaning were spiritual values, futuwwat and materialistic values. Other sub-dimensions were not significant predictors of present meaning. Romantic values, spiritual values and freedom were the significant predictors of presence meaning. The other sub-dimensions were not significant predictors of presence meaning.

Key Words: Values, Meaning in Life

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	İ
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	İİ
ÖNSÖZ	İİİ
ÖZET	İV
ABSTRACT	VI
1. BÖLÜM	1
1.1. Giriş	1
1.2. Amaç	4
1.3. Araştırmanın Amacı	4
1.3.1. Araştırmanın Alt Amaçları	4
1.4. Araştırmanın Önemi	4
1.5. Varsayımlar	5
1.6. Sınırlılıklar	5
1.7. Tanımlar	5
2. BÖLÜM	7
KONYLA İLGİLİ KURAMSAL VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR	7
2.1. Değer Kavramı	7
2.1.1. Değer Kelimesinin Etimolojisi;	7
2.1.2. Kavram Olarak Değer;.....	7
2.1.3. Değer Kavramı Üzerine Akademik Çalışmaların Tarihsel Gelişimi	8
2.1.4. Felsefe Perspektifinden Değer Kavramı	9
2.1.5. Sosyoloji Perspektifinden Değer Kavramı	11
2.1.6. Psikoloji Perspektifinden Değer Kavramı	11
2.1.7. Değer - Din İlişkisi	12
2.1.8. Değerlerin Kaynağı-Oluşumu	13
2.1.8.1. Değerlerin oluşması;	15
2.1.9. Değerlerle İlgili Kavramlar.....	15
2.1.9.1. Kültür	15
2.1.9.2. Sosyal Tutum	16
2.1.9.3. Sosyal Norm.....	19
2.1.9.3.1. Değer ve Norm Arasındaki Farklar	19

2.1.10.	Değerlerin Sınıflandırılması	19
2.1.10.1.	Allport, Vernon, Lindsey Değer Sınıflaması	19
2.1.10.2.	Rokeach'ın Değer Sınıflandırması	20
2.1.10.3.	Fichter'in Değer Sınıflandırması;	22
2.1.10.4.	Schwartz Değerler Sınıflaması.....	22
2.1.10.5.	Dilmaç & Arıcak Değerler Sınıflandırması	24
2.1.11.	Değerlerin Özellikleri.....	24
2.1.12.	Değerlerin İşlevleri.....	26
2.1.13.	İlgili Araştırmalar	27
2.2.	Yaşamın Anlamı.....	31
2.2.1.	Yaşam-Hayat Kavramı;	31
2.2.2.	Anlam Kavramı	32
2.2.3.	Hayatın Anlamı.....	34
2.2.3.1.	Hayatın anlamı “içkin” mi yoksa atfedilmiş mi?	37
2.2.4.	Yaşama Anlam Katan Kaynaklar	37
2.2.5.	Hayatın Anlamsızlığı	39
2.2.6.	Hayatta Anlamsızlığın Kaynakları	40
2.2.7.	Hayatta Mutlak Anlamsızlık Mümkün Mü?.....	41
2.2.8.	Hayatın Anlamı ve Din	41
2.2.8.1.	Dini İnanç Herkesin Hayatına Aynı Anlamı Mı Katar?.....	43
2.2.8.2.	Hayata Anlam Katmak İçin Dini İnanç Şart mı?	43
2.2.9.	Dinlerde Hayatın Anlamı.....	44
2.2.9.1.	İslamda Hayatın Anlamı	44
2.2.9.2.	Hristiyanlık'ta Hayatın Anlamı.....	46
2.2.9.3.	Yahudilik'te Hayatın Anlamı.....	46
2.2.9.4.	Uzakdoğu Dinlerinde Hayatın Anlamı	47
2.2.9.4.1.	Budizm'de Hayatın Anlamı.....	47
2.2.9.4.2.	Hinduizm'de Hayatın Anlamı	47
2.2.9.4.3.	Konfüçyüsçülük'te Hayatın Anlamı	48
2.2.10.	Yaşamda Anlam- Ruh Sağlığı İlişkisi	48
2.2.10.1.	Hayatta Anlamın Varlığı İle İlişkili Ruhsal Durumlar.....	49
2.2.10.1.1.	Hayatta Anlamın Yokluğu (Anlamsızlık) İle İlişkili Ruhsal Durumlar.....	49
2.2.11.	Hayatın Anlamı ile İlgili Araştırmalar	49
2.3.	Anlam -Değer İlişkisi	55
3.	BÖLÜM.....	57
YÖNTEM.....		57
3.1.	Araştırma Modeli.....	57
3.2.	Çalışma Grubu	57
3.3.	Veri Toplama Araçları	57
3.3.1.	Dilmaç & Arıcak Değerler Ölçeği.....	58
3.3.1.1.	Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması	58
3.3.2.	Yaşamın Anlamı Ölçeği (YAÖ)	59
3.3.2.1.	Ölçeğin Türkçeye Çevrilmesi	60
3.3.2.2.	Dilsel eşdeğerlik.....	60

3.3.2.3.	Madde analizi ve güvenilirlik.....	61
3.3.2.4.	Yapı geçerliği.....	61
3.4.	Verilerin Toplanması ve Analizi.....	61
3.4.1.	Verilerin Toplanması.....	61
3.4.2.	Verilerin Analizi.....	62
4.	BÖLÜM.....	63
	BULGULAR.....	63
5.	BÖLÜM.....	69
	YORUM VE TARTIŞMA.....	69
5.1.	Üniversite Öğrencilerinin Sahip Olmuş Olduğu Değerler Cinsiyete Göre Farklılaşmakta Mıdır?	69
5.2.	Üniversite Öğrencilerinde Yaşamın Anlamı Cinsiyete Göre Farklılaşmakta Mıdır? 78	
5.3.	Değerler ve yaşamın anlamını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?.....	79
6.	BÖLÜM.....	80
	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	80
6.1.	Sonuçlar	80
6.2.	Öneriler.....	81
	KAYNAKÇA.....	82
	EKLER.....	90
	Kişisel Bilgi Formu.....	90
	Yaşamın Anlamı Ölçeği (YAÖ) Örnek Sorular	91
	Dilmaç & Arıcak Değerler Ölçeği Örnek Sorular.....	92

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Rokeach'ın Değer Grupları	21
Tablo 2. Schwartz'a göre; Motivasyonel Değer Tipleri, Tanım, Amaç ve İçerdikleri Tek Değerler	23
Tablo 3. Dilmaç & Arıcak Değer Sınıflandırması (Dilmaç & Arıcak, 2012).	24
Tablo 4. Çalışma grubuna ilişkin betimsel veriler.	57
Tablo 5. Üniversite Öğrencilerinde Değerlerin Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları	63
Tablo 6. Üniversite Öğrencilerinde Yaşamın Anlamının Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları	65
Tablo 7. Üniversite Öğrencilerinde Değerlerin Alt Boyutları ile Yaşamın Anlamının Alt Boyutları Arasındaki İlişki	66
Tablo 8. Değerlerin Mevcut Anlamı Yordama Gücüne ilişkin Regresyon Analizi Sonucu	67
Tablo 9. Değerlerin Aranan Anlamı Açıklama Gücüne ilişkin Regresyon Analizi Sonucu	68

1. BÖLÜM

1.1. Giriş

İnsanlık tarihi boyunca insanlar hem bireysel yaşamlarını hem de sosyal yaşamlarını devam ettirmek, arzuladıklarına kavuşmak, endişe ettiklerinden kurtulmak için kendileri için neyin doğru olduğu neyin yanlış olduğu, bireysel ve sosyal hayatları için ne istedikleri ne istemedikleri konusunda inançlar, değerler ve paradigmlar geliştirmişlerdir. Geliştirdikleri bu inançları, değerleri ve paradigmları bazen bireysel ve sosyal hayatlarında istedikleri ve bekledikleri sonuçlar verdiği gibi bazen de istemedikleri, beklemedikleri sonuçlar vermişlerdir. Bu beklenen, istenen sonuçları arttırmak ve sürekli kılmak ve beklenmeyen, istenmeyen sonuçları azaltmak ve süresini kısaltmanın nasıl olabileceğinin cevabı dinde, mitolojide, felsefede, sanatta, ideolojilerde veya modern bilimde özellikle de sosyal bilimlerde arana gelmiştir. Bunların her biri de kendine göre duygularda, düşüncelerinde ve eylemlerinde bireylerin ve toplumların yararına göre sonuç verecek birer ölçüt, değer, inanç ve paradigma önermiştir. 20. yüzyıla baktığımızda değerlerin dini, felsefi, ideolojik ve sanatsal bakışın yanında sosyal bilimlerde bilimsel metotlarla inceleme konusu yapılan bir olgu olduğunu görürüz. Ülkemizde cumhuriyetin kuruluşundan iki binli yıllara kadar örgün ve yaygın eğitimde ders içerikleriyle ilişkilendirilmiş bir çok değer (milli ve manevi değerler adı altında) öğrencilere aktarılmaya çalışılmıştır. Bu durum Milli Eğitim genel ve özel amaçlarında belirtilmiştir.

İki binli yıllardan sonra ise “değerler eğitimi”, “karakter eğitimi”, “kişisel gelişim uygulamaları” vb. adlarla anılan devlet okullarında, özel öğretim kurumlarında, özel danışmanlık ve kariyer merkezlerinde bazen yerel yönetimlerin de katkı sağladığı öğrenci, veli ve eğitimcileri de hedef alan özel programlar, müfredat içerikleri uygulanmaya başlanmıştır. 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren ilköğretim okullarında uygulamaya konulan yapılandırmacı yaklaşımla birlikte öğrencinin öğrenme sürecine girmeden önce edinmiş olduğu değerlerin de öğrenciyi etkilediği benimsenmiş ve öğrencinin ilgi, tutum, değer ve inançlarını içine

alan duyuşsal alan eğitimi programlara alınmıştır (MEB, 2004a; MEB2004b ve MEB2004c, Aktaran: Dilmaç, Bozgeyik ve Çıkılı, 2008).

Değer kavramı dini, felsefi, ideolojik, bilimsel, sanatsal veya aktüel bakış açısına göre bakıldığında geniş bir perspektiften tanımlanabilecek bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı değer tanımlanırken herkesin kabul ettiği tek ve nesnel bir tanımlamaya ulaşılamamıştır. Literatüre bakıldığında değer kavramı; arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem derecelerine göre değişen, durum ötesi hedefler (Schwartz, 1992: 4), değerler bir bakıma bizim hayatımızın gayeleri; hatta sadece kendi hayatımızın değil başkalarının hayatı için de gaye olmasını istediğimiz şeyler (Güngör, 2010: 84), bireyin kendi yaşamında neyin doğru, neyin yanlış olduğu konusundaki geliştirdiğı inançları, arzu edilen ve edilmeyen yargıları (Dilmaç & Deniz & Deniz, 2009: 10), belli bir toplumda, neyin iyi, neyin kötü, doğru veya yanlış, arzu edilir veya edilmez olduğu konusundaki ortak görüşler, standartlar (Budak, 2000) bireyin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıktığı ve toplumsal bütünselliğın ayrışmaz bir öğesini oluşturduğu (Dilmaç & Bozgeyikli & Çıkılı, 2008: 71), toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren en önemli ölçütler olduğu (Özensel, 2003: 220), genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçek olarak kullanılan olgular (Aydın, 2011: 39), toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir (Akbaş, 2008: 10), İnsanların içinde buldukları durumları, eylemleri, nesnelere diğer insanları değerlendirmede ve yargılamada benimsedikleri örüntüler (Aktaran: Dönmez ve Cömert, 2007: 30) şeklinde tanımlanmıştır.

Antik çağlardan günümüze kadar yaşamın anlamına dair teologlar, filozoflar, sanatçılar ve bilim adamları görüş beyan etmişlerdir. Doğal olarak yaşamın anlamının bilinip bilinmeyeceğı, bilinecekse ne olduğu sorusuna verilen cevaplar da sübjektif olmuştur. Literatürde genellikle yaşamın anlamı ve yaşamın amacı kavramları birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Neredeyse tüm çalışmalarının merkezine “yaşamda anlam”ı koyan Frankl,e göre yaşamın anlamı, insanın doğuştan getirdiğı bir güç olarak anlam arayışını içinde barındıran, yaşam amaçlarıyla birlikte ele alınan, insan yaşamının doğal ve sağlıklı temel güdüsüdür (Aktaran: Demirbaş, 2010: 7). Yalom’a (2001: 663-668) göre kozmik anlam ve kişisel anlam olmak üzere

iki çeşit anlamdan bahsedilebilir. Kozmik anlam; batı dünyasında Yahudi-Hıristiyan dinsel geleneğinin, dünya ve insanın hayatının Tanrı'nın buyurduğu bir planın parçası olduğuna dair kapsamlı bir anlam şemasına dayanan, insan hayatının Tanrı'ya benzeme amacına adanması gerektiği, Tanrı'nın mükemmeli temsil ettiği ve bu nedenle hayatın amacı mükemmellik için çabalamaktır. Hayata anlam verme, insanın kendisi, yaşadığı dünya ve etrafındaki âlem hakkında arayışlarına tatminkâr cevaplar bulmasını ifade eder (Akıncı, 2005: 7) Anlam ile değerler arasında yakın bir ilişki mevcuttur. Kaynak itibariyle değerler, insanî sınırlar içerisinde hapsedilmezler. Değerlerde yücelik söz konusudur ve asıl kaynakları insan ötesi bir varoluşa dayalıdır. Anlamlılık değerle beslenir; dolayısıyla anlamın da sınırlandırılması söz konusu olamaz. İnsan, gerçek özgürlüğüne ancak kendi ötesine aşmayı sağlayacak bu tarz değerlere sarılmakla kavuşabilir. Böyle bir özgürleşme, insana içsel zenginlik kazandırır (Bahadır, 2002: 34). Anlam hissi bir kez geliştikten sonra *değerleri* doğurur –ki bu da karşılığında insanın anlam hissini güçlendirecek şekilde hareket eder... Toplumsal normlar bir anlam şemasından doğarlar ve toplumsal güven ve uyum için gerekli olan tahmin edilebilirliği sağlarlar. Genel olarak algısal çatımız ve eylemlerimizi dayandırdığımız değerler sistemi için duyduğumuz insani gereksinim hayattaki anlam arayışımız için “katişksız” nedenleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte, genellikle anlam sorusunun saflığı bozulur; tek başına anlamdan başka konular ona bağlanır ve onu bozar (Yalom, 2001: 728-730). Bir şeyin iyi olduğunu söylediğimiz zaman, onun bizim için anlamı ve değeri olduğunu söyleriz (Runzo, 2002, s. 285). Hayatın anlamının değerlerin varlığını sürdürmesine ve çeşitli boyutlarda yaratılmasına ait olduğu söylenebilir. Tipik olarak hayata anlam veren şey, kişiler ve kültürler arasında değişen, bir değerler kolajına dayanır. Sayelerinde hayatımızın anlam kazandığı, süregelen çeşitli amaç planları vardır. Ancak sürecin kendisi de değerli olmalıdır. Bir amaca hizmet etmenin kendi içinde değerli olan şeyin yaratılmasına ya da açıkça ortaya konmasına yardımcı olması gerekir. Din de buna bütünüyle daha güçlü bir anlam katar, çünkü din, diğerlerinin arasında, nihai ya da derin olan o değerlerle ilgilidir (Smart, 2002, s. 79).

1.2. Amaç

Araştırmanın bu bölümünde amaç, alt amaçlar, sayılılar, sınırlılıklar ve tanımlar bölümlerine yer verilecektir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinde değerler ile yaşamın anlamının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi, değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişkinin incelenmesi ve değerler ile yaşamın anlamı arasındaki yordayıcı ilişkilerin ortaya konmasıdır.

1.3.1. Araştırmanın Alt Amaçları

Araştırmanın genel amacına bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- 1- Üniversite öğrencilerinin sahip olduğu değerler (Toplumsal Değerler, Kariyer Değerleri, Entelektüel Değerler, Maneviyat, Materyalistik Değerler, İnsan Onuru, Romantik Değerler, Özgürlük, Fütüvvet) cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- 2- Üniversite öğrencilerinde yaşamın anlamı (mevcut anlam, aranan anlam) cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- 3- Üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerler ile yaşamlarının anlamı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 4- Üniversite öğrencilerinin sahip olmuş olduğu değerler yaşamlarının anlamını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Ekşi'ye (2003: 79) göre aile, toplum ve okulun başlıca misyonları arasında yeni yetişen nesle temel insani değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme hususunda yardımcı olma vardır. Üniversiteler bir yönüyle toplumun tamamı için, ürettiği ve yetiştirdiği bireyler (öğrenciler) aracılığıyla topluma aktardığı değerlerin merkezidir. Değerler üniversite öğrencilerin özel hayatlarında ve toplumsal hayatlarında bir ölçüt olarak etkisini göstermektedir. Temel insani değerlere sahip olmanın bireyin özel ve toplumsal

hayatına olumlu katkı sağlayacağı varsayılmaktadır. Ayrıca yaşamda anlam pozitif duygu-durum, yaşam doyumu, benlik saygısı ve iyimserlikle pozitif yönde ilişkili bulunmuştur (Aktaran: Demirbaş, 2010: 16). Ayrıca yaşamda anlam bulmamanın bazı psikolojik rahatsızlıklarla ilişkisi olduğu gözlenmiştir (Frankl, 2009: 121). Bu amaçla, üniversite öğrencilerinde yaşamda anlam olmayışının ilgili olabileceği çeşitli değişkenler ve araştırma bulguları ışığında öneriler sunulması önemli bulunmaktadır.

Literatüre bakıldığında ülkemizde, değerlerle ilgili pek çok çalışma yapılmış olmakla birlikte değerlerin yaşamın anlamıyla ilişkisine dair yapılan herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmayla ilgili alanda çalışan uzmanların, eğitimcilerin ve diğer ilgililerin değerler ve hayatın anlamıyla ilgili kavramsal bilgi edinmesi, değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişkiyi görmeleri, değerlerin ve yaşamın anlamının bireyin özel hayatında ve toplumsal hayatında ne tür fonksiyonlara sahip olduğu hakkında bilgi sahibi olmalarının önemli olacağı düşünülmektedir

1.5. Varsayımlar

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin uygulanan ölçme araçlarına içtenlikle ve doğru olarak cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1- Araştırma, Konya ilinde üniversitede öğrenim gören üniversite öğrencileriyle yapılacaktır. Dolayısıyla araştırmadan elde edilen bulgular, ancak bu öğrencilere benzer özelliklerdeki kişilere genellenebilir.

2-Araştırmada incelenecek olan değerler Dilmaç & Arıcak Değerler Ölçeği'nin ölçtüğü özelliklerle sınırlı olacaktır.

3- Araştırmada incelenecek olan yaşamda anlam Yaşamda Anlam Ölçeği (YAÖ)'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlı olacaktır.

1.7. Tanımlar

Değer(ler): Arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem derecelerine göre değişen, durum ötesi hedefler (Schwartz, 1992:4)

Yaşamın Anlamı: Hayata anlam verme, insanın kendisi, yaşadığı dünya ve etrafındaki âlem hakkında arayışlarına tatminkâr cevaplar bulmasını ifade etmektedir (Akıncı, 2005: 7).

2. BÖLÜM

Konya İlgili Kuramsal Ve Kavramsal Açıklamalar

2.1. Değer Kavramı

Değer; kullanıldığı bağlama ve referans alınan paradigmaya göre oldukça farklı anlamlara gelebilen, geniş kullanım alanına sahip bir kavramdır. Bu nedenle kavrama getirilen tanımlar da çeşitlilik göstermektedir.

2.1.1. Değer Kelimesinin Etimolojisi;

Türkçede *karşılık olma*'yı dile getiren *değmek* kökünden türetilmiştir, bu anlamda *bir şeye biçilen karşılık*'tır, bundan ötürü de *karşıladığı ihtiyaca göre değişen bir nitelik* anlamını içerir. Batı dillerinde Hint-Avrupa dil grubunun *güç* anlamını dile getiren *wal* kökünden türetilmiştir. İlk türetme biçimi *güçlü olmak* anlamında *Lâ valere* sözcüğüdür, daha sonra değer anlamında *Lâ valor* deyimini türetilmiştir. (Hançerlioğlu, 2005: 275).

2.1.2. Kavram Olarak Değer;

Değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık kıymet (TDK, 1998: 538). Değer, belli bir davranış tarzı veya varoluşun temel amacı hakkında uzun süreli kişisel bir inanıştır (Rokeach, 1973: 5). Değer kavramı; arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem derecelerine göre değişen, durum ötesi hedefler (Schwartz, 1992: 4) şeklinde tanımlanmıştır. Değerler; kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütlerdir (Fichter, 1990: 132). Değer hükmü bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunu belirten ifade ise, o halde değer de bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır (Güngör, 2010: 27). Değerler tavır ve hareketin genel yöneticileridir (Dönmezer, 1982: 253).

Değer, bir ölçüt olarak, olanla olması gereken ayrımını içerir ver her zaman *olumlu* ya da *olumsuz* bir şey olarak görünür (Cevizci, 1999: 201). Değer, nesne ve olayların insanca önemini belirleyen niteliği (Hançerlioğlu, 2005: 275). Değer, arzu edilen, arzu edilebilen şey, olaylarla ilgili insan tavrı, olgular ve nesnelere hakkında ihtiyaç ve ideallere göre verilen yargıyı ifade eder (Bolay, 1997: 93). Değer, uğrunda belli

bir bedel ödenecek veya belli bir zahmet göze alınacak nicelik veya nitelikte olan, lâıyk. Bir şey veya kimsenin taşıdığı yüksek mânevî vasıf, meziyet, kıymetli nitelik (Ayverdi, 2006: 648). Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır (Erdem, 2003: 56). Değerler, toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren en önemli ölçütlerdir (Özensel, 2003: 220). Herhangi bir nedenle iyi olduğu düşünülen, yani kendisine ilişkin pozitif bir değer yargısı bulunan her şeye değer adı verilmektedir (Tepe, 2002: 349). Değer kavramı bir kişi ya da bir topluluğun ideal kabul ettiği var olma ya da hareket etme tarzıdır (Doğan, 2000: 411). Belli durum ve koşullara bağlı kalmaksızın arzu edilen, yararlı görülen ve beğenilen şeyleri gösteren kıstaslar, ölçülerdir (Tan, 1981: 123).

Değer, mevcut tarzlar, araçlar ve eylemin sonuçlarından yapılan seçimi etkileyen “istenen”e ait, bireyin ayırt edici ya da grubun karakteristiği olan açık ya da örtük bir kavrayıştır. Başka bir ifadeyle, değerler bir eylem sisteminin kendisine göre şekillendirileceği bir yasa meydana getirir (Yalom, 2001: 729). Değer, arzu edilen, ilgi duyulup peşinden koşulan, ayar ölçüsü olarak kullanılan şey anlamlarına gelmektedir (Aydın, 2011: 39). Değer, farklı bir yaklaşımla “kutsallığı olan, kutsallık atfedilen” bir kavram olarak da tanımlanabilir (Uysal, 2003: 52) Ülken (t.y.: 218) değer için; “Ortak duyu anlamı ile değer veya kıymet deyince bizim kendisine muhtaç olduğumuz, kendisini aradığımız, bizi tamamlayan bir şey anlarız” der.

2.1.3. Değer Kavramı Üzerine Akademik Çalışmaların Tarihsel Gelişimi

Değer kavramı ilk defa Znaniecki tarafından “kuvvetli olmak” ya da “güçlü olmak” anlamına gelen valere kökünden türetilerek sosyal bilimlere kazandırılmıştır (Bilgin, 1995: 83). Psikolojide değer testi ilk defa Spranger tarafından kullanılmıştır. Spranger deneklerini her birine hakim olan değere göre şahsiyet tiplerine ayırmaya çalışmış ve herkesin altı temel değer tipinden birine girebileceğini söylemişti. Spranger’den ve daha sonra ondan ilham alarak “Study of Values” adlı geniş bir çalışma yapan Allport, Vernon ve Lindzey’den sonra değerleri altı grup halinde toplamak adet olmuştur (Güngör, 1998: 84).

Bu konudaki ilk ciddî çalışma F. C. Sharp’a aittir. Sharp bu çalışmasında değerleri heyecan ve tutumlarla ilgili, ama hep toplumsal içkin olgular olarak ele alır. Aşağı yukarı bu çizgiyi izleyen ve derinleştiren J. Dewey, 1939’dan 1960’a kadar

yaptığı bir seri araştırmada değerlerin pratiklerin bir ürünü olduğunu kabul eder (Aydın, 2003: 126). 1960'lı yıllardan itibaren hem nitelik hem de nicelik olarak toplumsal değer araştırmalarında önemli bir artışın olduğu gözlenebilir. Bu çalışmalar arasında Rokeach (1968, 1973, 1979), Inglehart (1976; 1977; 1979; 1982; 1997), Flanagan (1982; 1979), Williams (1968), Braithwaite ve Law (1985) Schwartz ve Bilsky (1987; 1990), Schwartz (1992) sayılabilir (Özensel, 2003: 222-223). Ülkemizde değerler ve ahlak psikolojisi üzerine ilk akademik çalışma yapanlardan biri de Güngör'dür (1993, 1995). Her geçen gün bu konuda yapılan makale, yüksek lisans ve doktora tezleri çalışmaları artmaktadır.

2.1.4. Felsefe Perspektifinden Değer Kavramı

Değer; ahlâk ya da değer felsefesinde, olgu bilincinden sonra ortaya çıkan ve olguya, belli duyguları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve eylemleri olan özneyle ilişkisi içinde, belli nitelikler yüklemeye belirlenen tavır; öznenin olana, olguya yüklediği nitelik (Cevizci, 1999: 201-202). Değer sorunu felsefenin, özellikle de etiğin en eski ve en temel sorunlarından birisi olmuş, Platon-Aristoteles'ten A MacIntyre'a bir çok filozof değerleri ya da erdemleri felsefeyle açıklamaya çalışmışlardır (Tepe, 2002: 342).

Değer problemi, felsefede, değerlendirme problemi ve değerler problemi olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkar: 'iyi nedir', 'güzel nedir', 'faydalı nedir', 'doğru nedir' gibi sorular değerlendirme etkinliğini; saygı, dürüstlük adalet, eşitlik gibi kişilerarası ilişkilerin temelindeki anlamla ilgili sorularsa farklı çeşitten değerleri sorgulamayı ifade eder (Toku, 2002: 102-103). Felsefe tarihinde bu konuda (değer) iki ana çizgi üzerinde durulduğu söylenebilir: Bu çizgilerden biricisine göre "değerler rölattiftir". Aynı çağda, toplumdan topluma veya aynı toplumda çağdan çağa, yahut aynı toplumda mensup olunan kategorilere göre değerler değişebilir. Dinsel inançlar ve ahlaksal doğrular toplumdan topluma, çağdan çağa değişmektedir. Bu durum değerlerin rölattifliğini ifade eder. Diğer çizgiye göre ise "değerler mutlaktır". Her türlü değer, mutlak olarak doğru veya yanlıştır. Eylemler, insanların kanaatlerinden ya da eğilimlerinden bağımsız olarak doğru ya da yanlıştır. Mesela "hırsızlık kötüdür" şeklindeki bir değer yargısı, '2+2=4' ya da 'ateş yakıcıdır' şeklindeki matematiksel/nesnel yargılar gibi mutlaktır. Değer yargıları değişse bile

değerler hiçbir zaman değişmezler. Değerler doğal nesnelere gibi kendi başlarına vardır (Toku, 2002: 103).

Değer kavramı, felsefe tarihinde, *öznelci* ve *nesnelci* açılardan çok değişik şekillerde tanımlanmıştır. **Öznelci değer tanımları**, *birey açısından* değer ve *toplum açısından* değer olarak iki şekilde tanımlanmıştır. *Birey açısından* değer, a) uğruna uğraşılması, çaba gösterilmesi, gerçekleştirilmesi gereken; b) genellikle benimsenen, özenilen, önemsenen, üstün tutulan; c) nesne, olgu ve olayların kendilerinde bulunmayan, fakat insan tarafından bunlara bireysel ve öznel olarak atfedilen, yüklenen niteliklerdir. *Toplum açısından* değer, a) bir sosyal grubun veya toplumun bütününe kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından uygun ve gerekli oldukları kabul edilen, aynı üyelerin ortak duygu, düşünce, amaç ve çıkarlarını yansıtan, genelleştirilmiş ilke ve inanç(lar)dır; b) grupların veya toplumların arzu edileni ve edilmeyeni, beğenileni veya beğenilmeyeni, doğru olanı ve doğru olmayanı belirleyen temel standardı veya standartlarıdır. Nesnelci değer tanımları; bu tanımlarda değerlerin bir gerçekliklerinin bulunduğu hareket edilir. Bu gerçeklik, ideal, mutlak ve kutsal nitelikte olabilir. Bu demektir ki, değerler öznenin kendilerini hissetmesinden veya bilmesinden bağımsız olarak vardır (Doğan, 2002: 282-283-284).

Kişinin isteyen, ihtiyaç duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey (TDK, 1998: 538). Ahlâk ya da değer felsefesinde, olgu bilincinden sonra ortaya çıkan ve olguya, belli duyguları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve eylemleri olan özneye ilişkisi içinde, belli nitelikler yüklemeye belirlenen tavır; öznenin olana, olguya yüklediği nitelik (Cevizci, 1999: 201). Değer, bir şeyin değeridir hep, o şeyin bir çeşit özelliği, onun aynı türden şeyler arasındaki yeridir. (Tepe, 2002: 346). Değerler, ihtiyaçlarımızı karşılama şekil ve düzeylerine göre değişik derecelere sahiptirler. İhtiyacımızı karşılayan su değer olduğu gibi, estetik ihtiyacımızı karşılayan, sanat değeri yüksek bir tablo da bizim için değerdir. Değer haz, elem, ihtiras, duygular, hayal, irade düşünce gibi çeşitli ruhi yetilerimizin rol oynadığı ihtiyaçları tamamlayan şeydir (Ülken, t.y.: 218-219) .

2.1.5. Sosyoloji Perspektifinden Değer Kavramı

Değer; Toplumbilimsel anlamda nesne ve olayların *toplumca önem taşıyan niteliği*'ni dilegetirir. Bu anlam, genellikle törebilimsel değerle bağlantılıdır. Ne var ki değer, hangi anlamda olursa olsun, toplumsal bir olgudur, insan ihtiyaçlarını karşılar. Bu ihtiyaç ruhsalimsel, törebilimsel, ekonomik ya da ideolojik olabilir. Bu ihtiyaçların niteliğine göre değerın anlamı değişebilir ama *insan ihtiyaçlarını karşılama* niteliği değişmez (Hançerlioğlu, 2005: 275-276). Değerler, sosyolojide, bireylere, gruplara, örüntülere, hedeflere ve sosyokültürel nesnelere verilen önem üzerindeki değerlendirmelere dayanan ölçütlere göre tanımlanabilmektedirler. Bu bağlamda örneğin değerın tanımlarından biri olarak şu zikredilebilir: Özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlılıklarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleridir (Aktaran: Özensel, 2003: 225-226).

Sosyoloji açısından değerler, sosyal sistemin sürekliliğini sağlamaya yönelik bir işlev taşır. Değerlerin stabil olma özelliği toplumsal olanın devamlılığını sağlayacaktır. Toplumsal açıdan yaşanan dönüşüm hızı, ekonomi, din, politika, aile gibi kurumların değişimine ve kurumlar arası etkileşime bağlı olarak bireysel değerlerde yaşanan değişim sürecine bağlıdır. Dikkat edilecek olursa toplumsal değerler, sosyoloji açısından “ilerleme, gelişme, çatışma” gibi toplumsal değişimi ifade eden kavramları çağrıştırmaktadır (Tanıt, 2007: 42; Aktay, 2008: 51).

2.1.6. Psikoloji Perspektifinden Değer Kavramı

Psikolojide değerın önemi onun objektif bir esasa dayanıp dayanmaması değil, fakat insan davranışlarının yol göstericisi olarak oynadığı roldedir. Bu bakımdan psikolog değeri sadece bir inanç olarak alır (Güngör, 1998: 28). Sosyal psikolojide değerler insan ilişkilerinin ürünleri olması, birey için uyarı durumlarını kapsayan ve insan deneyimleri ve davranışları üzerinde oldukça etki yaptığı için önemlidir (Şerif, 1985: 96). Değerler, ideal varlıklar olup ruhsal etkinliğimizin parçaları ya da tortuları değildirler. Onlar tıpkı matematiksel yasalar gibi bizim ruhumuzda bulunur (Filiz, 1998: 35). Sosyal psikolojide değerler insan ilişkilerinin ürünleri olması, birey için uyarı durumlarını kapsayan ve insan deneyimleri ve davranışları üzerinde oldukça etki yaptığı için önemlidir (Şerif, 1985: 96).

Psikolojik olarak değerlerin ilk önce bir uyarılma sorunu olduğu belirtilmelidir. Her birimiz için, yerleşmiş toplumsal değerler her şeyden önce uyarılardır; kişinin kalıtsal gelişimi sırasında dışsaldırlar. Öğrenmek dolayısıyla duygusal hayatımızın merkezsel araçları olurlar. Değerlerin içeriğimizde özümsemesi, çevredeki duygusallık yüklü nesnelere, davranışlar ve durumlara tavır alışımızın gelişimini içerir (Şerif, 1985: 105).

Bizde ilgi veya istek ya da duygusallık yüklü deneyim uyandıran herhangi bir şeye ilişkin olarak, bir değer yargısı deneyimden geçirilebilir. Duygusal bir gerilim taşıyan herhangi bir durumun gerektirdiği davranış doyum, gerekli bu davranışın yerine getirilmemesi ise doyumsuzluk doğurur. Sonuç olarak yiyecek, giyecek, barınak ve karşı cins gibi temel gereksinimler bizim için değerli olan şeylerin başında gelir. Psikolojik olarak, yiyecek bir kimseye açlığı oranında değerlidir. Bir adam adamakıllı bir yemek yiyip doyduktan sonra yiyecek onun için yine acıkıncaya kadar çok değerli bir şey olmaktan çıkar; eğer hala bir değer taşıyorsa bunun nedeni, açlığın gelecekteki giderilişine esas oluşturmasıdır (Şerif, 1985: 97).

2.1.7. Değer - Din İlişkisi

Değerler ve inançlar, hayatı anlayıp yorumlamada ve davranışların şekillenmesinde rehberlik eder. Böylelikle insan, hayata ve olaylara karşı bir bakış geliştirmiş olur (Akıncı, 2005: 11). İnsan eylemlerinde bir ölçüt rolü oynayan, davranışlarımıza yön veren değerler gücünü inanılmış olmaktan alırlar (Arslan, 2006: 36). Mckenzie'ye göre hayata anlam verme, bir kimsenin dünyadaki varlığına ve gerçekliğine karşı tutumunu belirleyen yorumlayıcı bir yaklaşımdır. Bu gerçekliğe karşı tutumunu belirleyen insan, hayatını o çizgide sürdürecektir. Bu doğrultuda yaşantısına ve davranışlarına şekil verecek ilkeleri belirleyecektir. Dolayısıyla hayata anlam verme, insanın davranışlarını yönlendirecek öncelikli prensipler olan değerler ve inançla ilgili tasdikleri de içerir (Aktaran: Akıncı, 2005: 11).

Ahlâk ve din içsel olarak birbiriyle bağlantılı değer sistemleri olarak görülebilir: ahlâk günlük, kültürel ve siyasal değerle, din ise en yüksek değerlerle ilgilidir (Streib, 2007: 489). Berger'a göre din, ferdin hayatını, ferdi aşan mutlak değerlere ve anlamlara göre düzenler. Bu anlamların ve değerlerin birçok insan tarafından

paylaşılmasıyla insanlar arası ilişkilerin bu çerçevede düzenlenmesi mümkün olmaktadır (Aktaran: Akıncı, 2005:15). Değer bir inanç olmak bakımından, dünyamızın belli bir kısmıyla ilgili idrak, duygu ve bilgilerimizin bir terkibi demektir. Fakat değer, inancın spesifik bir şekli olmak itibarıyla ondan daha yukarıda bir zihin organizasyonudur. Şöyle ki bir değer bir tek inanca değil, bir arada organize olmuş bir grup inanca tekabül eder (Güngör, 1998: 28)

Dine inanan kişiler, toplumsal hayatlarında, dinin gereklerini, kurallarını, normlarını ciddiyetle göz önünde tutmakta ve hareketlerini bunlara uydurmaktadırlar (Dönmezer, 1982: 261). Kingsley Davis'e göre din ortaya koyduğu kutsal şeyler marifetiyle değerler yaratır ve bunları bölüşen bütün insanlar için bir araya getirici unsurları ortaya koymuş olur (Aktaran: Dönmezer, 1982: 263). Din bir değer sağlayıcıdır; ancak tek değer sağlayıcı değildir (Ziebertz, 2007: 445).

2.1.8. Değerlerin Kaynağı-Oluşumu

Değerlerin oluşumunda ve birey için önemlilik derecelerinin şekillenmesinde bir çok faktör etkindir. Değerlerin oluşum süreçleri incelendiğinde, değerlerin oluşumunun, bireye, aile, okul ve sosyal çevre tarafından bilinçli olarak aktarılanlar-öğretilenler ile bireyin çevreyle etkileşiminden gözlem ve deneyimleri sonucu öğrendiklerinden oluştuğu görülmektedir. İnsan tarih sürecinde doğa, toplum ve kendisiyle olan ilişkilerinde, yaşama biçim vererek kültür ve uygarlık üretir. Aynı zamanda yaşama anlam verir. işte bu anlam verme işi ile değerler üretilir. Bu nedenle, uğruna yaşamaya değer inanç, fikir, eylem ve idealler değerleri oluştururlar (Bobaroğlu, 2002: 65-66).

Bireysel değerlerin kaynağı, aile, arkadaşlar, öğretmenler ve yakın etkileşim içinde bulunan diğer bireyler olabilmektedir (Yılmaz, 2006: 30). İnsanlar yaşantıları sonucu geliştirdiği duygu, düşünce ve çıkarımları onu hayata karşı bir tavır almaya itmiştir. Bu kalıplaşmış tavırlar sonucu ortaya çıkan davranış kriterleri değerleri meydana getirmiştir. İnsan yerleşik hayata geçtiğinden beri başka insanlar ve insan toplulukları ile etkileşimde bulunmuştur. Bu etkileşimden doğan değer parçaları gelişip insanlar arasında yayılarak değerler sistemini meydana getirmiştir (Bolat, 2011: 39).

İnsan sosyal olarak gelişimini sürdürürken çevresine anlamlar vermiştir. Bu anlamlandırma çabası sonunda insan canlı ve cansız varlıklara onların üzerinde bir anlam biçmiştir. Bu anlamlandırma çabası değerlerin oluşmasında önemli rol oynamıştır. İnsanlar arası etkileşim ve ortak yaşam ile insanın çevresini anlamlandırma isteği değer yargılarının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Bolat, 2011: 39). Değerlerin oluşması ve yerleşmesi gelişimin erken dönemlerinde ailede kazanılmaya başlanır ve kişiliğin olduğu dönemlere kadar devam eder (Aktay, 2008: 18)

Fichter (1990: 133) Değerlerin iki kaynağından söz eder. Birincisi kişinin kültürel çevresinin değerli olarak gördüğü; iyi bir aileye mensup olmak, servet, eğitim vb. durumlardan gelen, **dışarıdan** kaynaklı değerler. İkincisi, bireyin insanlık onuru, kişisel dokunulmazlık hakkı, onur vb. gibi bizatihi insanın varlığından kaynaklanan **içsel** kaynaklı değerler. Bireylerin yaşam biçimini oluşturan değerler, sosyal rolleri öğrenmeyle gerçekleşmektedir. Değerlerin öğrenilmesi öğrenme kuramlarına göre farklı şekillerde açıklanmaktadır: Değerlerin öğrenilmesinde uyarıcı eşleşmesi (klasik koşullanma) söz konusudur. Köpek uluması ölüme yol açar anlayışı, sabaha karşı uluyan köpekten sonra birkaç kez cenaze haberinin alınmasıyla ortaya çıkmış olabilir. Değerlerin öğrenilmesinde takdir edilenin tekrar etmesi (operant koşullanma) de önemli rol oynamaktadır. Bir toplumda devlete vergi ödememe cezalandırılmaz ve ayıplanmaz ise bu davranışın ortaya çıkma sıklığı artar. Değerlerin ortaya çıkmasında sosyal onay önemlidir. Sosyal olarak onaylananlar zamanla davranış ölçütleri hâline gelerek değerleri oluşturmaktadır. Değerlerin öğrenilmesinde model alma ve taklit önemlidir. Örneğin, babanın dedeye gösterdiği saygı gösterme davranışı çocuk tarafından model alınır veya taklit edilir. Dolayısıyla sosyal öğrenme teorisinin temel varsayımları dikkate alınarak, değer yargılarının kişinin yetiştiği çevreden beslenerek şekillendiği söylenebilir (Yıldız, 2012: 27-28).

Bireylerin yaşam biçimini oluşturan değerler, sosyal rolleri öğrenmeyle gerçekleşmektedir. Değerlerin ortaya çıkmasında sosyal onay önemlidir. Sosyal olarak onaylananlar zamanla davranış ölçütleri haline gelerek değerleri oluşturmaktadır. Değerlerin öğrenilmesinde model alma ve taklit önemlidir (Aktay, 2008: 17). Değerler geleneklerden ve karizmatik liderden kaynaklanabilir.

Geleneklere dayanan değerler nesilden nesile aktarılır, bireylerin ve durumların etkilerinden bağımsızdır (Battal, 2007: 6).

2.1.8.1. Değerlerin oluşması;

Sosyal öğrenme teorisine göre, bir kimsenin ahlâk normlarını ve değerlerini öğrenmesi esas itibariyle ceza-mükâfat yoluyla ve bir kimseyi model edinmekle olur (Güngör,1998: 60). Değerlerin öğrenilmesi daha ziyade rol öğrenmesi şeklinde bir sosyal öğrenmedir. Herkesin toplum içinde bir mevkii (kız, erkek, memur, tüccar, evli, dul, genç vs.) ve bu mevki için toplumun uygun gördüğü rolleri vardır. Şu halde bulunduğumuz her mevkide o mevkideki insanların neler yapması, neler düşünmesi, nelere kıymet vermesi vs. gerektiği hakkında fikirlere sahip oluruz (Güngör, 1998: 70). Değerlerin arkasında toplumun desteği buldukça bizde kuvvetle yer eder, fakat bu destek zayıflayınca değişmeye veya dejenere olmaya müsaittir (Güngör, 1998: 70).

2.1.9. Değerlerle İlgili Kavramlar

Değerler ve ilgili kavramlar olan norm, tutum ve kültür kavramları literatürde çok farklı şekillerde ele alınmışlardır. Çoğu zaman bu kavramların arasındaki sınır net olarak çizilememiştir. Bazen norm, tutum ve kültür değerleri de kapsayıcı bir kavram olarak ele alınmıştır. Bu kavramlar özellikleri ve işlevleri açısından bazı yönlerden benzerlik gösterse de literatürde aralarındaki farka özellikle dikkat çekilmiştir. Bu kavramların birbiriyle ilişkili, birbirini tamamlayan ve birbirlerini daha anlaşılır kılan kavramlar olduğunu söyleyebiliriz.

2.1.9.1. Kültür

Kültür ile ilgili yapılmış çalışmalara bakıldığında kültürün hem değerlerden etkilenen ve değerler tarafından oluşturulan bir yönünün hem de değerleri etkileyen ve oluşturan bir yönünün olduğu görülmektedir. Kültürü en basit ve toplu olarak “toplumların tarihlerinden devraldıkları maddi ve manevi mirasların toplamı” olarak tarif etmek mümkündür. Bu tarifteki maddi mirasla kastedilen mimari yapılar, ilim ve bilgi toplamı teknik yöntem ve aletler, idari mekanizma ve yapı, sanat eserleri vb. mânevi mirasla kastedilen ise fikir ve düşünce sistemleri inançlar; örf ve adetler, değer hükümleri, teşkilatlanma usulleri; sanat, müzik vb. anlayışlarıdır (Sezal, 1991:

79). Kùltür, toplumun üyesi olan insanların öğrendikleri ve paylaştıklarının hepsini kapsayan bir kavramdır. İnsan dünyaya gelir gelmez, konuşmayı, yeme, içmeyi, giyinmeyi, inanmayı, çevresini tanımayı, insanları yetiştirmeyi, geçerli ve geçersiz bilimsel kuralları, maddî ve manevî değerleri belirli bir kùltür kalıbı içinde öğrenir (Güney, 2000: 30). Cuber'a göre kùltür, bir toplumun üyeleri arasında paylaşılan, devredilen ve bir değişim süreci içinde bulunan öğrenilmiş davranış kalıplarıyla bu kalıpların (inanç, değer, tavır ve maddesel öğeleri kapsayan) ürünlerinin oluşturduğu bir yaşam biçimidir (Aktaran: Tan, 1981: 146) Kùltür, tarih bakımından mevcudiyeti kesin olarak bilinen bir toplumunun, sosyal etkileşme yoluyla nesilden nesile aktardığı manevî ve maddî yaşayış tarzlarının temsil ve tecelli bakımından yüksek bir seviyedeki bir bileşimi olan, sebebi ve sonucu açısından ise, ferde ve topluma mensubiyet şuurunu, özel bir kimlik kazandırma, bütünleşmiş kılma, yaşanan çevreyi ve şartları kendi hedefleri istikametinde değiştirme arzu ve iradesi veren, değer, norm ve sosyal kontrol unsurlarının belirlediği bir sistemdir (Tural, 1988: 52). Kùltür, bir toplumun tarih içinde oluşturduğu değer, norm ve sosyal kontrol sistemlerinin göstergesi olan maddî ve manevî unsurlarla bunların şekillendirdiği ilişkiler ağında, sınır koyma, aklileştirme ve model olanı gösterme suretiyle kimlik kazandırır, mensubiyet şuuruna vesile olur. Kùltür, insanı geçmiş, bugün ve gelecek nesillere bağlar. Kùltür, toplumu bütünleştirir (Tural, 1988: 63). Toplumdaki bireylerin yaşam biçimlerini belirleyen temel öğelerin olması kaçınılmazdır. Bu temel öğeler; değerler, normlar, inançlar, semboller ve dil şeklinde sıralanabilir. Toplum üyelerinin belirlenen bu temel öğeleri benimseme oranları, onların yaşam biçimlerinin yönlendirilmesinde önemli işlevlere sahiptirler (Ersoy, 2006: 41).

2.1.9.2. Sosyal Tutum

Tutum, bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal konu ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve motivasyonuna dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki, ön eğilimdir (İnceoğlu, 2004: 19). Smith'e göre Tutum, bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir (Aktaran: Kağıtçıbaşı, 2003: 102). Allport'a göre tutum; bireyin şeylere ve durumlara karşı tepkileri üzerinde yönetici ve dinamik etki yapan ve geçirilen

tecrübelerle örgütlenmiş, duygusal ve zihinsel bir istidat ya da eğilimdir (Aktaran: Dönmezer, 1982 : 97). Daniel Katz'a göre tutum, bireyin sahip olduğu değerler dizgesine bağlı olarak bir simgeyi, bir nesneyi, bir kişiyi veya dünyayı iyi ya da kötü, yararlı yada zararlı yönleriyle algıladığı bir ön düşünce biçimidir (Aktaran: Tolan v.d., 1991: 259).

Sosyal değer'de bir inanç tipidir ve insanın nasıl hareket edip etmemesi gerektiğini gösterir. Böylece değerler olumlu veya olumsuz soyut ideallerdir, belli bir tutum “şeyine” veya “durumu”na bağlı değildirler (Dönmezer, 1982: 99). Yeni üyeler, bir çok değeri ya da normu, tutumların göndermeleriyle yeterince (bazen hiç) karşılaşmadan vecizeler ya da örnekler yoluyla tutumlar oluşturarak içselleştirir. Yani pek çok tutum, normun değer yargısının kapsadığı nesnelere kişisel deneyimden ziyade, formüllerle ve akıl yürütme yoluyla oluşturulur (Şerif & Şerif, 1996: 497). Pek çok sosyal tutum kişinin grup değerleri ya da normlarıyla ilişkili olarak oluşur. Sosyal standartlar ya da normlar genelde değer yargılarının kısa ifadeleridir (Şerif & Şerif, 1996: 497).

Tutumları diğer iç hallerden ya da faktörlerden ayıran beş özelliği vardır.

1. Tutumlar doğuştan gelmez.
2. Tutumlar az çok kalıcıdır.
3. Tutumlar daima bir özne-nesne ilişkisini içerirler
4. Bir tutumun göndergesi az sayıda ya da çok sayıda maddeyi kapsayabilir.
5. Tutumların güdüsel-duygusal özellikleri vardır (Şerif & Şerif, 1996: 495-496).

İnsanlar hareket ve faaliyetlerini (bu hareketler ve faaliyetler ister dinî merasimler, ister hayatını kazanma yolları, ister siyasî faaliyet veya saldırganlık olsun) kendi inançları ve tutumlarına göre yönetirler. İnanç ve tutumların fert için böyle büyük ve önemli görünen bir rol oynaması, sosyal davranışı tahlil ederken inanç ve tutumlardan vazgeçemeyeceğimize bir delil teşkil ediyor (Krech ve Crutchfield, 1980: 177). Tutum, ferdin dünyasının bir veçhesine (yönüne) ait motivasyonel, teheyüçî (heyecansal), idrakî vetirelerinin (algısal süreçlerinin)devamlı bir organizasyonudur (Krech ve Crutchfield, 1980: 202). Bireyin kalıtsal gelişimi içerisinde karşılaştığı yerleşik toplumsal değerler ilk önce

uyarı bakımından yer alır ve tutum bireyin psikolojik sürecinin sonucu olur (Şerif, 1985: 95).

Toplumsal değerler kişiye duygusal birtakım durağanlıklar sağlarlar. Bu durağanlıklara biz toplumsal tutumlar diyoruz. Toplumsal tutumlar bir kez kişide oluştuktan sonra kişilerin girdikleri durumlarda, kişinin seçimlerini, beğendikleri ve beğenmedikleri şeyleri önemli derecede tayin ederler (Şerif, 1985: 98). Yerleşik toplumsal değerler yeni doğmuş bir bebek için ilkin uyarı yönündedirler; bir tutum yerleşik bir değer bireyde benimsenmesinden sonuçlanan psikolojik kalıcılığı veya hazırlılığı ifade eder. Bir değer kişinin içeriğinde özümsemiş kişide bir hazır olma durumu olup, belirli bir takım nesnelere veya durumlara karşı biçimlendikten sonra, değer tutumun içeriğidir diyebilir (Şerif, 1985: 105).

Değerler ve tutumların farklarını Rokeach 1973'te "The Nature of Human Values" adlı kitabında şöyle açıklamıştır:

1. Değer sadece tekil inanç olmasına karşın tutum, belli bir objeye ya da duruma yönelik bir inançlar organizasyonudur.
2. Değerler bir objeden aşkın iken, tutum tanımlanmış bazı obje ve duruma odaklanmıştır.
3. Değer bir standarttır, tutum işe standart değildir.
4. İnsanın sadece bir düzine değeri var iken binlerce tutumu vardır.
5. Değerler bir kişinin bilişsel sisteminde ve kişiliğinin oluşumunda tutumlara oranla çok daha merkezi konumda yer alırlar. Bu nedenle davranışın olduğu kadar tutumun da determinantıdır.
6. Değerler tutumlardan daha dinamik bir yapıdadırlar.
7. Değerin bileşenleri ego savunması, bilgi veya kendini gerçekleştirme işlevi ile doğrudan ilişkili iken, tutum böylesi bileşenlerle sadece dolaylı yollardan ilgilidir (Aktaran: Tanıt, 2007: 48). Birçok sosyal psikologa göre tutum, zihinsel (bilişsel) bir öge, bazılarının göre davranışı yönlendiren duygusal bir ön düşünce, kimilerine göre de ideoloji ya da kanaat oluşumunu etkileyen bir değerler bütünü, bir vaziyet alıştır (Tolan v.d., 1991: 259).

2.1.9.3. Sosyal Norm

Tek tek üyeler grubun değerlerini benimsediğinde davranışları, bu değerlere, standartlara ya da “ideal” davranışa göre düzenlenir. Bu değerleri içeren davranışlardan sapmalara olumsuz yönde tepki gösterilir. Bu ortak değerlere, davranış standartlarına ya da topluluğun ideallerine grup normları ya da sosyal normlar adı verilir (Şerif & Şerif, 1996: 15). Rutinler, kurallar, davranış standartları, değerlerden oluşan bu üst yapıya grubun *sosyal normları* denir (Şerif & Şerif, 1996: 237). Toplumsal norm, katıldığımız toplumsal durumlarda eylemlerimizi yöneten bir ölçüt veya kural (Biersted, 1974: 217). İnsanların birbirlerine karşı nasıl ve ne şekilde davranacaklarını düzenleyen kurallar bütününe norm denilir. Toplumsal normlar grup ya da toplum yaşamında bireyin hazır bulduğu davranış kalıplarıdır (Doğan, 2000: 408-409).

2.1.9.3.1. Değer ve Norm Arasındaki Farklar

Normlar belirli koşullar içinde bireylerin neleri yapabileceklerini ya da neleri yapamayacaklarını gösterirler, bu açıdan değerlerden daha belirli, sınırlı ve daha emredicidirler. Oysa değerler gerçekleşmelerine olanak bulunmayan zamanlarda bile varlıklarını sürdürmeye, ya da başka bir deyişle insanlar tarafından benimsenmeye devam ederler. Her toplumsal değer, pek çok toplumsal normun varlığına yol açabilir (Tan, 1981: 124). Normlar, belirli şartlar içerisinde, toplum iştirakçilerinin neleri yapıp neleri yapamayacaklarını gösterirler. Değerler ise, belirli durum ve şartlardan bağımsız olan ve arzu olunanı gösteren standartlardır. Değerler normlara göre daha geneldirler. Normlar ise değerlere göre daha belirli ve sosyal bakımdan daha emredicidirler (Dönmezer, 1982: 254).

2.1.10. Değerlerin Sınıflandırılması

2.1.10.1. Allport, Vernon, Lindzey Değer Sınıflaması

Allport, Vernon ve Lindzey altı boyutlu bir değerler sisteminin var olduğu fikrini ortaya atmışlardır. Bu altı değer şu şekilde sıralanmaktadır

Estetik değer: Bir nesne ya da olayla karşılaşıldığı zaman, nesneye ya da olaya birey tarafından yüklenen estetik özelliklerdir. Şekil ve ahengin baskın olarak hissedildiği

değerdir. Güzellik, zarafet, uyum, simetri gibi kavramlar estetik değeri yüksek olan bireyler tarafından benimsenen kavramlardır.

Teorik Değer: Bireylerin gözlem, analiz gibi rasyonel teknikler ile bilgi edindiği ve bu bilgilerle kendisine bir değer sistemi oluşturduğu boyutudur. Muhakeme, gözlem, eleştiri ve rasyonel düşünce bu değer kapsamında önemli kavramlardır.

Dini Değer: Bireyin evreni anlamak amacıyla benimsemiş olduğu kutsal ve ahlaki öğeler taşıyan inançlar sistemini ifade etmektedir. Evrenin bütünlüğünü anlamak ve betimlemek bu değeri benimseyen bireyler için önemlidir.

Siyasi Değer: Güç elde etme ve bu gücü başkalarının üzerinde kullanma duygularının ağır bastığı değer boyutudur.

Sosyal Değer: Bu değeri benimseyen bireyler için sevgi, en çok önem verilen ve hayatı şekillendiren kavramdır. Bireyin amacı, gerçek sevgiye ulaşmak ve yakın dostluklar kurmaktır. Nazik, sempatik, özverili olmak sosyal değeri yüksek kişilerde görülen diğer özelliklerdir.

Ekonomik Değer: Maddi anlamda fayda sağlamak anlamındadır. Bireyin öncelikli hedefi, servet edinmek ve diğerlerini geçmektir. Faydacı ve pratik tavırlar önemlidir. Bu altı değer boyutu bireylerarası farklılıklar göstermektedir. Birisi için daha önemli olan değer bir diğeri için daha önemsiz olabilmektedir. Bireyin önem verdiği bir ya da birkaç değer birlikte onun hayatını belirler ve yön verir. Kişilerin kendileri için seçtikleri veya yoğun olarak önemsedikleri değer boyutu, o kişinin hayattaki amacını oluşturmaktadır (Aktaran: Koca, 2009: 75-76)

2.1.10.2. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması

Rokeach değerleri iki ana başlıkta toplamış, her bir başlık altında da on sekiz değer gruplamıştır. Amaçsal değerler, hayatın amacını belirleyen ve buna hizmet eden değerler şeklinde açıklanabilir. Araçsal değerler, amaca ulaşmada kullanılan aracı değerlerdir.

Tablo 1. Rokeach'ın Değer Grupları

Amaçsal Değerler	Araçsal Değerler
Rahat bir yaşam	Hırs
Heyecan verici yaşam	Açık fikirlilik
Başarma duygusu	Yetenek
Barış içinde bir dünya	Neşeli olma
Güzellik (Estetik)	Düzenlilik
Eşitlik	Cesaret
Aile güvenliği	Bağışlayıcılık
Özgürlük	Yardımseverlik
Mutluluk	Dürüstlük
İçsel uyum	İleri görüşlülük
Olgunluk	Bağımsızlık
Ulusal güvenlik	Zekilik
Zevk	Mantıklı olma
Esenlik	Sevgi
Özsaygı	Sadakat
Sosyal kabul	Nezaket
Dostluk	Sorumluluk
Bilgelik	Özdenetim

(Aktaran: Doğan, 2012: 50).

2.1.10.3.Fichter’in Değer Sınıflandırması;

a) Zorlayıcılık derecelerine göre değerler;

1- İçselleştirilmiş, moral açısından en güçlü değerler. Kişinin rıza göstermeye kendini bilinçli olarak zorunlu hissettiği, “yapılmalı” ve “yapılmamalı” kategorisindeki değerlerin toplandığı küme. Örneğin; monoteizm, yurtseverlik ve monogami olumlu değerleri, politeizm, ihanet ve poligami olumsuz ölçütleri işaret eder.

2-Daha az önemli ve daha az içselleştirilmiş olan değerler. Örneğin görgü kuralları, uyum normları, estetik zevk konularının çiğnenmesi gibi moral niteliği vurgulanmayan değerler.

b) Süreklilik gösteren ortaklaşa işlevler temelinde değerler;

1- Sevgi ve hakkaniyet ilişkilerinin en yoğun olduğu, toplumun sürekliliği ve kamu refahı için neyin istendiğine ve neyin önemli olduğuna işaret eden yüksek değerler.

2- Olumsuz sosyal süreçleri geliştiren her değer (ister ırksal üstünlük, iş sadakati ister dini inanç olsun) değer çatışması alanını oluşturan, olumsuz ve antisosyal değerler.

c) Kurumsal işlevlerine göre değerler;

Ailevî, dinî, siyasal, ekonomik vb. kurumların işlevlerinin belirlediği-getirdiği değerler (Fichter, 1990: 137).

2.1.10.4.Schwartz Değerler Sınıflaması

Schwartz, değer yöneliminin içerik ve yapısı hakkında yaklaşık altmış ülkede empirik olarak desteklenen bir teori geliştirmiştir. ± 56 tek değer üzerinde temellenen bu model, motivasyonel olarak farklı 10 değer tipini içerir. Bu 10 tip, dünya kültürlerinde kabul edilen temel değerlerin geniş bir dağılımını kapsar ve 10 değer tipi arasındaki ilişkilerin evrensel yakın bir yapısını tanzim eder (Mehmedoğlu, 2007: 800).

Tablo 2. Schwartz'a göre; Motivasyonel Değer Tipleri, Tanım, Amaç ve İçerdikleri Tek Değerler

<i>DEĞER TİPLERİ</i>	<i>TANIM VE AMAÇ</i>	<i>İÇERDİKLERİ DEĞERLER</i>
GÜÇ	Sosyal konum ve prestij, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü ya da kontrol gücü.	Sosyal güç sahibi, Otorite sahibi olmak, Zengin olmak. Toplumdaki görüntüyü koruyabilmek, [insanlar tarafından benimsenmektir]
BASARI	Sosyal standartları temel alan kişisel başarı yönelimidir.	Başarılı olmak, Yetkin olmak, Hırslı olmak, Sözü geçen biri olmak, [Zeki olmak]
HAZCILIK	Zevk ve duyuların kişisel ödüllendirmesi	Zevk, Hayattan tat almak
UYARILIM	Heyecan, hayata meydan okuma ve yenilik arayışı	Cesur olmak, Değişken bir hayat yaşamak, Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
ÖZ YÖNELİM	Bağımsız düşünce ve eylem tercihi, keşif ve inceleme	Yaratıcı olmak, Merak duyabilmek, Özgür olmak, Kendi amaçlarını seçebilmek, Bağımsız olmak, [Kendine saygısı olmak]
EVRENSELÇİLİK	Anlayışlı, takdir edici ve hoşgörülü olma, insanın ve tabiatın iyiliğini gözetme	Açık fikirli olmak, Erdemli olmak, Toplumsal adalet ve eşitlikten yana olmak, dünyaya barış istemek, Güzelliklerle dolu bir dünya istemek, Doğayla bütünlük içinde olma, Çevreyi korumak, [iç uyum]
İYİLİKSEVERLİK	Kişisel temas içinde bulunulan kimselerin iyiliğini gözetme, geliştirme ve koruma	Yardımsever olmak, Dürüst olmak, Bağışlayıcı olmak, Sadık olmak, Sorumluluk sahibi olmak, [Gerçek arkadaşlık, Olgun sevgi, Manevi bir hayat, Anamlı bir hayat]
GELENEKSELLİK	Dinin ya da geleneksel kültürün bir takım âdet ve fikirlerini kabul etme, bağlanma ve saygı gösterme	Alçakgönüllü olmak, Dindar olmak, Hayatın bana verdiklerini kabullenmek, Geleneklere saygılı olmak, İlimli olmak, [Dünyevi işlerden el-ayak çekmek]
UYMA	Toplumsal norm ve beklentileri ihlal etme, başkalarını rahatsız etme, ya da kırma-yaralama gibi fiillere elverişli dürtü ve eğilimlerin sınırlanması	İtaatkar olmak, Anne babaya ve yaşlılara değer vermek, Kibar olmak, Kendini denetleyebilmek
GÜVENLİK	Toplumun var olan ilişkilerinin ve kişinin kendisinin huzur ve sürekliliğidir.	Ulusal güvenlik, Toplumsal düzenin sürmesini istemek, Temiz olmak, Aile güvenliği, İyiliğe karşılık vermek, [Bağlılık duygusu, Sağlıklı olmak]

Köşeli parantez içindeki değerler, kültürlerarası karşılaştırmalarda tutarlı sonuçlar vermediği saptanan değerler (Aktaran: Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000: 61).

2.1.10.5. Dilmaç & Arıcak Değerler Sınıflandırması

Tablo 3. Dilmaç & Arıcak Değer Sınıflandırması (Dilmaç & Arıcak, 2012).

DEĞER GRUPLARI	DEĞERLER
Toplumsal Değerler (Social Values)	Yardımsverlik, Tevazu (Alçak Gönüllülük), Toplumsal Huzur, Nezaket, Saygı, Yaşam Hakkı, Sorumluluk, Tutarlılık (Davranışlarda), Hoşgörü, Öz Disiplin.
Kariyer Değerleri (Career Values)	Kalite, Kariyer, İtibar/Saygınlık, Eğitim, Dış Disiplin
Entelektüel Değerler (Intellectual Values)	Beden Sağlığı, Akıl/Ruh Sağlığı, Bilgi, Çalışma, Başarı, Kişisel Gelişim.
Maneviyat (Spritual Values)	İbadet, Din/İman, İnanç/İdeoloji, İç Huzuru.
Materyalistik Değerler (Materialistic Values)	Para, Mal/Mülk, Statü.
İnsan Onuru (Honor of Humanity)	Namus, Şeref/Onur, Adalet(Hakkaniyet)
Romantik Değerler (Romantic Values)	Aşk, Eş/Sevgili, Haz/Zevk.
Özgürlük (Freedom)	Özgürlük/Bağımsızlık, Kültür, Emek.
Fütüvvet (Futuwwat/munificence&courage)	Cömertlik, Cesaret

2.1.11. Değerlerin Özellikleri

Schwartz ve Bilsky değerlerin literatürde belirtilen özelliklerini 5 maddede özetlemişler ve bu özellikleri aynı zamanda değer tanımı olarak da değerlendirmişlerdir. Buna göre değerler;

1. Fikir ve inançlardır,
2. Amaç ve davranışlarla ilişkilidirler,

3. Durum ötesidirler,
4. Davranış ve olayların seçim ve değişimine rehberlik ederler ve
5. Taşıdıkları öneme göre sıralanırlar (Schwartz, 1992: 4).

Rokeach değerlerin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır.

1. Bireyi, sosyal konularda belirli bir pozisyon almaya sevk eder.
2. Bireyi, bir politik veya dini ideolojinin bir değerine tercihi yönünde etkiler.
3. Bireyin kendini sunmasında rehberlik eder.
4. Bireyin kendini ve diğerlerini değerlendirmesinde ve yargılamasında, övmesi veya kusurlar bulmasında kriter rolü oynar.
5. Karşılaştırmada merkezi konumu nedeni ile bireyin diğerleri kadar ahlaklı veya yeterli olup olmadığını değerlendirmesinde ölçü olarak kullanılır.
6. Diğerlerini etkilemede veya ikna etmede kullanılır.
7. Psikoanalitik anlamda kişisel ve sosyal olarak kabul edilemez inanç, tutum ve eylemlerin nasıl rasyonalize edilebileceğini gösterir (Aktaran: Bilgin 1995: 83-84).

Fichter (1990: 132) Değerlerin özelliklerini şu şekilde sıralar;

1. **Paylaşırlar**; kişilerin çoğunluğu değerler üzerinde uzlaşmıştır. Herhangi bir bireyin yargısına bağlı değildirler.
2. **Ciddiye alınırlar**; kişiler bu değerleri, ortak refahın korunması ve sosyal gereksinmelerin karşılanması ile birlikte görür.
3. **Coşkularla** birlikte bulunurlar; kişiler yüce değerler için özveride bulunur, dövüşür ve hatta ölürlür.
4. Değerler kişiler arası oйдаşma ve uzlaşma gerektirdiği için, kavramsal olarak diğer değerli nesnelere **soyutlanabilirler**.

Doğan (2000: 411-412-413) değerlerin özelliklerini şu şekilde sıralar;

1. Değerler, değer yargılarının etkisi altındadır.
2. Değerler davranışların ilham (esin) kaynağıdır.
3. Değerler izafi yani görecelidir.
4. Değerler duygusal yüklüdür.
5. Değerler dünyası hiyerarşik bir yapı arz eder.

2.1.12. Değerlerin İşlevleri

Literatürde değerlere atfedilen işlevler incelendiğinde, değerlerin bireyin gerek kişisel hayatı gerekse sosyal hayatıyla ilgili kullandığı temel paradigmanın ana unsurlarını oluşturduğu söylenebilir.

Fichter (1990: 139) değerlerin işlevlerini şu şekilde sıralamıştır;

- a) Değerler kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasına hazır birer araç olarak kullanılırlar.
- b) Değerler kişilerin dikkatini istenilir, yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesnelere üzerinde odaklaştırırlar.
- c) Her toplumdaki ideal düşünme ve davranma yolları, değerler tarafından işaret edilir.
- d) Değerler kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik ederler.
- e) Değerler sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır.
- f) Değerler dayanışma araçları olarak da işlevde bulunurlar.

Smith, Stanley ve Shores değerlerin işlevlerini şu şekilde sıralamışlardır;

- 1- Bireye amaç ve yön tayin eder.
- 2- Bireysel ve toplumsal eylemin esaslarını ve genel yönünü verir.
- 3- Bireylerin davranışlarını yargılamaya yardımcı olur.
- 4- Bireyin başkalarından ne bekleyebileceğini ve kendisinden ne beklenildiğini bilmesini sağlar.
- 5- Bireyin doğru ve yanlış, haklı ve haksız, hoş giden ve gitmeyeni, ahlaksal ile ahlaksal olmayı ayırt etmesine yarar. (Aktaran; Tezcan, 1974: 15-16).

- 1- Değerler yalnızca kişiye kişisel eylemi için bir kopya oluşturmakla kalmaz, aynı zamanda bireyin grup içinde varolmasını olası kılar.
- 2- Değerler toplumsal hayata önceden bir tahmin edilebilirlik unsuru katarlar (Aktaran: Yalom, 2001: 729).
- 3- Belirli bir kültüre ait olanlar “ne” ilgili ortak bir kavrama sahip olurlar ve bu kavramdan hareketle “yapılması gereken şey” hakkında paylaşılmış bir inanç sistemi geliştirirler.

- 4- Toplumsal normlar bir anlam şemasından doğarlar ve toplumsal güven ve uyum için gerekli olan tahmin edilebilirliği sağlarlar.
- 5- Paylaşılan inanç sistemi bireye yalnızca ne yapması gerektiğini değil, diğerlerinin büyük bir olasılıkla ne yapacağını da söyler (Yalom, 2001: 729-730).

2.1.13. İlgili Araştırmalar

Baloğlu ve Balgalmış (2005) Tokat ilinde 75 okul yöneticisiyle, ilköğretim ve ortaöğretim okul yöneticilerinin öz değerlerini betimlemek ve bulunan değerlerin yaş, kademe, kıdem gibi faktörler açısından karşılaştırmak amacıyla yaptıkları çalışmada; okul yöneticilerinin en çok ulusal güvenlik, dürüstlük ve sözünde durma gibi değerleri; en az ise başkaları üzerinde kontrol sağlama anlamını taşıyan sosyal güç, arzuların tatmini ve kışkırtıcı deneyimler gibi değerleri tercih ettikleri bulunmuştur. ilköğretim ve ortaöğretim okul yöneticileri arasında kendi ile barışık olma (iç huzur), aşırı hareket ve hislerden kaçınmak (ılımlılık) değerlerinde istatistiksel anlamda farklılıklar bulunmuştur. Kıdem değişkeni açısından incelenmek üzere yöneticiler on yıl altı ile on yıl ve üstü kıdem durumuna göre 2 gruba ayrılmış ve iki grup arasında hayatın anlamı, bilgelik, gerçek dostluk, bağımsızlık ve cesaret değerleri açısından farklılıklar bulunmuştur. Yaş değişkeni açısından incelenmek üzere yöneticiler, 45 yaş ve altı ile 45 yaş üstü olanlar olarak 2 gruba ayrılmış ve bu gruplar zevk, sosyal düzen, hayatın anlamı, yaratıcılık, barış içinde bir dünya, kişisel disiplin ve bağımsızlık değerlerinde farklılaşmışlardır.

Akkirpik (2007) İstanbul ilinde ortaöğretim kurumlarındaki 300 öğretmenle yaptığı çalışmada öğrencilere hangi değerlerin öncelikli olarak öğretilmesi gerektiği konusunu öğretmenlerin cinsiyet, yaş, medeni durum, meslekteki kıdem, branş, en son mezun olunan okul, en son mezun olunan fakülte değişkenleri açısından incelemiştir. Buna göre; branş öğretmenleri başarı, hazcılık, özyönetim, uyum ve güvenlik değerlerini öğrencilere kazandırmada meslek öğretmenlerine nazaran daha önemli bulmuşlardır, kadın öğretmenler erkek öğretmenlere nazaran özyönetim, başarı, uyum ve güvenlik değerlerini daha çok önemsemişlerdir. Eğitim fakültesi mezunu olan öğretmenler ise güç ve hazcılık değerlerini diğer fakültelerden mezun olan öğretmenlere göre daha önemli bulmuşlardır. Ayrıca öğretmenlerin öğrencilere

kazandırılmasını gerekli gördükleri değerlerin öncelik sırası su şekilde sıralanmıştır; evrensellik, özdenetim, yardımseverlik, uyum, güvenlik, başarı, geleneksellik, hazcılık, uyarılma ve güç.

Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı (2008) Tarafından Schwartz Değerler Listesi ve kişisel bilgi formu kullanılarak, eğitim fakültesinde öğrenim gören 423'ü erkek, 214'ü kadın toplam 637 öğretmen adayı üzerinde yapılan bir araştırmada, cinsiyetler arası farklılığa bakıldığında evrensellik ve özyönelim boyutunda erkek öğretmen adayları lehine, güç boyutunda kadın öğretmen adayları lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Yaş değişkenine bakıldığında, 17-20 yaş ile 21-24 yaş arasındaki öğretmen adaylarının özyönelim değeri boyutunda 0.05 düzeyinde 17-20 yaş grubundaki öğrenciler lehine anlamlı farklılık görülmüştür. Farklı sınıf düzeylerindeki öğretmen adaylarının değer algıları ortalamaları arasındaki farklılığa bakıldığında sadece geleneksellik değer algısı alt boyutunda üçüncü sınıfta okuyan öğrenciler lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Koca (2009) Çukurova Üniversitesi'nin İşletme, İnşaat Mühendisliği, Türk Dili ve Edebiyatı ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümlerinde okuyan öğrencilerle yaptığı çalışmada, öğrencilerin bireysel değerleri ile kariyer tercihleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmada bireysel değerlerin alt boyutları olan "sükunet", "evrensellik", "bireysellik", "olumlu olma" ve "başarma" ile kariyer tercihinin alt boyutları olan "teknik", "fonksiyonel", "bağımsızlık", "saygınlık", "rekabetçilik", "özel yaşam", "girişimcilik" ve "güvenlik" arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın temel bulgusuna göre kariyer tercihinde en etkili değerlerin "evrensellik" ve "başarma" olduğu tespit edilmiştir.

Aktepe ve Yel (2009) Kırşehir ilinde ilköğretimde çalışan 71 öğretmenle yaptıkları çalışmada öğretmenlerin sosyal ve bireysel değerleri arasındaki farka bakmışlardır. Araştırmanın sonucunda, öğretmenlerin sosyal ve bireysel değerleri arasında anlamlı bir fark bulunmadığını tespit etmişlerdir.

Çalışkur, Demirhan ve Bozkurt (2012) altı farklı meslek grubundan 240 kişiyle yaptıkları çalışmada Rokeach'in tanımladığı amaçsal-araçsal değerlere ilişkin sıralamayı belirlemeye ve belirlenen bu değer sıralamasının bazı meslek alanlarına ve demografik değişkenlere göre

farklılaşp farklılaşmadığını incelemişlerdir.

Araştırmanın sonucunda, amaçsal ve araçsal değerler arasında pozitif ve zayıf yönlü bir ilişki tespit edilirken, “dürüstlük, aile güvenliği ve iç huzur” değerlerinin tüm gruplarda görülen ortak değerler olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların, cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklı amaçsal ve araçsal değerlere sahip oldukları da tespit edilmiştir.

Sarı (2005) Öğretmen adaylarının değer tercihlerini belirlemek için Giresun Eğitim Fakültesinde 110 öğrenci (55 kız, 55 erkek) üzerinde gerçekleştirdiği bir araştırmada; öğrencilerin değer tercihlerini önem sırasıyla; siyasi, genel ahlak, dinî, ekonomik, estetik, sosyal ve bilimsel değerler olarak bulmuştur. Kız ve erkek öğrencilerin bilimsel değerleri arasında bir farklılığa rastlamamıştır. Erkek öğrencilerin değerleri benimseme düzeyleri bilimsel değer dışındaki tüm değer alanlarında kız öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Araştırmada tüm değer alanlarının birbiriyle anlamlı ilişkiler içinde oldukları tespit edilmiştir.

Dilmaç, Ertekin ve Yazıcı'nın (2009) Eğitim fakültesinde okuyan 293 öğrenci üzerinde yaptığı bir araştırmada, değer tercihleri ve öğrenme stilleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada, “Schwartz Değerler Ölçeği”nin alt boyutlarından; güç, başarı, hazcılık, uyarılma, özdenetim, evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güven ile “Marmara Öğrenme Stilleri Ölçeği”nin alt boyutlarından; sosyal etkileşim, görsellik, otorite, işitsellik, dokunsallık, zaman, sebat ve aydınlatma arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırmanın sonucunda; güç ile sosyal etkileşim, görsellik, otorite ve işitsellik arasında, başarı ile sosyal etkileşim, dokunsallık, zaman ve sebat arasında; hazcılık ile sosyal etkileşim ve otorite arasında; uyarılma ile sosyal etkileşim, otorite ve zaman arasında; özdenetim ile dokunsallık ve görsellik arasında; evrensellik ile sosyal etkileşim ve aydınlatma arasında; yardımseverlik ile sosyal etkileşim, dokunsallık, görsellik, aydınlatma ve zaman arasında; uyum ile dokunsallık ve zaman arasında; güven ile sosyal etkileşim, dokunsallık, görsellik, aydınlatma ve zaman alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Dönmez ve Cömert (2007) 2006–2007 öğretim yılında, Malatya ili şehir merkezindeki, ilköğretim okullarında görev yapan 575 öğretmenle yaptıkları

çalışmada ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin sahip olduğu değerlere ilişkin algılarını belirlemeye çalışmışlardır.

Araştırma sonucunda, araştırmaya katılan öğretmenlerin, mutlu bir evliliklerinin olmasını, aileleri ile birlikte vakit geçirmeyi, yakın arkadaşlarının olmasını, diğer değerlere oranla daha fazla önemsedikleri, algılar arasında branş, medeni durum ve eşin eğitim düzeyi değişkenlerine göre bazı değerlerde farklılıkların olduğu saptanmıştır.

Memiş ve Güney Gedik (2010) yaptıkları çalışmada Zonguldak Ereğli ilçesinde 2008-2009 eğitim öğretim yılında görev yapmakta olan 295 sınıf öğretmeni ile yaptıkları çalışmada öğretmenlerin değer yönelimlerini tespit etmeye çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, sınıf öğretmenlerinin en çok Evrensellik değerine önem verdiği tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla güvenlik, öz-yönelim, yardımseverlik, uyma, geleneksellik, yaşamdan haz alma, başarı, uyarılım değerleri takip etmekte ve en az güç değerine önem verildiği tespit edilmiştir. Tüm alt değişkenlerde evrensellik ve güvenlik en önem verilen değerken güç en az önem verilen değer olmuştur. Cinsiyete göre yaşamdan haz alma, başarı değerleri dışında aralarında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Yaşa bakıldığında uyarılım, evrensellik, geleneksellik değerlerinde anlamlı farklılıklar görülmüştür. Medeni duruma yönelik yapılan incelemede, başarı ve uyma değerlerinde aralarında anlamlı farklılığın olduğu belirlenmiştir. Çocuk sahibi olma durumlarına göre başarı değerinde anlamlı farklılık, çocuğu olmayan sınıf öğretmenleri lehine olduğu tespit edilmiştir.

Yılmaz (2009) 2009 yılında Konya ilinde çalışan 482 ilköğretim okulu öğretmeni ile yaptığı çalışmada, cinsiyete, kıdem yılına ve medeni duruma göre öğretmenlerin insani değer boyutları (güç, başarı, hazcılık, uyarılma, özdenetim, evrensellik, yardımseverlik, geleneksellik, uyum, güvenlik) değerlerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre kadın öğretmenlerin evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik boyutlarının puan ortalaması erkek öğretmenlerin puan ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir. Medeni durum değişkenine göre güç boyutu hariç tüm boyutlarda anlamlı bir farklılaşma gözlenmiştir. Kıdem değişkenine göre ise öğretmenlerin değer tercihleri tüm değer boyutlarında anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir.

Schwartz (1998) İsrail’de bay ve bayanların değer önceliklerine yönelik algılarını, farklı değer tiplerine nasıl anlam yüklediklerini, değer önceliklerine yönelik tutumlarını etkileyen sosyo-demografik özelliklerden yaş, kültürel geçmiş, eğitim düzeyi ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmayı 19 yaşından büyük 480 bay ve 519 bayan katılımcı ile yapmıştır. Araştırma sonucunda, sadece farklı davranış imkanlarının sunulduğu sosyal durumlarda değerlerin ifade edilmesinde cinsiyet faktörüne göre farklılık olabileceği, farklılıkların derecesinin yaşam koşullarındaki değişim seviyesine göre değişebileceği ifade edilmiştir. Araştırma sonucunda, bay ve bayanlar değer türlerinin önemini benzer şekilde sıralamışlardır. Her iki cinsiyetin de en çok önem verdikleri değerler “Evrensellik”, “Güvenlik” ve “Yardımsellik”; en az önem verdikleri değerler ise “Güç”, “Gelenek” ve “Uyarılım”dır.

Astill, Feather ve Keeves (2002), “Ebeveynlerin, Öğretmenlerin ve Okulların Öğrenci Değerleri Üzerindeki Etkilerinin Analizi” isimi bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda, katılımcıların değer önceliklerine yönelik algılarında cinsiyetin, kültürel geçmişin, dinin, ailenin sosyal statüsünün, aile ve arkadaşlar tarafından kazanılan değerlerin; okuldan kazanılan değerlere oranla daha etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet boyutunda bakıldığında, bayanların baylara oranla değerlerin “Evrenselcilik ve İyilikseverlik” alt boyutuna; bay öğrencilerin ise bayanlara oranla değerlerin “başarı ve güç” alt boyutlarına daha çok önem verdikleri gözlenmiştir.

2.2. Yaşamın Anlamı

2.2.1. Yaşam-Hayat Kavramı;

Yaşam-hayat kelimeleri birbirinin yerine kullanılan iki kelimedir. Sözlüklerde genellikle yaşam kelimesinin açıklaması hayat kelimesine göndermede bulunup açıklama kısmı hayat kelimesiyle verilir. Bu çalışmada bu iki kelimedeki hayat kelimesi sıklıkla kullanılacaktır.

Türk Dil kurumu sözlüğünde, hayat kavramı farklı bağlamlarda bir çok anlamda tanımlanmıştır, bu tanımlara göre hayat; 1. Yaşam, dirim., 2. Doğumdan ölüme kadar geçen süre, ömür., 3. Hayat biçimi, içinde yaşanan şartların bütünü, yaşantı., 4. Meslek ve durum., 5. Geçim şartlarının bütünü., 6. Canlılığı gösteren

hareket, kaynaşma., 7. Yazgi, kader., 8. Canlı varlık; yaşamayı sağlayan şartların bütünü., 9. Bir kimsenin tarihi biyografisi, hayat öyküsü, hayat hikayesi (TDK, 1998:965). Hayat, hem içinde hem dışında olduğumuz çember; kâh usul usul kâh gürül gürül birlikte akıp gittiğimiz ama günün birinde bizi bir kenara atıvereceğine emin olduğumuz ırmak... “Hayat” dediğimizde çoğu kez bizi de içeren ama bizi-aşan bir deveranı kastediyoruz (Göka, 2013: 94).

Eski yunanca da “hayat” için hem *bios* kullanılıyor hem de *zoe*, üstelik ikisinin anlamı da farklı. *Zoe*, zoolojide olduğu gibi, ezelden ebede doğru akıp giden, kimsenin zarar veremeyeceği, herkesi kapsayan kaynak olan “hayat”tır. Arapça “hayat” kelimesi, tam da *zoe*’nin karşılığı aslında. *Bios*, biyolojide olduğu gibi, tek tek bireysel varlıkları simgeler, sona ermeden önce *zoe*’ye geri dönen, sonsuz deveranın daha sınırlı bir ifadesidir. Canlıların yaşadığı zaman dilimiyle mukayyet olduğu için *bios*’a Arapçada *umr* (ömür) deniyor (Göka, 2013: 96).

2.2.2. Anlam Kavramı

Anlam kavramının kaynağına-mesnedine ilişkin özellikle felsefed-e-debiyatta çokça tartışılmış bir kavramdır.

1. Bir işâret, kelime, hareket veya olaydan anlaşılan şey, mânâ., 2. Bir metinden anlaşılan şey, meal (Ayverdi, 2006: 142). 1. Bir kelimededen , bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey; bunların hatırlattığı düşünce veya nesne, mânâ, fehva. 2. *man*. Bir önermenin, bir tasarımın, bir düşüncenin veya eserin anlatmak istediği şey. (TDK,1998: 111-112). Anlam kavramı zihinsel bir süreç olarak “bir kelimenin, sembolün, işaretin, anlatımın, teorinin taşıdığı bilişsel veya duygusal içerik” (Demir & Acar, 1997: 28).

Bahadır’a göre anlam kavramı “her şeyden önce hayatın yaşamaya değer olup olmadığı; hayatın mükemmel varlık olarak insan onuruna yaraşır tarzda yaşanıp yaşanmadığı; insanın kendisinden bekleneni yerine getirip getirmediği ve yüce amaçlar doğrultusunda hareket edip etmediği soruları karşısında insanın yaşantısıyla verebileceği olumlu cevaplar kastedilmektedir. Bu bağlamda “anlam”, insanın varoluşunun özünü ifade eder (Bahadır, 2002: 9).

Eaglaton “anlam” kavramı üzerinde çok duran bir edebiyatçı ve kültür teorisi uzmanıdır. O bu kavramı “yapı olarak - atfedilmiş anlam, edim olarak anlam, ve içkin anlam” olarak açıklar.

Yapı olarak anlam - Atfedilmiş anlam; bir sözcüğün anlamı, dilsel bir yapının işlevidir. Böylece “balık” sözcüğü anlamını bir dil sistemi içindeki yeriyle, bu sistem dahilinde diğer sözcüklerle olan ilişkileriyle vb. kazanır (Eaglaton, 2007: 35). Nietzsche de “insan, şeylerde onlara kattıklarından başka hiçbir şey bulamaz” diyerek örtük olarak atfedilmiş anlama vurgu yapar (Nietzsche, 1967: 327) . İnsanın anlam üreticisi olması, anlam, simge (sembol) ile bağlantılı olduğundan insanın dilsel bir varlık olduğunu içeren ve vurgulayan bir özellik de taşır (Göka, 2013: 116). Varoluşçu görüş dünyanın rastlantısal olduğunu –yani olan her şeyin başka şekillerde de olabileceği; insanın kendisini, dünyasını ve o dünya içindeki kendi durumunu oluşturduğu; insanların yarattığından başka bir “anlamın,” evrende mükemmel bir düzen varolmadığı, yaşam için hiçbir kılavuz bulunmadığı görüşünü ileri sürmektedir (Yalom, 2001: 662).

Anlam üretimi, adeta insanın “ikinci doğası”dır. “ikinci doğa” dememiz, onun doğal yapımızın maddi, elle tutulur niteliği kadar apaçık bir gerçek olduğunu belirtebilmek içindir. “İkinci” dememize bakmayın, bunu yalnızca insanın maddi yapısından başka bir doğası daha olduğunu belirtebilmek için söylüyoruz yoksa ikinci sırada geldiğinden değil. Tam tersine, insanın anlam üreticisi bir varlık olması, onun biyolojik doğasından daha belirleyici ve ayırt edicidir (Göka, 2013:117).

Edim olarak anlam; insanların yaptığı bir şey, toplumsal bir pratik ya da bazen belirsiz ve çelişkili olan ve özel bir göstergelyi belirli bir yaşam bağlamında fiilen konuşlandırılan bir yollar çeşitliliği (Eaglaton, 2007: 37).

İçkin anlam; şeylere bir şekilde yerleşik ya da onların taşıdığı nitelikler... Fakat “içkin” anlamlar genellikle yalnızca orada bulunanı ortaya çıkaran dilsel öğelerdir (Eaglaton, 2007: 66).

Eaglaton bu tanımlardan sonra şöyle der; “anlam elbette insanların yaptığı bir şeydir; ama onu, yasalarını onların icat etmediği belirleyici bir dünyayla diyalog içinde yaparlar ve bu anlamlar eğer geçerli olacaksa dünyanın yapısına ve mizacına saygı duymak zorundadır” (Eaglaton, 2007: 71). Eaglaton son olarak “anlam”ı, “gerçeklik ile aramızdaki bir etkileşim” olarak tanımlar (Eaglaton, 2007: 71).

John Hick de “anlamsal anlam”, “eylemsel anlam” ve “durumların anlamı” diyerek üç çeşit anlamdan bahseder.

Anlamsal anlam; gerçekte ya da potansiyel olarak, bu dünyada hareket etme ve tepki gösterme biçimimizde bir fark yaratan anlam.

Eylemsel anlam, bizim için bir nesnenin, olayın ya da –evrenin bir parçası olarak bizim durumumuz da dahil- durumun eylemsel anlamı derken de, onu belli bir tür nesne, olay ya da durum olarak alırsak, onun bizim saptamamız ya da yanlış saptamamız sonucu bizde uyandırdığı doğal eğilimle ilgili durum. Bu yüzden bir nesnenin bize ifade ettiği anlam bizim için yarattığı gerçek ya da potansiyel farka dayanır- benze bir deyişle, belli bir amaca uygun koşullarda o nesneyle ilgili olarak yapmayı ya da yapmaktan kaçınmayı uygun bulduğumuz şeye dayanır. Bu eylemsel anlam hem türle hem de kültürle bağlantılıdır.

Durumların anlamı; bir durum kendi anlamı kendisini oluşturan anlamların toplamının üzerinde olan bir nesnelere bileşimidir (Hick, 2002: 397-398).

2.2.3. Hayatın Anlamı

Bazı kaynaklarda hayatın anlamı ile hayatın amacı birlikte ya da bir birinin yerine kullanılmaktadır. Bazı kaynaklarda aradaki nüansa dikkat çekilmiştir. Amaç; elde edilmek istenen nihai gaye, bir sonuç, bir hedeftir. Anlam ise deneyime ve yoruma tâbi; olguların, olayların oluş tarzında gizlidir (Göka, 2013:133).

Sıradan kullanımda hayatın “amacı” ve “anlamı” birbirinin yerine kullanılır. “Anlam” ve “amacın” farklı çağrışımları vardır. “anlam”, mana ya da tutarlılığa göndermede bulunmaktadır. Bir şeyle ifade edilmek istenen şey için kullanılan genel bir terimdir. Anlam arayışı, tutarlılık arayışını ifade etmektedir. “Amaç” ise niyet, hedef ve işleve göndermede bulunmaktadır. Bir şeyin amacını sorguladığımızda rolünü ya da işlevini sorgulamış oluruz: Ne yapar? Hedefi ne? (Yalom, 2001: 662). Bu çalışmada da bu iki terim birbirinin yerine kullanılmaktadır.

Hayatın anlamının ne olduğuna dair söylenecekler belki de insan sayısındadır. Çünkü her ne kadar genel anlamda bazı inançlar-dinler, ideolojiler, akımlar-takımlar vs. hayatın anlamına dair ortak bir payda sunsa da, genel çerçeveye çizse de; temelde herkes bu ortak paydaları, genel çerçeveleri bireysel olarak yaşar. Bu yaşantı özel ve öznedir. Dolayısıyla hayatın genel, nesnel bir anlamından bahsetmek düşünsel

anlamda mümkün görünse de yaşantı anlamında mümkün değildir. “Hayatın anlamı sorusuna tatmin edici bir yanıt yazılı tarih boyunca bütün büyük düşünürlerin kavrayışından kaçmayı başarmıştır” (Yalom, 2001: 661). Bununla beraber yine de hayatın anlamının ne olduğuna dair literatürde bir çok açıklama bulunmaktadır.

Yaşamın anlamı, insandan insana an be an değişir. Bu nedenle yaşamın anlamını genel terimlerle tanımlamak olanaksızdır. Yaşamın anlamına ilişkin sorular, genel ifadelerle yanıtlanamaz Yaşamın anlamı insandan insana, günden güne, saatten saate farklılık gösterir. Bu nedenle önemli olan, genelde yaşamın anlamı değil, daha çok belli bir anda bir insanın yaşamının özel anlamıdır (Frankl, 2012: 93-122-123). Hayatın benim için bir anlamı, hatta kendi hayatımdaki özel, biricik anlamları da hesaba katarak bir değil bir çok anlamı var. Hayatta sabit bir anlam yoktur; anlam her zaman değişebilir ama hiçbir zaman yok olmaz. Frankl’ın anlayışına göre hayatın gerçek anlamı, kişinin kendi içinde değil dış dünyadadır. İnsan, anlamı bulabilmek için kendi dışına taşmalı, arayışa girmelidir, zaten buna uygun bir yapıdadır (Göka, 2013: 114-128). Hayatın anlamı belki peşine düşülen bir amaç ya da dibi taranan bir gerçeklik yığını değil, yaşamak ediminin ta kendisinde ya da belli bir yaşam tarzında dile gelen şeydir. Sonuçta bir anlatının anlamı, onun yalnızca sonu ya da amacı değil, anlatının kendi sürecidir (Eaglaton, 2007: 50).

Yaşam anlamı kavramı farklı şekillerde kavramsallaştırılmış olmakla birlikte daha çok güç, yoğunluk ve insanların anlam, önem ve hayatlarının amaçlarını şekillendirme ya da onları güçlendirme çabaları ya da arzulan olarak tanımlanmaktadır (Aktaran: Taş, 2011: 15). Tolstoy’a göre hayatın anlamı “insanların vicdanında iyiliği ve doğruluğu hedeflemek” şeklinde filizlenir (Aktaran: Bahadır, 2002: 25). Hepimiz anbean hayatı sorgular, daha doğrusu hayat tarafından sorgulanırız; her an yeni bir anlam arayışı ve şekillenmesi gündemimizi doldurur. Hayatlarımıza verdiğimiz anlam, zaman ırmağının akışına göre değişir durur (Göka, 2013: 206).

Hayatın anlamı bir sorunun çözümü değil, belli bir şekilde yaşama meselesidir. Metafizik değil, etik bir meseledir. Hayattan ayrı değil, yaşamayı, yani onun belli bir niteliğini, derinliğini, bereketini ve yoğunluğunu değerli kılan bir şeydir. Bu manada hayatın anlamı, belli bir şekilde görülen hayatın ta kendisidir

(Eaglaton,2007: 94-95). Mckenzie'ye göre hayata anlam verme, bir kimsenin dünyadaki varlığına ve gerçekliğine karşı tutumunu belirleyen yorumlayıcı bir yaklaşımdır. Bu gerçekliğe karşı tutumunu belirleyen insan, hayatını o çizgide sürdürecektir. Bu doğrultuda yaşantısına ve davranışlarına şekil verecek ilkeleri belirleyecektir. Dolayısıyla hayata anlam verme, insanın davranışlarını yönlendirecek öncelikli prensipler olan değerler ve inançla ilgili tasdikleri de içerir (Aktaran: Akıncı, 2005: 11). Aristoteles'e göre hayatın anlamı bir önermeden ziyade bir pratiktir. İçrek bir hakikat değil, belirli bir yaşam "biçimidir" (Aktaran: Eaglaton, 2007: 93).

Hayata anlam verme, insanın kendisi, yaşadığı dünya ve etrafındaki âlem hakkında arayışlarına tatminkâr cevaplar bulmasını ifade etmektedir (Akıncı, 2005: 7). Yaşamda anlam; insanın kendisi, kendi yaşamı ve genel olarak yaşamın ne anlama geldiğine yönelik arayışları sonucunda ortaya çıkan bireyin kendi kaynakları ve kişisel özellikleri doğrultusunda şekillenen bir değerlendirmedir (Arda, 2011: 1).

Yalom'a (2001: 664) göre hayatın kozmik anlam ve kişisel anlamı olmak üzere iki çeşit anlamdan bahsedilebilir. **Hayatın kozmik anlamı;** batı dünyasında Yahudi-Hıristiyan dinsel geleneğinin, dünya ve insanın hayatının Tanrı'nın buyurduğu bir planın parçası olduğuna dair kapsamlı bir anlam şemasına dayanan, insan hayatının Tanrı'ya benzeme amacına adanması gerektiği, Tanrı'nın mükemmeli temsil ettiği ve bu nedenle hayatın amacı mükemmellik için çabalamak olduğu söylenir. **Hayatın dünyevi anlamı;** Yalom yaşamın dünyevi anlamını anlatırken belirli bir tanımlamadan ziyade hayatı (dinin haricinde) anlamlı kılacak faktörlerden bahseder, bunlar; *Özgecilik, bir nedene adanmak, yaratıcılık ve kendini gerçekleştirme* (bu kavramlarla ilgili açıklama hayata anlam katan kaynaklar kısmında verilecektir).

İnsan hayatı; "değersel", "erekbilimsel" ve "tam" olarak anlamlıdır.

(DA) Bir insanın hayatının yalnızca (1) gerçek özgül değeri olması; (2) genel olarak onu yaşayan kişi için yararlı olması halinde gerçek *değersel anlamı (DA)* vardır;

(EA) Bir insanın hayatının yalnızca (1) onu yaşayan kişinin önemsiz bulmadığı ve ulaşabileceğini düşündüğü bazı amaçlar içermesi; (2) bu amaçların gerçek değerlerinin olması; (3) ayrıca bu amaçlara ulaşmaya yönelik, şevkle yerine getirilen eylemler içermesi halinde *erekbilimsel anlamı (EA)* vardır;

(TA) Bir insanın hayatının hem gerçek değersel anlamı hem de gerçek erekbilimsel anlamı olması halinde gerçek *tam anlamı (TA)* vardır. (Quinn, 2002: 102).

2.2.3.1. Hayatın anlamı “içkin” mi yoksa atfedilmiş mi?

Bize göre, hayatın kendisinin bir anlamı olmadığı, ona bizzat biz insanların değişik anlamlar atfettiği şeklindeki genel kanı hem doğru hem de doğru değil; *Doğru*; çünkü her birimiz özellikle dini inancı olanlarımız açısından hayatın, tarihin, başta kendimiz olmak üzere bu hayatta gelmiş, geçmiş, var olan, var olacak her şeyin bir anlamı var. Ama bu anlamları biz kendimiz dişimiz tırnağımızla kazıyarak keşfetmedik, kendimizi bu anlam dünyalarının içinde bulduk...dini inancı olan insanlar olarak hayata verdiğimiz anlamın, sadece bizimle aynı bakışa sahip olanlar tarafından paylaşılıyor olduğunu görürüz. Dahası biz de bu anlamları kendiliğimizden kavramış değiliz, başkalarından, görüşlerine değer verdiğimiz kişilerden öğreniyoruz. *Doğru değil*; çünkü herkesin üzerinde ittifak ettiği bir anlamın olmaması, niye hayatın bir anlamı ve amacı olmadığını gösterebilir ki...diyelim ki dini inancı olanlar, hayatın anlamını hazırlop biçimde öğreniyorlar ve güne kadar hepimizin üzerinde ittifak ettiği evrensel bir anlam bulamadık hayata. Bunlar, niye hayatın anlamı olmadığına delil olsun ki! Hayatın anlamı olmadığından değil de bizim onu henüz bulamadığımızdan olamaz mı bu fikirlerimiz? (Göka, 2013: 108-109).

2.2.4. Yaşama Anlam Katan Kaynaklar

İnsanın yaşamına “anlam” katacak, “anlam”a kaynaklık edecek faktör sayısı çok fazladır. Bunları *Maddi menşeli kaynaklar, Ahlâk-Erdem-Değer menşeli kaynaklar; Din-ideoloji menşeli kaynaklar;* olarak sınıflandırabiliriz. Fakat çoğu zaman bunlar iç içe ve birbiriyle ilintilidir. Literatürde hayatın anlamlı olmasına kaynaklık eden faktörlerin çok çeşitli olduğu görülmektedir.

Farklı kalkış noktalarından yola çıkarak anlam ve ahlak için iki farklı gerekçe öne sürülüyor. Bunlardan birincisi, insanın ve toplumun var kalma mücadelesinin bir sonucu olarak anlam ve ahlakın evrimin genetik bir zorunluluğu olduğu şeklindeki tezdur. Bu teze göre insanlar, kendileri kaynak olarak neyi gösterirlerse gösterebilirler, hayata, davranışlarına bir anlam ve amaç yüklerlerse bu, evrim sayesinde;

evrim insanları ahlaklı kılmıştır. İkinci tez ise çok daha radikaldir: yaşamın herhangi bir anlamı ve amacı olduğunu düşünmek için hiçbir nedenimiz yoktur ama yine de hayat yaşamaya değer ve eğer yaşanacaksa en iyi biçimde yaşanmalıdır. İyi bir hayatsa ancak ahlaki değerlerle mümkündür (Göka, 2013: 101). Camus nihilizm görüşünden yola çıkmış ve kişisel bir anlam sistemini, cesaret, gururlu asilik, kardeş dayanışması, sevgi, din dışı azizlik kaynaklarına dayanarak oluşturmuştur (Aktaran: Yalom, 2001: 670)

Hayatın anlamı için mutluluktan başka adaylar da vardır: güç, aşk, onur, hakikat, haz, özgürlük, akıl, otonomi, devlet, ulus, Tanrı, özveri, tefekkür, doğayla uyum içinde yaşamak, en fazla sayıda insanın en büyük mutluluğu, kendini ifade etmek, ölüm, arzu, dünyevi başarı, çevrenin saygısı, olabildiğince fazla deneyim, kahkaha atmak vb. çoğu insan için hayat, teoride daima öyle değilse bile en azından pratikte anne, baba ve çocuk arasındaki gibi, en yakınlarıyla olan ilişkileri sayesinde anlam kazanır (Eagleton, 2007: 88). “Gelecekte herhangi bir insandan; bir olaydan ya da varlıktan ötürü ortaya çıkması beklenen ve olumlu bağlara yol açan, henüz gerçeklik kazanmamış kişisel veya toplumsal beklenti” şeklinde tanımlanan umut, anlam kazanma sürecinin en önemli motivasyon kaynaklarından biridir (Bahadır, 2002: 81).

Hayatın anlamı kısmen, insanların hayatlarındaki sevgi ve merhamet kanıtlarında bulunan, ahlaki boyuttan toplanabilir. Hayatın anlamının değerlerin varlığını sürdürmesine ve çeşitli boyutlarda yaratılmasına ait olduğu söylenebilir. Tipik olarak hayata anlam veren şey, kişiler ve kültürler arasında değişen, bir değerler kolajına dayanır. Uluslar, aileler, camiler ya da her nerede olursa olsun, insan topluluklarının dayanışmasında da bulunabilir. (Smart, 2002: 79). İnsanı kurtaran ve yaralarını saran tek şey sevgidir. İyilik, doğruluk, doğayı sevmek, insanı sevmek yaşama anlam katan önemli değişkenlerdir (Göka, 2013: 127). Sevgi, yaşamayı değerli kılan ve insanı tüm olumlu davranışlarında harekete geçiren bir hayat enerjisidir. İnsan bu enerji ile önce kendine, sonra kendi ötesine yani hayata ve tüm varlığa açılır. Anlam arayışında sevgi “olmazsa olmaz” bir öneme sahiptir (Bahadır, 2002: 91).

Eğer yaşamda gerçekten bir anlam varsa, acı da bir anlam olmalıdır. Acı da yaşamın kader ve ölüm kadar silinmez bir parçasıdır. Acı ve ölüm olmaksızın, insan

yaşamı tamamlanmış olmaz. Bir insanın kendi kaderini ve içerdği olanca acıyı kabul ediş yolu, kendi davasını seçiş yolu, ona, en ağır koşullar altında bile, yaşamına daha derin bir anlam katma fırsatı verir (Frankl, 2012: 82). Anlam bir şeyin kendisi dışındaki diğer şeylerle bağlantılı olmasından kaynaklanır. Bu yüzden hayatlarımız diğer kişilerle bağlantılı olmamız sayesinde anlamlıdır. Bununla birlikte nihai anlam, ancak bizim dışımızda sınırsız bir değere sahip olan bir şeyle nihai bir bağlantı olması halinde ortaya çıkar. Anlam kendimiz dışındaki değerli şeylerle bütünleştiren bir bağlantılılıktan kaynaklandığından, anlam değeri arttırır. Kolayca görülebileceği gibi, sınırsız değerle herhangi bir bağlantının kendisi değerlidir. Ancak sınırsız değerle bağlantımızdan kaynaklanan değer in derecesi bu bağlantının sonucu olan bütünlüğün derecesiyle orantılı olacaktır (Runzo, 2002: 287).

Yalom (2001: 663-685) hayata anlam katan kaynakları iki başlıkta toplamıştır. *Kozmik* olanlar (bunlara dini de diyebiliriz) , *kişisel* olanlar, bunlar; *Özgeçilik*, dünyayı içinde yaşanacak iyi bir yer olarak bırak, başkalarına hizmet etmek, yardım derneklerine katkıda bulunmak. *Bir nedene adanmak*, aile, devlet, politik veya dinsel nedenler, komünizm ve faşizm gibi din dışı dinler, bilimsel bir girişim vs. *Yaratıcılık*, yeni bir şey, yenilik veya güzellik ve uyumla çınlayan bir şey yaratmak. *Kendini gerçekleştirme*, insanoğlunun kendini gerçekleştirmek için çabalaması, kendilerini içlerindeki potansiyeli gerçekleştirmeye adanmaları gerektiği inancı.

Logoterapi'ye göre bu yaşam anlamını üç farklı yoldan keşfedebiliriz: 1. Bir eser yaratarak ya da bir iş yaparak; 2. Bir şey yaşayarak ya da bir insanla etkileşerek; 3. Kaçınılmaz acıya yönelik tavır geliştirerek (Frankl, 2012: 125). Geleceğimizi belirleyeceğine inandığımız şey, bu günkü davranışlarımızı da büyük ölçüde etkilemektedir. Yaşamımız için seçtiğimiz konum veya yönelim, hayata yüklediğimiz anlamın kaynağıdır (Göka, 2013: 150-151). Neyle meşgulsek, kendimizi neye vermişsek, dünyaya nasıl angaje olup bağlanmışsak anlam oradadır (Göka, 2013: 206).

2.2.5. Hayatın Anlamsızlığı

“Hayatımız anlamsız” diye hayıflanılan birisinin kastettiği anlamsızlık, “%” gibi bir anlamsızlık değildir... Onların demek istediği , daha çok,

hayatlarının “anlamlılıktan” yoksun olduğudur. Anlamlılıktan yoksunluksa hedef, öz, amaç, nitelik, değer ve doğrultudan yoksun olmak demektir. İnsanlar hayata akıl erdiremediklerinden değil, uğruna yaşayacakları hiçbir şey olmadığını söyler. Bu da varoluşumuzun anlaşılmaz olmasından değil, yalnızca boş olmasındandır. Fakat onların boş olduğunu bilmek, vasat düzeyde de olsa bir yorumu gerektirir. “Hayatımız anlamsız” ifadesi mantıksal değil, varoluşsal bir ifadedir. Hayatının anlamsız olduğunu hisseden bir kişinin, sözlükten ziyade intihar haplarına yönelmesi kuvvetle muhtemeldir (Eaglaton, 2007: 37-38). Hayatın anlamsızlığına dair kanaatler, içinde bulunulan çevresel koşullardan çok, bireyin hayata bakış açısından kaynaklanır (Bahadır, 2002: 33). İnsanlar hayatın anlamsız olduğundan şikayet ettiklerinde, genellikle başlarına gelen olayların nasıl olup da herhangi bir genel örneğe uymadığını kastederler. İnsan hayatının anlamını keşfetmek çeşitli öğelerinin nasıl benzersiz, karmaşık ve uyumlu bir örneğe uyduğunu keşfetmektir (Ward, 2002: 50).

2.2.6. Hayatta Anlamsızlığın Kaynakları

Nörolojik ve psikolojik rahatsızlıklara duçar olan bazılarımız anlam üretiminde sorunlar yaşıyoruz; Öncelikle anlam üretimi sırasında gerekli yapı taşları sağlayan bedenin (beynin) kendisinde biyolojik bir arıza olduğu kesin ve/veya olması kuvvetle muhtemel olan durumlarla işe başlamalıyız. Zihinsel özürlülük, bunama, epilepsi, koma gibi bilinci doğrudan etkileyen, bozan tıbbi durumlarda elbette anlam üretimi bozulur; buraya kimsenin itirazı olamaz. Ama biz bunların yanında şizofreni, mizaç (duygudurum) bozuklukları, depresyon, obsesif kompulsif bozukluk, panik bozukluğu gibi biyolojik etkenin çok ön planda olduğu artık tartışma götürmeyen psikiyatrik rahatsızlıkların da eklenmesi gerektiği kanaatindeyiz (Göka, 2013: 140). Doğrudan doğruya anlam dünyamızla ilgili psikolojik rahatsızlıklar, kişilik bozuklukları var. Örneğin her türden fanatizm, katılık ve şüphecilik, anlama aşırı yüklenme ya da abartılı anlam oluşturmak (Göka, 2013: 141).

Anlamsızlık hakkında nasıl düşünebiliriz? Belki de işin en acı veren yanı, umudun tükenişidir. Bu, deyim yerindeyse geleceğin tükenişidir. Ancak aynı zamanda sonsuz olanın önemini yitirmesi ve her şeyde kalıcı anlamın eksikliği olarak da görülebilir. Tanrı orada olarak (kendisi tarafından onaylanan) değerlerimizin baki

kalmasını şöyle ya da böyle garantiye alır. Anlamsızlık taptığımız, bağlandığımız ve saygı duyduğumuz şeyin mutlak değerinin tükenmesidir (Smart, 2002: 78). Dünyaya angaje olamadığımızda, yani dünya hayatına dalamadığımızda, uğraşp didinmek için bir gerekçe bulamadığımızda artık hüüzün zamanları gelip çatmış, kapımızı anlamsızlık habercileri çalmaya başlamış demektir (Göka, 2013: 143).

Anlamsızlığa sürükleyen en güçlü faktörlerin başında gelen ve intihar girişimleri sonuçlanan çoğu vakada baş aktör olarak karşımıza çıkan umutsuzluk, üç temel eğilimle ortaya çıkar:

- a) Çekemezlik ve saldırganlık.
- b) Her şeyden vazgeçip koşullara direnmeden boyun eğiş.
- c) Hayal dünyasına kaçış

Her üç durumda da gerçek hayattan belirgin bir kopuş, kendine ve çevreye yabancılaşma söz konusudur (Aktaran: Bahadır, 2002: 82). Anlamı her derde devaymış gibi göstermek, ister istemez fanatizme kapı aralayacağı gibi, kimi zaman devası olmayan dertler açabilir başımıza, bu noktaya gelmese bile, yolda tökezleyen anlam arayıcılarının halini anlamamıza engel çıkarabilir (Göka, 2013: 174).

2.2.7. Hayatta Mutlak Anlamsızlık Mümkün Mü?

Yaşamayı becerebilen herkes için hayatın, şöyle ya da böyle, açık ya da örtük bir anlamı vardır. Tıpkı ateizmin bile bir inanç olması gibi, hayatta kendi başına bir anlam, değer bulmama hali olan nihilizm de hayata bir anlam verme biçimidir. “Hayat anlamsızdır” demek bile hayata bir anlam vermektir (Göka, 2013: 120). Hayatta sabit bir anlam yoktur; anlam her zaman değişebilir ama hiçbir zaman yok olmaz (Göka, 2013: 128).

Mantıklı bir biçimde, hayatın bütünüyle anlamla dolu olduğuna inanmak için ne kadar çok neden varsa, “hayatın bir aptalın anlattığı, hiçbir anlamı olmayan, gürültü ve öfkeyle dolu bir masal olduğunu” düşünmek için de o kadar çok neden vardır (Smith, 2002: 388).

2.2.8. Hayatın Anlamı ve Din

Genel anlamda dinin-inancın insanın hayatına anlam katan en büyük kaynaklardan biri olduğunda şüphe yoktur. Din insanın varoluşunun anlamının bir

yönünü ifade eden bir inanç dizgesidir (Ward, 2002: 44). Albert Einstein'ın "Hayatın anlamı sorusuna gerçekçi bir cevap bulan insan, dindar insandır" sözünü içtenlikle benimsediğini vurgulayan Frakl'a göre hayatın anlamına dair soru sormak, nihaî noktada -öyle ya da böyle- Tanrı ile ilgili, soru sormaya dönüşür; en azından dinî soruları da gündeme getirir (Aktaran: Bahadır, 2002: 39).

Dinlerin çağlar boyunca bu kadar vazgeçilmez olmalarının nedeni, bazılarının sandığı gibi insanın basit bir mistifikasyon, yanılsama ihtiyacı değil; bireylere dünyadaki yaşamlarının günlüklerine katılana bilmeleri için güçlü bir anlam ve amaç verebilmeleridir (Göka, 2013: 120-121).

Hayatın anlamlı olduğu dinin temel önermesidir ve hayatın anlamını esas alarak kendimiz için düşünüp düşünmediğimizin ya da alternatif olarak, hayatın anlamını her şeyin toplu olarak planında belirlemeye çalışıp çalışmadığımızın yarattığı farkla, bu iddia hem öznel hem de nesnel olarak aydınlatılabilir (Smith, 2002: 380). Tanrı'ya ya da evrenin ardındaki başka bir zeki güce inananlara göre hayat, başlı başına bir yapıt olduğu için onun yerleşik anlam ve amaçları vardır (Eagleton, 2007: 68).

Din, hayatın en temel sorunlarını ve en derin acılarını ele alarak ve mümkün olan en büyük umudu sunarak, bu sorunları çözmek için en yüksek dürtüyü sağlar (Runzo & Martin, 2002 :374). İnançla yaşamak insan hayatını anlamla donatmaktır. Bu tabloda hayatın anlamı, onun gerçek içeriğiyle değil onu yaşadığımız biçimle ilgili bir sorundur (Eagleton, 2007: 53). Dinimizin öğrettiği kadarıyla hayatın anlamıyla gündelik hayatımızı onların açısından yaşadığımız en yakın somut anlamlar arasında genellikle büyük bir fark vardır. Dinimizin bir tür kozmik iyimserlik öğretmesinin sonucu bizim, inananlar olarak, her zaman neşeli ve iyimser bir durumu içinde olmamız değildir (Hick, 2002: 407).

Hayatın anlamı dünya görüşlerinin ya da daha dar bir anlamda dinlerin sergilediği çeşitli boyutlarla bağlantılıdır. Bunun evrenbilimle, anlattığımız öykülerle, her şeyden önemlisi Tanrılarımızla ve kahramanlarımızla ilgisi vardır. Deneyimlerimizle ve düşüncelerimizle ilgisi vardır (Smart, 2002: 78). Dinler hayatın gerçek sorunlarıyla; hayatı değerden ve erişilebilir amaçtan yoksun bırakıyor gibi görünen etkenlerle; acı, ölüm, çöküntü ve kaygı gibi etkenlerle yüz yüze gelmeyle

ilgilidir. Hem toplumsal ve kişisel değerleri sağlamlaştırmakla hem de hayatın gerçekten değerli niteliklerini güçlendirmekle ilgilidir (Ward, 2002: 44).

2.2.8.1. Dini İnanç Herkesin Hayatına Aynı Anlamı Mı Katar?

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam, Yahudi yasasının statüsü, İsa'nın Tanrısallığı ve Kuran'ın kutsallığı konularında birbirlerinden uzaklaşsalar da, Tanrı'nın doğasıyla, dünyayla ve insanlarla ilgili temel düşünceleri paylaşırlar ve anlamlı bir hayatın merkezinde Tanrı'la ilişkinin bulunduğu inancını hep birlikte kabul ederler (Runzo & Martin: 90).

Genel olarak dünya dinleri kavramında, Aşkın Varlık'la yaşanmış bir bağlantı olduğu ölçüde, dinsel hayatın anlamı vardır çünkü insanın nihai değerle temas kurmasını sağlar. Dinsel hayat, deyim yerindeyse, nihai değere “bağlayıcı bir köprü” vazifesi görür (Runzo, 2002: 287). Hangi inançta yer aldığımıza göre, hayata ve insana bakışımız değişiyor. İlk bakışta “kitaplı dinler”e inananların birbirine çok benzedikleri gibi bir izlenim ortaya çıkmasına rağmen bu pek doğru değil, Müslüman, Musevi ve Hıristiyanlar arasında ve hatta bunların her birinin kendi arasında Yaratıcı'ya atfedilen sıfatlar ve bu sıfatların değerlendirilmesi, insanın yaratılış ve yeryüzüne gönderiliş amacı, insanın görev ve misyonları açısından çok ama çok büyük farklar bulunabiliyor (Göka, 2013: 95). Dinlerin hayata yüklediği türden anlamların ortak bir yapısı vardır ama her din o yapıyı kendine özgü bir biçimde, farklı yorumlar (Ward, 2002: 57). Her bir dinde, farklı ruhani kişilik tipleri bur farklı düzeyleri ve hayatın anlamını farklı biçimde yaşarlar (Runzo & Martin: 373- 374).

2.2.8.2. Hayata Anlam Katmak İçin Dini İnanç Şart mı?

Paul Edwards insan hayatının, bir Tanrı'nın ya da öbür dünyanın var olup olmadığından tamamen bağımsız bir biçimde anlamlı olabileceğini savunuyor. Edwards'ın düşüncesine göre “belli bir kişinin hayatının şimdi ya da geçmişte herhangi bir anlamı olup olmadığını sorduğumuzda, genellikle evrensel meselelerle değil, onun hayatında belli amaçların bulunup bulunmadığıyla ilgilidir” (Edwards, 1967: 472).

İnsanın hiçbir dini inancı olmasa da hayatın anlamı olabilir. İnsan, esasen yapmaya değer olan, tatmin edici ve eğlenceli şeyler keşfedip, onların peşine düşerse hayatta anlam bulur. Bunun için kişinin kendi eğilimlerini ve güdülerini iyi bilmesi, insan hayatının sunabileceği türden değerleri kabul etmesi gerekir. Kişinin büyük ölçüde bilgeliğe ve duyarlılığa sahip olması gerekir ama dini inançlara ihtiyacı yoktur (Ward, 2002: 45).

Sayelerinde hayatımızın anlam kazandığı, süregelen çeşitli amaç planları vardır. Ancak sürecin kendisi de değerli olmalıdır. Bir amaca hizmet etmenin kendi içinde değerli olan şeyin yaratılmasına ya da açıkça ortaya konmasına yardımcı olması gerekir. Din de buna bütünüyle daha güçlü bir anlam katar, çünkü din, diğerlerinin arasında, nihai ya da derin olan o değerlerle ilgilidir (Smart, 2002: 79). Dini inanç, büyük bir anlam kaynağıdır, hayatın zorlukları karşısında çok güvenli bir sığınaktır ama dini inancı, insanların bilimsel gerçeklerden kaçmak için tercih ettikleri pelteleştirici bir sauna gibi görmek pek uygunsuzdur. Dinin inanç da her bilgi gibi insanı sadece huzura gark etmez, insanın anlam ve amaç bulmak için orada da pek çok çaba göstermesi gerekir (Göka, 2013: 124).

2.2.9. Dinlerde Hayatın Anlamı

2.2.9.1. İslamda Hayatın Anlamı

Müslümanlara göre kainat Allah tarafından belli amaçlarla ve anlamlarla donatılarak yaratılmıştır. Bu anlam ve amaçlar hakkında Kur'an-ı Kerim'de bir çok ayet bulunmaktadır.

O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır (Kur'an-ı Kerim, Mülk: 2). Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele (Kur'an-ı Kerim, Bakara: 155). Andolsun, mallarınız ve canlarınız konusunda imtihana çekileceksiniz. Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve Allah'a ortak koşanlardan üzücü birçok söz işiteceksiniz. Eğer sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız bilin ki, bunlar (yapmaya değer) azmi gerektiren işlerdendir (Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmran: 186). Her nefis ölümü

tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz. Ancak bize döndürüleceksiniz (Kur'an-ı Kerim, Enbiya: 35).

Ey Muhammed! De ki: "Şüphesiz benim namazım da, diğer ibadetlerim de, yaşamam da, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir." (Kur'an-ı Kerim, Enam: 162). Ey insanlar! Şüphesiz Allah'ın vaadi gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. Sakın çok aldatıcı (Şeytan) Allah hakkında sizi aldatmasın (Kur'an-ı Kerim, Fatır: 5). Bu dünya hayatı ancak bir eğlence ve oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte gerçek hayat odur. Keşke bilselerdi! (Kur'an-ı Kerim, Ankebut: 64).

Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma yarışından ibarettir. (Nihayet hepsi yok olur gider). Tıpkı şöyle: Bir yağmur ki, bitirdiği bitki çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurumaya yüz tutar da sen onu sararmış olarak görürsün. Sonra da çer çöp olur. Ahirette ise (dünyadaki amele göre ya) çetin bir azap ve(ya) Allah'ın mağfiret ve rızası vardır. Dünya hayatı, aldanış metaından başka bir şey değildir (Kur'an-ı Kerim, Hadid: 20). Kadınlar, oğullar, yük yük altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi. Bunlar dünya hayatının geçimliğidir. Oysa asıl varılacak güzel yer ancak Allah'ın katındadır (Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmran: 14).

Bu ayetlerde görüldüğü üzere İslam'da insan için hayatın ana amacı ve anlamı imtihan edilmek için gönderildiği dünyada , kazandığı veya kaybettiği, başına gelen olumlu ve olumsuz her yaşantıdan (sabrederek veya şükrederek) Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya çalışmak, her yaşantının bir imtihan olduğunun farkında olmak ve geçici dünya hayatından ziyade ahiret hayatını kazanmaya çalışmaktır. Bunun yolu da Allah'ın kitabında belirttiği kurallara uygun yaşamaktır. Müslümanlar'ın hayatın anlamından anladıkları, vahiyi kuşatan kitapta, Kuran'da aranmalıdır (Peters, 2002: 149-150). İslam'da da, hayatın anlamı, insanın Tanrısal olanla ilişkisinin gelişmesinde bulunur (Runzo & Martin: 92).

2.2.9.2. Hristiyanlık'ta Hayatın Anlamı

Hem şimdi ve hem de sonsuzlukta olmak üzere, hayattaki gerçek anlam, Adem'le Havva'nın günaha düşüşüyle kaybolan insanın Tanrı'yla ilişkisinin eski haline gelmesinde bulunur. Tanrı'yla bu ilişki sadece Tanrı Oğlu İsa Mesih aracılığıyla mümkündür (Elçilerin İşleri 4:12; Yuhanna 1:12; 14:6). Sonsuz yaşam, günahımızdan tövbe ettiğimizde (günahımıza devam etmeyi artık istemediğimizde) kazanılır ve Mesih bizleri yeni yaratılışlar yaparak bizi değiştirir ve bizler de İsa Mesih'e Kurtarıcımız olarak güveniriz.

İsa Mesih'i Kurtarıcı olarak kabul etmek harika bir şey olduğu halde hayatın gerçek anlamını bulmak için tek başına yeterli değildir. Kişi yaşamın gerçek anlamını, Mesih'i O'nun bir öğrencisi olarak izlemeye, O'ndan öğrenmeye, Tanrı Sözü'nü okuyarak O'nunla vakit geçirmeye, duada O'nunla söyleşmeye ve O'nun buyruklarına itaat ederek O'nunla yaşamaya başlayınca bulur. Eğer Hristiyan (ya da belki de yeni bir inanlı) değilseniz, kendi kendinize, "Bu bana pek heyecan verici ya da tatmin edici bir şey gibi görünmüyor!" diyebilirsiniz. Ama İsa şöyle demiştir: "Ey bütün yorgunlar ve yükü ağır olanlar! Bana gelin, ben size rahat veririm. Boyunduruğumu yüklenin, benden öğrenin. Çünkü ben yumuşak huylu, alçakgönüllüyüm. Böylece canlarınız rahata kavuşur. Boyunduruğumu taşımak kolay, yüküm hafiftir" (Matta 11:28-30). "Bense insanlar yaşama, bol yaşama sahip olsunlar diye geldim" (Yuhanna 10:10b). "Ardımdan gelmek isteyen kendini inkâr etsin, çarmihini yüklenip beni izlesin. Canını kurtarmak isteyen onu yitirecek, canını benim uğruma yitiren ise onu kurtaracaktır" (Matta 16:24-25). "RAB'den zevk al, O senin içindeki istekleri yerine getirecektir" (Mezmur 37:4) (www.hristiyanlik.org/yasamin-anlami-nedir/, 11.10.2013)

2.2.9.3. Yahudilik'te Hayatın Anlamı

Yahudilik'te yalnızca Yüce Varlık yoktur, bu varlığın İbrani Kutsal Kitabı'nda ve Talmud'da baştan sona anlatılan bir de hikayesi vardır. Sofu Yahudi kadın hayatın anlamını, bu Tanrı ile ilişkisinde ve her gün Tevrat'a göre hareket etmede bulur (Smart, 2002: 67).

Yahudi kültüründe temelde, hayatın anlamı erkekler ve kadınlar için aynı olmayabilir. Erkekler için “Hayatı Çoğaltma”nın en mükemmel yolu hahamların kültüründe (kültürlerinde) Tevrat’ı incelemektir. Tevrat’ın uygulanması, Yahudi evindeki ve toplumundaki törensel hayat bağlamında, kadınlar için çok daha önemli ve gözle görülür bir rol oynamışlardır. Törenler, sabahtan akşama kadar, Tevrat açısından, hayatın anlamını tanımlar ve hayatın dokusunu yeniden oluşturur (Fonrobert, 2002: 123-125).

Tevrat’ı hayat ilacına döndürme kuralı Tanrı’nın bilgisini kendi hatırı için, koşulsuz olarak edinmektir. Anlamın ağırlığı, inceleme hedefinden, inceleme ediminin kendisine geçer. Bağlılığın referans noktası ya da anlamın kaynağı, Tanrı değil Tevrat’tır, bir metindir (Fonrobert, 2002: 129-131).

Tevrat’ı çoğaltmak entelektüel açıdan sürekli olarak metne dayalı bir geleneğin içine dalma açısından olduğu kadar metne dayalı bir gelenekte yer alan kuralların uygulanmasıyla gündelik hayatın içine sızma açısından da anlaşılır. Zihin ya da imgelem, insanın dünya ve hayat konusundaki düşünce biçimi, Tevrat açısından ne kadar ince ayar yapılmış bir hale gelmeye başlarsa, kişi bütün anlamın kaynağına o kadar yaklaşır, hayat o kadar anlamlı hale gelir (Fonrobert, 2002: 143)

2.2.9.4. Uzakdoğu Dinlerinde Hayatın Anlamı

2.2.9.4.1. Budizm’de Hayatın Anlamı

Budizm insanın varoluşunu kaçınılmaz sonu ölüm olan bir hayat tarzı olarak kavramaz. İnsanın varoluşu, daha ziyade, kesintisiz bir yaşam ve ölümdür (Abe, 2002: 237). Budizm’in amacı ölümlü zapteden bir yeniden dirilme sayesinde ölümsüzlük ve sonsuz hayat değil, yaşama-ölmenin kendisinden kurtularak direkt olarak yaşama-ölmede ve onun sayesinde gerçekleştirilen doğmayan ve ölmeyen (*fuşo-fumetsu*) nirvana durumudur (Abe, 2002: 237-238). Budizm’de nihai anlam dünyamızın ‘dışında’ bir şeye gönderme yapar. İnsanlar toplum içinde birlikte yaşarlar, toplumun projeleri hayata biraz anlam katar, ama eninde sonunda en önemli başarı nirvanadır (Smart, 2002: 66).

2.2.9.4.2. Hinduizm’de Hayatın Anlamı

Hinduizm’de “hayatın hedefi, uygun ahlaki hayat tarzı esasına dayanarak, Brahman’daki ya da daha ziyade brahman olarak her şeyin altında yatan kimliği kavramaktır (Lipner, 2002: 180). Postmodern çağda, hayatın anlamını Hinduizm’de betimleyiciden ziyade emredici bir temelde arayabiliriz (Lipner, 2002: 182). Hinduizm’de resmi ve gayri resmi dinin farklılığı boyunca devam eden büyük çapta bir ortak yaşam vardır ve bu da Hinduizm’de hayatın anlamına ilişkin her anlayışın kabul etmesi gereken bir gerçekliktir. O halde özetleyecek olursak, bizim düşündüğümüz Hinduizm genellikle ortak yaşamı andıran yakın bir ilişki içinde varolan çeşitli onaylanmış ve popüler biçimleriyle – çoğul ve çoğulcu bir olgu- dini geleneklerden oluşan bir ailedir. Hayatın anlamının böyle bir Hinduizm’in sınırları içinde tasarlanacağını anlamamız gerekir (Lipner, 2002: 188). Hinduizm’in belirgin bir merkezi olmadığı gibi, sonuçta banyanda da göbekte saptanabilir bir ağaç gövdesi yoktur. Hayata ya da anlama dair tek bir Hindu bakış açısı yoktur, daha ziyade, hepsine meşru bir biçimde Hinduizm denen, birbirine bağlı, ancak radikal bir biçimde birbirlerinden farklı bir çok anlam, inanç ve adet odakları vardır (Runzo & Martin, 2002: 170).

2.2.9.4.3. Konfüçyüsçülük’te Hayatın Anlamı

Konfüçyüsçülük’te hayatın anlamına ilişkin sorular sormaya başladığımız zaman, yalnızca önerme kabilinden yanıtlarla değil, ahlaki öğretilerin, duygu belirten geleneklerin, bilge bir kişinin eylemlerindeki ve hayatındaki karışımıyla karşılız (Runzo & Martin, 2002: 175- 176). Konfüçyüsçülüğün hedefi insanın diğer insanlarla insani etkileşim içinde olması ve onlara hizmet etmesi sayesinde yalnızca toplumsal bağlamda yerine getirilebilir. Tanrılar ve ruhlar için bir yer vardır, ancak anlam insan doğasının gerçekleştirilmesinde, yalnızca dünyada ‘gerçek içtenlikle’ yaşama sayesinde ‘anlamla dolan’ bir gerçekleşmede bulunur (Runzo & Martin, 2002: 176).

2.2.10. Yaşamda Anlam- Ruh Sağlığı İlişkisi

Yaşamda anlam bulmanın veya bulamamanın (anlamsızlık) ruh sağlığı üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri bir çok araştırmayla somut olarak ortaya konulmuştur.

2.2.10.1. Hayatta Anlamın Varlığı İle İlişkili Ruhsal Durumlar

Hayatın anlamıyla (tamamen veya bazı alt boyutları itibariyle) pozitif ilişkili durumlar/değişkenler bir çok araştırmayla tespit edilmiştir. Buna göre hayatta anlam ile; umut ve hayattan tatmin olma (Ryff, 1989), pozitif ruh sağlığı (Zika ve Chamberlain, 1992), psikolojik iyioluş ... Dışadönüklük, uyumluluk, dürüstlük gibi olumlu kişilik özellikleri (Jaarsma vd. 2007), psikolojik iyioluş (De Klerk vd. 2009), yılmazlığın iki alt boyutu olan toparlanmaya yönelik kişisel güçlü yönler ve kendine yönelik olumlu değerlendirmeler (Demirbaş, 2010), özgün yaşam (Akın ve Taş, 2011), problem odaklı başa çıkma, yaşam kalitesi (Arda, 2011), yaşam doyumu (Taş, 2011), iş tatmini (Bektaş, 2012) gibi birçok farklı durumla/değişkenle pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

2.2.10.1.1. Hayatta Anlamın Yokluğu (Anlamsızlık) İle İlişkili Ruhsal Durumlar

Yaşamda anlamın olmayışı (anlamsızlık) ile ilişkili birçok durumun/değişkenin olduğu bir çok araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda anlamsızlık ile; stres, tükenmişlik ve intihar düşüncesi (Harlow, Newcomb ve Bentler, 1986), patoloji ve anksiyete (Zika ve Chamberlain, 1992), depresyon (Zika ve Chamberlain, 1992; Mascaro ve Rosen, 2005), alkoliklik, madde bağımlılığı ve nevroitiklik (Jaarsma ve diğerleri, 2007) ilişkili bulunmuştur.

Yaşamda anlamın negatif ilişkili olduğu bir çok durumun/değişkenin tespit edildiği bir çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalara göre yaşamda anlam ile; depresyon ve anksiyete (Ryff, 1989; Zika ve Chamberlain, 1992; Mascaro ve Rosen, 2005), nevroitiklik (Jaarsma vd., 2007), öz- yabancılaşma ve dışsal etkiye açıklık (Akın ve Taş, 2011), depresyon ve psikopatolojik eğilimler (Arda, 2011), negatif ilişkili bulunmuştur.

2.2.11. Hayatın Anlamı ile İlgili Araştırmalar

Ergezen (2004) Derinlemesine mülakat yöntemi kullanarak, yapılandırılmış 25 soruluk bir bilgi toplama aracıyla, değişik yaş gruplarından ve çoğu öğrenci olan 10 ateistle yaptığı araştırmada, günümüz ateistlerinin hayatı nasıl anlamlandırdıklarını, acı ve sıkıntılarıyla nasıl baş ettiklerini belirlemeye çalışmıştır.

Araştırmada, konuşulan kişilerin ateist olmalarının ergenlik dönemine rast geldiği, inanmak için somut bir şey görmek istemedikleri, dünya düzeninin oluşumu ve yaratılışlarının bilimsel olduğu, sıkıntıdan, acıdan ve depresyondan kurtulmanın kişinin kendisiyle alakalı olduğu, insanın varoluşuyla hayatın anlamlı kılınabileceği, umutlarını korudukları sürece ve kendi seçimleriyle yaşamlarını güzelleştirebileceklerini, evrim teorisine inandıkları, reenkarnasyon, kader, cennet, cehennem gibi kavramlara inanmadıkları, dini toplumsal düzeni sağlayan bir araç olarak gördükleri, ibadeti gereksiz buldukları, dua etmedikleri, ruhu enerji olarak tanımladıkları, iyiyi ve kötüyü kendi tecrübeleriyle ayırt ettikleri, herhangi bir din yaratmak istemedikleri, tamamen hümanist olmadıkları, ilahi adalete inanmadıkları ve Tanrı'nın varlığına ihtiyaç duymadıkları sonuçlarına varılmıştır.

Akın ve Taş'ın yapmış olduğu Yaşamda Anlam Ölçeği'nin uyarlama çalışmasında, yaşam anlamı toplam puanı ve mevcut anlam alt ölçeği puanları ile öz- yabancılaşma arasında negatif, özgün yaşam ile mevcut anlam alt ölçeği puanları arasında ise pozitif ilişki bulunmuştur. Ayrıca mevcut anlam alt ölçeği puanları ile dışsal etkiye açık olma alt ölçeği puanlarının negatif ilişkili olduğu saptanmıştır (Aktaran: Taş, 2011).

Arda (2011) yaptığı çalışmada kanser hastalarında yaşamda anlamı ve yaşamda anlamla ilişkili olabilecek demografik özellikler, hastalık değişkenleri, stresle başa çıkma tarzı, algılanan sosyal destek, yaşam kalitesi, depresyon ve psikopatolojik eğilimler arasındaki ilişkiyi sağlıklı bireylerle karşılaştırarak incelemiştir. Araştırmaya İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Onkoloji Enstitüsü yataklı servisinde tedavi gören 69 kanser hastası ve araştırmaya katılmayı kabul eden majör tıbbi bir hastalığı olmayan 75 sağlıklı birey katılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, kanser hastaları ile sağlıklı bireyler arasında yaşamda anlam düzeyleri açısından anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Kanser hastalarında ve sağlıklı bireylerde yaşamda anlam ile ilişkili olabilecek diğer değişkenlerin arasındaki ilişkiye bakıldığında; kanser hastalarında yaşamda anlam ile problem odaklı başa çıkma, algılanan sosyal destek, yaşam kalitesi pozitif yönde ilişkili bulunmuşken, depresyon ve psikopatolojik eğilimler negatif yönde bir ilişki

içinde bulunmuştur. Sağlıklı grupta yaşamda anlam ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiler de benzer yönde bulunmuştur.

Taş (2011) İstanbul'un Sultanbeyli, Üsküdar, Kağıthane, Bayrampaşa, Beylikdüzü, Ataşehir, Tuzla ve Sancaktepe ilçelerinde görev yapan 144 bay, 219 bayan toplam 363 öğretmen ile yaptığı çalışmada, öğretmenlerde yaşamın anlamı, yaşam doyumu, sosyal karşılaştırma ve iç- dış kontrol odağı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda yaşam anlamının mevcut anlam alt boyutu ile yaşam doyumu ve sosyal karşılaştırma arasında pozitif; iç-dış kontrol odağı arasında negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin yaşam anlamlarının mevcut anlam alt boyutunun cinsiyet, yaş, meslekteki çalışma süresi, eğitim durumu ve medeni durum açısından anlamlı farklılıklar göstermediği bulunmuştur. Öğretmenlerin yaşam anlamlarının aranan anlam alt boyutunun cinsiyet ve medeni durum açısından anlamlı farklılık gösterdiği, yaş, meslekte çalışma süresi ve eğitim durumu açısından anlamlı farklılıklar göstermediği bulunmuştur.

Bektaş (2012) yaptığı bir çalışmada otomotiv sektöründe çalışan orta ve üst düzey yöneticilerde iş tatmini ve motivasyonun yaşamın anlamı üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma örneklemini İstanbul ve Bursa'da faaliyet gösteren üç ayrı firmada görev yapan toplam 97 orta ve üst düzey yönetici oluşturmuştur.

Araştırma sonucunda, yaşam anlamının mevcut anlam alt boyutu ile içsel motivasyon ve iş tatmini arasında pozitif; dışsal motivasyonla ise negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak, yöneticilerin mevcut anlam düzeyinin cinsiyet ve medeni durum açısından anlamlı farklılıklar gösterdiği; yaş, eğitim durumu, toplam çalışma süresi, kurumdaki çalışma süresi ve aylık ücret açısından anlamlı farklılıklar göstermediği bulunmuştur. Yöneticilerin yaşam anlamlarının aranan anlam alt boyutu ile iş tatmini arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak, yöneticilerin aranan anlam düzeyinin eğitim durumu, toplam çalışma süresi ve aylık ücret değişkenleri açısından anlamlı farklılıklar gösterdiği; cinsiyet, yaş, medeni durum, kurumdaki çalışma süresi açısından anlamlı farklılıklar göstermediği bulunmuştur.

Dursun (2012) Afyon Kocatepe Üniversitesinden 582 kız, 402 erkek toplam 984 öğrenci ile yaptığı çalışmada, yaşamın anlamı (anlamın varlığı ve anlam arayışı), iyimserlik, umudun (amaca ulaşma yolları ve güdülenme) ve stresle başa

çıkma stillerinin (bilişsel-duygusal başa çıkma ve araçsal-duygusal sosyal destek katkısının öznel iyi oluşu (yaşam doyumu ve olumlu duygulanım) yordama üzerindeki rollerini belirlemeye çalışmıştır. Yaşamın Anlamı Anketinin (YAA) Türkçe'ye uyarlanması için Afyon Kocatepe Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde okuyan 519 öğrenci ile (327 kız, 192 erkek) bir pilot çalışma yapılmıştır. Açıklayıcı ve Doğrulamalı Faktör Analizi 10 maddelik iki faktörlü-Anlam Varlığı ve Anlam Arayışı- bir ölçek olduğunu ortaya koymuştur. Geçerlik ve güvenirlik analizleri Yaşamın Anlamı Anketi'nin psikometrik özelliklerinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermiştir.

Araştırmada olumlu duygulanım ve yaşam doyumu için iki ayrı hiyerarşik regresyon yapılmıştır. İlk analizde, iyimserlik, umut ölçeğinin her iki alt ölçeğinin olumlu duygulanımı olumlu ve anlamlı olarak yordadığını, modele araçsal ve duygusal destek başa çıkma stili eklendiğinde ise açıklanan varyans üzerinde %05 düzeyinde anlamlı bir yükseliş olduğu bulunmuştur. İkinci analizde, yaşamın anlamı anketinin her iki alt ölçeği, iyimserlik, umut ölçeğinin yalnızca amaca güdülenme alt boyutunun yaşam doyumunu anlamlı olarak yordadığı, modele araçsal ve duygusal destek başa çıkma stili eklendiğinde ise açıklanan varyans üzerinde %01 düzeyinde anlamlı bir yükseliş olduğu bulunmuştur.

Şahin, Aydın ve Sarı (2012) 214'ü kız, 71'i erkek toplam 285 öğrenci ile yaptıkları çalışmada üniversite örnekleminde umut ve yaşamda anlamın öznel iyi oluş üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, umudun ve yaşamda anlamın boyutları olan “anlamın varlığı” ve “anlam arayışı”nın öznel iyi oluşun anlamlı birer yordayıcısı olduğunu göstermiştir. Öznel iyi oluş düzeyi cinsiyet açısından farklılaşmamaktadır, sınıf düzeyi açısından ise anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Yüksel (2013) Sakarya Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören, 19-27 yaş aralığında bulunan 215 kadın ve 250 erkek olmak üzere toplam 465 öğrenci ile yaptığı çalışmada, genç yetişkinlerin sahip oldukları tutkulu, oyun gibi, arkadaşça, mantıklı, sahiplenici, özgeci aşk tutumları ile sahip oldukları mevcut yaşam anlamı ile aranan yaşam anlamı arasında ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, genç yetişkinlerin sahip olduğu aşk tutumları alt boyutları ile yaşamın anlamı alt boyutları arasında ilişki olduğu

görülmüştür. Genç yetişkinlerdeki yaşamın anlamı ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki de incelenmiştir. Buna göre, yaşamın anlamının cinsiyet, algılanan sosyo-ekonomik düzey ve ebeveyn birlikteliği ya da ayrı oluşuna göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bunun yanında genç yetişkinlerdeki yaşamın anlamı algılanan ebeveyn tutumu ve doğum sırasındaki konuma göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Chamberlain ve Zika (1988) Anlamı ölçmek için üç farklı ölçme aracını kullandıkları ve sadece kadın çalışma grubu ile yaptıkları çalışmada iyi oluş ile dinseliliğin yaşamda anlamla ilişkisini incelemişlerdir.

Araştırma sonucunda dinsellik ve yaşamda anlam ölçekleri arasında düşük düzeyde ilişki bulunmuştur. Dinsellik, iyi oluş ölçeklerinden yalnızca yaşam doyumu ile ilişkili bulunurken pozitif ve negatif duygu- durum ile ilişkili olmadığı tespit edilmiştir.

Zika ve Chamberlain (1992) Yaşamda anlamı ölçen üç farklı ölçekle [Yaşamın Amacı Testi (PİL), Yaşam Değeri Ölçeği (LRI) ve Bütünlük Duygusu Ölçeği (SOC)] anlam ve psikolojik iyi oluş [Ruh Sağlığı Envanteri (MHI)] arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yaş ortalaması yirmi dokuz olan 188 anne ve altmış yaş üstü 137 kişi ile yapılan bu çalışmada, yaşamda anlamı ölçen her üç ölçme aracı puanları ile psikolojik iyi oluş puanları arasında yüksek düzeyde ilişki bulunmuştur.

Scannell, Ailen ve Burton (2002) pozitif ve negatif iyi oluşla yaşamda anlam arasındaki ilişkiyi bilişsel ve duyuşsal anlam açısından incelemek için, yaş ortalaması otuz yedi olan 83 yetişkin ile yaptıkları çalışmanın sonucunda; Biri negatif (depresyon), ikisi pozitif özellik (mutluluk ve spiritüel iyi oluş) olmak üzere üç faktörün bilişsel anlamı yordadığı tespit edilmiştir. Üç pozitif iyi oluşun da (mutluluk, spiritüel iyi oluş ve benlik saygısı) duyuşsal anlamı yordadığı tespit edilmiştir. Çalışmada iki farklı regresyon analizi sonuçları karşılaştırılıp, iyi oluşun bilişsel anlamdan çok duyuşsal anlamla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, hem bilişsel hem de duyuşsal anlam iyi oluşla ilişkili olarak değerlendirilmesine rağmen anlamın hissedilmesinin (duyuşsal) anlamın yapısından daha önemli olduğu tespit edilmiştir. Duyuşsal anlamla ilgili yaşa göre bir fark bulunmamışken, bilişsel

anlam için daha yaşlı grubun genç gruptan daha yüksek puan almıştır. Çalışmada cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Mascaro ve Rosen (2005) 143 psikoloji öğrencisi ile yaptıkları çalışmada Yaşamda Anlam, Spiritüel Anlam Ölçeği, Depresyon Ölçeği, Umut ve Stres Ölçeği'ni veri toplamak için uygulamışlardır. Çalışmanın analizinde bu ölçeklerle topladıkları verileri inceleyen araştırmacılar; anlam ölçeklerini umutla pozitif ilişkili tespit ederken, depresyonla negatif ilişkili bulmuşlardır.

Taubman-Ben-Ari ve Weintroub (2008) Yaşamda anlam ve kişisel gelişimin ilişkisini tespit etmek için pediatri servisinde onkoloji üzerine çalışan 66 hemşire ve 50 doktor ile yaptıkları çalışmada, yüksek iyimserlik, yüksek profesyonel benlik saygısı ve ikincil travmatizasyonunun yaşamda anlam duygusunu ve kişisel gelişimi yordadığı tespit edilmiştir. Hemşirelerde profesyonel benlik saygısı, ikincil travmatizasyon ve kişisel gelişim doktoralara oranla daha yüksek bulunmuştur. Doktorlar ve hemşireler arasında yaşamda anlam ile ilgili anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Fahlman, Mercer, Gaskovski, Eastwood ve Eastwood (2009) 138 psikoloji öğrencisi ile yaptıkları çalışmada; can sıkıntısı eğilimi, baş etme ve iki farklı yaşamda anlam ölçeğinden elde ettikleri sonuçların ilişkisini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda yaşamda anlamın, can sıkıntısını 3 haftadan 8 haftaya kadar yordadığı tespit edilmiştir. Bunun tersi olarak can sıkıntısı seviyesi de yaşamda anlamı yordamıştır. Araştırmada ayrıca, yaşamda anlam ile can sıkıntısı arasındaki ilişkinin yaşamda anlam ile depresyon ve anksiyete ilişkisinden daha güçlü olduğu tespit edilmiştir.

Bar-Tur, Savaya ve Prager (2001) İsraili Yahudi ve Araplardan oluşan genç ve yaşlı 362 kişiyle yaptıkları kültürlerarası çalışmada, yaşamda anlam kaynakları olarak belirlenen liste, kişisel gelişim, aile ilişkileri ve serbest zaman aktiviteleri gibi 11 başlıkta toplanmıştır. Çalışmada her bir başlık, yaş, cinsiyet ve etnik köken bakımından karşılaştırılmıştır. Çalışmada Yahudiler ve Araplar için anlam kaynaklarının ve diğer kategorilerin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Araplarda aile ve toplumsal değerlerin Yahudilerden daha çok önemsendiği, Araplarda yaş ile beraber aile ve toplumsal değerlere verilen önemin arttığı, maddi (parasal) meselelerin-değerlerin, gençler için yaşamı anlamlandırmada daha önemli olduğu, Yahudiler için otonominin (özerklik) ve bağımsızlığın, her iki yaş gurubu için, yaşlı Araplara oranla daha önemli bulunduğu, daha genç olanlar arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığı tespit edilmiştir. Araplar için, kişilerarası ilişkilerin, Yahudilerden daha önemli bulunduğu, her iki grup için yaşam anlamı için kaynaklık eden toplumsal aktiviteler ikinci önemli faktör olarak, kişisel gelişim, boş zaman aktivitelerinin her iki grup için oldukça yüksek sonuçlar verdiği, özellikle Araplar için daha yüksek sonuçlar verdiği tespit edilmiştir. Anlam kaynağı olarak, akraba ilişkileri her iki grup için güçlü derecede önemlidir. Anlam kaynağı olarak serbest zaman aktiviteleri, her iki grup için önemli bulunmuş fakat her iki grubun daha gençleri için yaşlılarına oranda daha önemli bulunmuştur. Araştırmanın verilerine genel olarak bakıldığında, her bir anlam kaynağının cinsiyete, etnik kökene ve yaşa göre farklılaştığı, sadece akrabalarla ilişkilerin demografik değişkenlere göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

2.3. Anlam -Değer İlişkisi

Anlam ile değerler arasında yakın bir ilişki mevcuttur. Kaynak itibariyle değerler, insanî sınırlar içerisinde hapsedilmezler. Değerlerde yücelik söz konusudur ve asıl kaynakları insan ötesi bir varoluşa dayalıdır. Anlamlılık değerle beslenir; dolayısıyla anlamın da sınırlandırılması söz konusu olamaz. İnsan, gerçek özgürlüğüne ancak kendi ötesine aşmayı sağlayacak bu tarz değerlere sarılmakla kavuşabilir. Böyle bir özgürleşme, insana içsel zenginlik kazandırır (Bahadır, 2002: 34).

Anlam hissi bir kez geliştikten sonra *değerleri* doğurur –ki bu da karşılığında insanın anlam hissini güçlendirecek şekilde hareket eder... Toplumsal normlar bir anlam şemasından doğarlar ve toplumsal güven ve uyum için gerekli olan tahmin edilebilirliği sağlarlar... Genel olarak algısal çatımız ve eylemlerimizi dayandırdığımız değerler sistemi için duyduğumuz insani gereksinim hayattaki anlam arayışımız için “katışksız” nedenleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte, genellikle anlam sorusunun saflığı bozulur; tek başına anlamdan başka konular ona

bağlanır ve onu bozar (Yalom, 2001: 728-730). Bir şeyin iyi olduğunu söylediğimiz zaman, onun bizim için anlamı ve değeri olduğunu söyleriz (Runzo, 2002, s. 285).

Hayatın anlamının değerlerin varlığını sürdürmesine ve çeşitli boyutlarda yaratılmasına ait olduğu söylenebilir. Tipik olarak hayata anlam veren şey, kişiler ve kültürler arasında değişen, bir değerler kolajına dayanır. Sayelerinde hayatımızın anlam kazandığı, süregelen çeşitli amaç planları vardır. Ancak sürecin kendisi de değerli olmalıdır. Bir amaca hizmet etmenin kendi içinde değerli olan şeyin yaratılmasına ya da açıkça ortaya konmasına yardımcı olması gerekir. Din de buna bütünüyle daha güçlü bir anlam katar, çünkü din, diğerlerinin arasında, nihai ya da derin olan o değerlerle ilgilidir (Smart, 2002, s. 79).

3. BÖLÜM

Yöntem

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma ilişkisel tarama türünde bir araştırmadır. İlişkisel tarama modelleri iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2000: 81).

3.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmanın evreni Konya ilindeki üç üniversitede (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Mevlana Üniversitesi) değişik fakülte ve bölümlerde okuyan öğrencilerdir. Araştırmanın örneklemi 2012-2013 eğitim öğretim yılında Konya il merkezinde öğrenim gören tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilen ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 589'u kız 321'i erkek (yaş ortalaması 20.53) olmak üzere toplam 910 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır.

Tablo 4. Çalışma grubuna ilişkin betimsel veriler.

Bölümler	Sınıf Düzeyi						Cinsiyet		Toplam
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	6.Sınıf	Bay	Bayan	
Tıp	28	94	0	0	19	10	51	100	151
İlahiyat	61	75	22	14	0	0	23	149	172
Eğitim Fakültesi	129	52	170	53	0	0	109	295	404
Mühendislik	93	30	57	3	0	0	138	45	183
Toplam	311	251	249	70	19	10	321	589	910

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada; Üniversite öğrencilerinin değerler düzeyini belirlemek için “Dilmaç & Arıcağ Değerler Ölçeği”, yaşamın anlamı düzeyini belirlemek amacıyla

“Yaşamın Anlamı Ölçeği (YAÖ)”, Demografik Bilgiler için “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Ölçeklere ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Dilmaç & Arıcak Değerler Ölçeği

Dilmaç ve Arıcak (2012) tarafından geliştirilen Dilmaç & Arıcak Değerler Ölçeği, değer ifadelerinin, kişinin yaşamındaki anlam ve önemine göre duygu ve düşüncelerini en iyi yansıttığını düşündüğü değer ifadesini puanlamaya dayanıyor. 39 değer ifadesi ve 9 alt boyuttan (Değerler (Social Values)”, “Kariyer Değerleri (Career Values)”, “Entellektüel Değerler (Intellectual Values)”, “Maneviyat (Spritual Values)”, “Materyalistik Değerler (Materialistic Values)”, “İnsan Onuru (Honor of Humanity)”, “Romantik Değerler (Romantic Values), “Özgürlük (Freedom)”, “Fütüvvet (Futuwwat/munificence&courage)” oluşuyor.

Ölçek likert tipi ölçek olup sıfırdan (0)’dan 9’a kadar değer alıyor. Puanlama; puanın düşmesi ve sıfıra yaklaşması, o değerın kişinin yaşamında çok önemli yer tutmadığını; puanın yükselmesi ve dokuzaya yaklaşması, o değerın kişinin hayatında çok önemli ve vazgeçilmez olduğunu düşündürmektedir.

3.3.1.1. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Öncelikle tüm değer ifadeleri için temel bileşenler analizi bağlamında açılımlı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluğu değeri .926 ve Bartlett Sphericity Testi yaklaşık Ki-Kare değeri 14543.11 ($p < .001$) olarak bulunmuştur. Bileşen matrisi ve Varimax yöntemiyle gerçekleştirilen döndürme bileşen matrisi incelendiğinde tüm değerlerin toplam varyansın %65.37’sini açıklayan 13 faktör altında toplandıkları görülmüştür. Ortak varyansların “zaman” dışında (.431) tamamının .50’nin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte döndürülmüş bileşen matrisinde yer alan 14 değerın aynı anda birden fazla faktör altında .10’dan daha düşük bir farkla .32 ve üzeri yük değerine sahip olduğu ya da bir faktör altında tek başına kaldığı görülmüştür (Aile, Zaman ve Kişisel İç Bütünlük tek kalan değerlerdir). Bu nedenle bu 14 değer çıkartılarak aynı koşullar altında benzer nedenlerle açılımlı faktör analizi iki kez daha tekrarlanmıştır. Üçüncü faktör analizinde beş değer ve dördüncü faktör analizinde ise iki değer daha çıkartılmış,

geriye kalan 39 değerin sorunsuz bir şekilde toplam varyansın %64.74'ünü açıklayacak şekilde dokuz faktör altında toplandığı görölmüştür. Son faktör analizinde Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluğu değeri .910 ve Bartlett Sphericity Testi yaklaşık Ki-Kare değeri 9133.26 ($p < .001$) olarak bulunmuştur. Adalet/Hakkaniyet (.466) dışındaki tüm değerlerin ortak varyansı .50 ile .80 arasında değişmektedir.

Değerler (Social Values)", ikinci faktör "Kariyer Değerleri (Career Values)", üçüncü faktör "Entellektüel Değerler (Intellectual Values)", dördüncü faktör "Maneviyat (Spritual Values)", beşinci faktör "Materyalistik Değerler (Materialistic Values)", altıncı faktör "İnsan Onuru (Honor of Humanity)", yedinci faktör "Romantik Değerler (Romantic Values), sekizinci faktör "Özgürlük (Freedom)" ve dokuzuncu değer de "Fütüvvet (Futuwwat/munificience&courage)" olarak isimlendirilmiştir.

Değerler Ölçeğinin faktörler bazında Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlilik katsayıları da hesaplanmıştır. Analiz sonucunda "Toplumsal Değerler" için .90, "Kariyer Değerleri" için .80, "Entellektüel Değerler" için .78, "Maneviyat" için .81, "Materyalistik Değerler" için .78, "İnsan Onuru" için .61, "Romantik Değerler" için .66, "Özgürlük" için .65 ve "Fütüvvet" için de .63 olarak hesaplanmıştır.

Sonuç olarak, Değerler Ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları, ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu yönündedir.

3.3.2. Yaşamın Anlamı Ölçeği (YAÖ)

Araştırmada yaşamın anlamını ölçmek için Steger, Frazier, Oishi ve Kaler (2006) tarafından geliştirilen ve Akın ve Taş (2011) tarafından uyarlaması yapılan Yaşamın Anlamı Ölçeği kullanılmıştır. 7 'li Likert (1 Benim için hiç doğru değil-7 Benim için tamamen doğru) türü bir ölçme aracı olan YAÖ 10 maddeden oluşmaktadır.

Ölçek yaşamda mevcut anlam (1., 4., 5., 6 , ve 9. maddeler, örneğin; Yaşamımı neyin anlamlı hale getireceğine ilişkin bir öngörüye sahibim) ve aranan anlam (2., 3., 7., 8 , ve 10. maddeler, örneğin; Yaşamım için bir amaç ve misyon arıyorum) şeklinde iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekteki olası puanların ranjı 7 ile 70 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin yaşam anlamına sahip olma

düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin 9. Maddesi ters puanlanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayıları mevcut anlam alt ölçeği için .82, aranan anlam alt ölçeği için .87, dört hafta arayla elde edilen test-tekrar test güvenirlik katsayısı ise sırasıyla .70 ve .73 olarak bulunmuştur (Steger ve diğerleri, 2006). YAÖ 'nün ölçüt bağıntılı geçerliğini inceleyen araştırmalarda yaşam anlamının, yaşam doyumu, sevgi, dışa dönüklük, sorumluluk ile pozitif; korku, öfke, utangaçlık, depresyon ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Geçerlik ve güvenirlik çalışmalarından elde edilen sonuçlar YAÖ 'nün geçerlik ve güvenirliğinin sağlandığını göstermektedir

3.3.2.1. Ölçeğin Türkçeye Çevrilmesi

YAÖ 'nün Türkçeye uyarlanması sürecinde öncelikle ölçeğin uyarlanabileceğine ilişkin gerekli izin alınmıştır. İlk aşamada ölçeğin İngilizce formu, iyi düzeyde İngilizce bilen 2 öğretim üyesinden oluşan bir komisyon tarafından Türkçeye çevrilmiş ve daha sonra bu Türkçe formlar geri tercüme edilerek Türkçe ve İngilizce formlar arasındaki tutarlılık incelenmiştir. Daha sonra Türkçe form anlam ve gramer açısından incelenerek gerekli düzeltmeler yapılmış ve denemelik Türkçe form elde edilmiştir. Ardından denemelik Türkçe form psikolojik danışma ve rehberlik alanında yüksek lisans yapan olan 5 öğrenciye inceletilerek görüşleri doğrultusunda bazı değişiklikler yapılmıştır. Geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına başlamadan önce YAÖ 'nün Türkçe formu ile İngilizce formu arasındaki tutarlılığı belirlemek için dilsel eşdeğerlik çalışması yapılmış ve dilsel eşdeğerliğin sağlandığı görüldükten sonra geçerlik ve güvenirlik analizlerine başlanmıştır.

3.3.2.2. Dilsel eşdeğerlik

YAÖ 'nün dilsel eşdeğerlik çalışmasından elde edilen bulgular, Türkçe ve orijinal formda yer alan maddeler arasındaki korelasyon kat sayılarının .65 ile .91 arasında değiştiğini göstermiştir. Ayrıca dilsel eşdeğerlik katsayıları mevcut anlam alt ölçeği için .88, aranan anlam alt ölçeği için .76, ölçeğin bütünü için ise .87 olarak bulunmuştur.

3.3.2.3. Madde analizi ve güvenilirlik

YAÖ'nün maddelerinin, toplam puanı yordama ve ayırt etme gücünü belirlemek amacıyla, madde analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ölçeğin düzeltilmiş madde-test korelasyonlarının .42 ile .68 arasında sıralandığı görülmüştür. YAÖ'nün iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları mevcut anlam alt ölçeği için .77, aranan anlam alt ölçeği için .83 ve ölçeğin bütünü için .81 olarak bulunmuştur. Dört hafta arayla elde edilen test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının ise mevcut anlam alt ölçeği için .89, aranan anlam alt ölçeği için .92 ve ölçeğin bütünü için .94 olduğu saptanmıştır.

3.3.2.4. Yapı geçerliği

Açımlayıcı Faktör Analizi: YAÖ'nün yapı geçerliği için yapılan AFA'da öncelikle örneklem uygunluğu (sampling adequacy) ve Barlett Sphericity testleri incelenmiştir. Verilerin faktör analizine uygunluğu için KMO .60'dan yüksek ve Barlett testinin anlamlı çıkması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2004). Bu çalışmada KMO örneklem uygunluk katsayısı .81, Barlett Sphericity testi χ^2 değeri ise 1090,579 ($p < .001$, $df=45$) bulunmuştur. Ölçeğin orijinal formu iki boyutlu olduğu için, AFA'da temel bileşenler tekniği ile oblik döndürme faktör çözümlemesi sonuçları 2 faktörle sınırlandırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda toplam varyansın % 57.12'sini açıklayan, 10 maddeden ve iki alt ölçekten oluşan bir yapı elde edilmiştir. 10 maddenin faktör yükleri .54 ile .77 arasında sıralanmaktadır. *Doğrulayıcı Faktör Analizi:* YAÖ'nün yapı geçerliği için ölçeğin orijinal formunda bulunan faktörlerin doğrulanması amacıyla DFA uygulanmıştır. Yapılan DFA'da elde edilen uyum indeksleri incelenmiş ve Ki-kare değerinin ($\chi^2 = 77.77$, $df = 31$, $p = 0.00001$) anlamlı olduğu görülmüştür. Uyum indeksi değerleri ise RMSEA = .065, NFI = .95, CFI = .97, GFI = .96, AGFI = .93, RFI = .93, and SRMR = .065 olarak bulunmuştur (Akın ve Taş, 2011).

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

3.4.1. Verilerin Toplanması

Verileri toplamak amacıyla daha önce tesadüfi olarak belirlenen örneklem grubundaki Üniversite öğrencilerine ölçeklerin uygulanacağı saatler belirlenmiştir.

Kararlaştırılan zamanda Dilmaç & Arıcak Değerler Ölçeği, Yaşamın Anlamı Ölçeği (YAO). Öğrencilerin demografik bilgileri ilgili bilgileri elde etmek için ayrıca kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Uygulamadan önce ölçeklerle ilgili yönergeler okunmuş ve uygulamayla ilgili bir bilgi verilmiştir. Uygulama yaklaşık 25 dakika sürmüştür.

3.4.2. Verilerin Analizi

Araştırma verileri toplandıktan sonra bilgisayar ortamına aktarılarak analizler için hazır duruma getirilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde değişkenlere bağlı olarak SPSS 18.0 programı kullanılarak **Pearson Momentler Çarpım** Korelasyon Katsayısı, Regresyon ve Bağımsız Gruplar t-testi analizlerinden yararlanılmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın problemine ve bu bağlı alt problemlere ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular alt problemlerin sırasına uygun olarak ele alınmıştır.

Tablo 5. Üniversite Öğrencilerinde Değerlerin Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	X	Ss	t	p	
DEĞERLERİN ALT BOYUTLARI	Toplumsal Değerler	Erkek	321	79.43	12.08	-5.99	0.00
		Kız	589	83.35	7.60		
	Maneviyat	Erkek	321	31.71	5.93	-6.63	0.00
		Kız	589	33.83	3.72		
	Materyalistik Değerler	Erkek	321	18.64	5.91	-1.58	0,11
		Kız	589	19.23	5.11		
	İnsan Onuru	Erkek	321	25.25	2.82	-3.27	0.00
		Kız	589	25.79	2.05		
	Romantik Değerler	Erkek	321	20.37	5.95	-0.40	0.68
		Kız	589	20.52	5.27		
	Özgürlük	Erkek	321	23.62	3.88	-2.71	0.00
		Kız	589	24.23	2.82		
	Fütüvvet	Erkek	321	15.62	2.49	-0.48	0.62
		Kız	589	15.70	2.28		
	Kariyer Değerleri	Erkek	321	36.90	6.70	-3.14	0.00
		Kız	589	38.17	5.23		
	Entelektüel Değerler	Erkek	321	46.46	6.89	-5.19	0.00
		Kız	589	48.55	5.12		

Tablo5 incelendiğinde; “Toplumsal Değerler” puan ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin puan ortalaması 79.43 iken; kız öğrencilerin puan ortalaması ise 83.35’dir. Erkek ve kız öğrencilerin “Toplumsal Değerler” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol

edildiğinde aradaki farkın .01 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t= -5.992$, $p<.01$). “Maneviyat” puan ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin puan ortalaması 31.71 iken kız öğrencilerin puan ortalaması 33.83’tür. Erkek ve kız öğrencilerin “Maneviyat” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın .01 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t= -6.633$, $p<.01$).

“Materyalistik Değerler” puan ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin puan ortalaması 18.64 iken kız öğrencilerin puan ortalaması 19.23’tür. Bay ve bayan öğrencilerin “Materyalistik Değerler” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($t= -1.587$, $p>.05$).

“İnsan Onuru” puan ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin puan ortalaması 25.25 iken kız öğrencilerin puan ortalaması 25.79’dur. Bay ve bayan öğrencilerin “İnsan Onuru” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın .01 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t= -3.278$, $p<.01$).

“Romantik Değerler” puan ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin puan ortalaması 20.37 iken kız öğrencilerin puan ortalaması 20.52’dir. Bay ve bayan öğrencilerin “Romantik Değerler” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($t= -0.406$, $p>.05$).

“Özgürlük” puan ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin puan ortalaması 23.62 iken kız öğrencilerin puan ortalaması 24.23’tür. Bay ve bayan öğrencilerin “Özgürlük” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın .01 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t= -2.710$, $p<.01$).

“Fütüvvet” puan ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin puan ortalaması 15.62 iken kız öğrencilerin puan ortalaması 15.70’dir. Bay ve bayan öğrencilerin “Fütüvvet” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($t= -0.489$, $p>.05$).

“Kariyer Değerleri” puan ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin puan ortalaması 36.90 iken kız öğrencilerin puan ortalaması 38.17’dir. Erkek ve kız öğrencilerin “Kariyer Değerleri” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın .01 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t= -3.142$, $p<.01$).

“Entelektüel Değerler” puan ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin puan ortalaması 46.46 iken kız öğrencilerin puan ortalaması 48.55’dir. Erkek ve kız öğrencilerin “Entelektüel Değerler” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın .01 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t= -5.192$, $p<.01$).

Tablo 6. Üniversite Öğrencilerinde Yaşamın Anlamının Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

		Cinsiyet	N	X	Ss	t	p
YAŞAMIN ANLAMININ ALT BOYUTLARI	Mevcut Anlam	Erkek	321	27.20	5.75	-1.00	0.31
		Kız	589	27.60	5.74		
	Aranan Anlam	Erkek	321	22.92	7.90	0.53	0.59
		Kız	589	22.63	7.75		

Tablo 6 incelendiğinde; Yaşamda “Mevcut Anlam” puan ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin puan ortalaması 27.20 iken kız öğrencilerin puan ortalaması 27.60’tır. Erkek ve kız öğrencilerin “Mevcut Anlam” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($t= -1.000$, $p>.05$).

Yaşamda “Aranan Anlam” puan ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin puan ortalaması 22.92 iken kız öğrencilerin puan ortalaması 22.63’tür. Erkek ve kız öğrencilerin “Aranan Anlam” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($t= 0.533$, $p>.05$).

Tablo 7. Üniversite Öğrencilerinde Değerlerin Alt Boyutları ile Yaşamın Anlamının Alt Boyutları Arasındaki İlişki

	Mevcut Anlam	Aranan Anlam
Toplumsal Değerler	.192(**)	.088(**)
Maneviyat	.287(**)	-.070(*)
Materyalistik Değerler	-0.049	.109(**)
İnsan Onuru	.184(**)	0.001
Romantik Değerler	0.004	.158(**)
Özgürlük	.094(**)	.139(**)
Fütüvvet	.158(**)	0,051
Kariyer Değerleri	.102(**)	.124(**)
Entelektüel Değerler	.161(**)	.080(*)

** $p < .01$

* $p < .05$

Tablo 7 incelendiğinde; Toplumsal Değerler ile Mevcut Anlam arasında pozitif yönlü ($r = .192$) anlamlı düzeyde ($p < .01$) ilişki bulunmuştur. Toplumsal Değerler ile Aranan Anlam arasında pozitif yönlü ($r = .088$) anlamlı düzeyde ($p < .01$) ilişki bulunmuştur.

Maneviyat ile Mevcut Anlam arasında pozitif yönlü ($r = .287$) anlamlı düzeyde ($p < .01$) bir ilişki bulunmuştur. Maneviyat ile Aranan Anlam arasında negatif yönlü ($r = -.070$) anlamlı düzeyde ($p < .05$) ilişki bulunmuştur.

Materyalistik Değerler ile Mevcut Anlam arasında ($r = -0.049$) anlamlı düzeyde bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p > .05$). Materyalistik Değerler ile Aranan Anlam arasında pozitif yönlü ($r = .109$) anlamlı düzeyde ($p < .01$) bir ilişki bulunmuştur.

İnsan Onuru ile Mevcut Anlam arasında pozitif yönlü ($r = .184$) anlamlı düzeyde ($p < .01$) bir ilişki bulunmuştur. İnsan Onuru ile Aranan Anlam arasında ($r = 0.001$) anlamlı düzeyde bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p > .05$).

Romantik Değerler ile Mevcut Anlam arasında ($r = 0.004$) anlamlı düzeyde bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p > .05$). Romantik Değerler ile Aranan Anlam arasında pozitif yönlü ($r = .158$) anlamlı düzeyde ($p < .01$) bir ilişki bulunmuştur.

Özgürlük ile Mevcut Anlam arasında pozitif yönlü ($r = .094$) anlamlı düzeyde ($p < .01$) ilişki bulunmuştur. Özgürlük ile Aranan Anlam arasında pozitif yönlü ($r = .139$) anlamlı düzeyde ($p < .01$) ilişki bulunmuştur.

Fütüvvet ile Mevcut Anlam arasında pozitif yönlü ($r = .158$) anlamlı düzeyde ($p < .01$) bir ilişki bulunmuştur. Fütüvvet ile Aranan Anlam arasında ($r = 0.051$) anlamlı düzeyde bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p > .05$).

Kariyer Değerleri ile Mevcut Anlam arasında pozitif yönlü ($r = .102$) anlamlı düzeyde ($p < .01$) ilişki bulunmuştur. Kariyer Değerleri ile Aranan Anlam arasında pozitif yönlü ($r = .124$) anlamlı düzeyde ($p < .01$) ilişki bulunmuştur.

Entelektüel Değerler ile Mevcut Anlam arasında pozitif yönlü ($r = .161$) anlamlı düzeyde ($p < .01$) ilişki bulunmuştur. Entelektüel Değerler ile Aranan Anlam arasında pozitif yönlü ($r = .080$) anlamlı düzeyde ($p < .05$) ilişki bulunmuştur.

Tablo 8. Değerlerin Mevcut Anlamı Yordama Gücüne İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Model	β	t	R	R^2	R^2_{ch}	F
1	.319*	9.037	.287 ^a	0.083	0.082	81.662
2	.218*	7.937	.297 ^b	0.088	0.086	43.841
3	-.077*	-2.258	.305 ^c	0.093	0.09	31.059

a. Yordayıcılar: Maneviyat

b Yordayıcılar: Maneviyat, Fütüvvet

c. Yordayıcılar: Maneviyat, Futuvvet, Materyalistik Değerler

Tablo 8 incelendiğinde; Değerlerin mevcut anlamı yordama gücü stepwise regresyon analizi ile incelenmiş yapılan analiz sonucunda Maneviyat, Fütüvvet ve Materyalistik Değerlerin yaşamda mevcut anlamın önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur. Maneviyat mevcut anlamdaki varyansın %8.2'sini ($R^2_{ch} = .082$). Maneviyat ve Fütüvvet birlikte %8.6'sını ($R^2_{ch} = .086$). Maneviyat, Fütüvvet ve Materyalistik Değerler ise %9.'unu ($R^2_{ch} = .09$) yordamaktadır.

Tablo 9. Değerlerin Aranan Anlamı Açıklama Gücüne ilişkin Regresyon Analizi Sonucu

Model	β	t	R	R^2	R^2_{ch}	F
1	.223	4.826	.158 ^a	.025	.024	81.662
2	-.161	-2.961	.185 ^b	.034	.032	43.841
3	.330	3.745	.222 ^c	.049	.046	31.059

a. Yordayıcılar: Romantik Değerler
b. Yordayıcılar: Romantik Değerler, Maneviyat,
c. Yordayıcılar: Romantik Değerler, Maneviyat, Özgürlük

Tablo 9 incelendiğinde; değerlerin aranan anlamı yordama gücü stepwise regresyon analizi ile incelenmiş yapılan analiz sonucunda, Romantik Değerler, Maneviyat ve Özgürlüğün yaşamda aranan anlamı anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Romantik Değerler aranan anlamdaki varyansın %2.4'ünü ($R^2_{ch} = .024$), Romantik Değerler ve Maneviyat birlikte %3.2'sini ($R^2_{ch} = .032$), Romantik Değerler, Maneviyat ve Özgürlük birlikte ise %4.6'sını ($R^2_{ch} = .046$) yordamaktadır.

5. BÖLÜM

Yorum ve Tartışma

Bu bölümde alt problemlerle ilgili olarak araştırmanın çalışma grubunu oluşturan üniversite öğrencilerinde değerler (alt boyutlar bazında) ve yaşamın anlamı (alt boyutlar bazında) değişkenlerinin cinsiyete göre farklılaşma gösterip göstermediği, değerler ile yaşamın anlamı arasındaki ilişki ve değerlerin yaşamın anlamını yordayıp yordamadığı ile ilgili bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1. Üniversite Öğrencilerinin Sahip Olmuş Olduğu Değerler Cinsiyete Göre

Farklılaşmakta Mıdır?

Cinsiyet değişkenine göre; değerlerin alt boyutlarının puanlarının farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgulara bakıldığında; bayan öğrencilerin “Toplumsal Değerler”, “Maneviyat”, “Materyalistik Değerler”, “İnsan Onuru”, “Romantik Değerler”, “Özgürlük”, “Fütüvvet”, “Kariyer Değerleri” ve “Entelektüel Değerler” puanlarının bay öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu farkın anlamlı olup olmadığı t Testi ile kontrol edilmiş ve ortalamalar arası farkın “Toplumsal Değerler”, “Maneviyat”, “İnsan Onuru”, “Özgürlük”, “Kariyer Değerleri” ve “Entelektüel Değerler” alt boyutları için anlamlı olduğu görülmüştür “Materyalistik Değerler”, “Romantik Değerler” ve “Fütüvvet” alt boyutları için ortalamalar arası farkın anlamlı olmadığı görülmüştür.

Bu bulgular çalışma grubundaki üniversite öğrencilerinde değerlerin “Toplumsal Değerler”, “Maneviyat”, “İnsan Onuru”, “Özgürlük”, “Kariyer Değerleri” ve “Entelektüel Değerler” alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. “Toplumsal Değerler”, “Maneviyat”, “İnsan Onuru”, “Özgürlük”, “Kariyer Değerleri” ve “Entelektüel Değerler” alt boyutlarında, bayan öğrencilerin bay öğrencilerden daha yüksek değer puanlarına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın değerlerin “Materyalistik Değerler”, “Romantik Değerler” ve “Fütüvvet” alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Değerlere ilişkin literatür incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre değer farklılıkları bir çok araştırmada ele alınmıştır. Değerlerin, alçak gönüllülük, nezaket, saygı ve hoşgörü gibi alt maddelerden oluşan “**Toplumsal Değerler**” alt boyutu, başka çalışmalarda yardımsever olmak, bağışlayıcı olmak vb. alt maddelerden oluşan “İyilikseverlik” ve kibar olmak itaatkar olmak, anne babaya değer vermek vb. alt boyutlarından oluşan “Uyum” alt boyutu olarak incelenmiştir.

Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların cinsiyetlerine göre sahip olmuş olduğu “Toplumsal Değerler” değer alt boyutunun bayanların lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmıştır. Literatür incelendiğinde birbiriyle çelişkili sonuçlara ulaşan çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmında değerlerin cinsiyet faktörüne göre bayanların lehine farklılaştığı (Yılmaz, 2009; Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009), bir kısmında ise farklılaşmadığı (Dilmaç, Bozgeyik ve Çıkkılı, 2008; Aktay, 2008; Güney Gedik, 2010; Aslantürk, 2012) belirtilmiştir.

Yılmaz (2009) yılında Konya ilinde çalışan 482 ilköğretim okulu öğretmeni ile yaptığı çalışmada, cinsiyete göre öğretmenlerin değerlerin yardımseverlik ve uyum alt boyutlarının cinsiyet faktörüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre kadın öğretmenlerin yardımseverlik ve uyum puan ortalaması erkek öğretmenlerin puan ortalamasından anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Literatürdeki sonuçlara bakıldığında araştırmaların bir kısmında “Toplumsal Değerler”e karşı bayanların daha duyarlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar araştırma bulgularını desteklemektedir. Bu durumun bayanların kadınlık ve annelik duyguları ile yetiştikleri kültürel bağlamla ilgili olduğu düşünülmektedir. Bazı araştırmalarda “Toplumsal Değerler”e ilişkin cinsiyetler arası anlamlı bir farklılığın bulunmayışı, modern hayattaki yaşam, eğitim ve iş koşullarıyla ilgili olduğu düşünülmektedir.

Değerlerin, eğitim, kariyer, kalite, itibar/saygınlık gibi alt maddelerden oluşan “**Kariyer Değerleri**” alt boyutu, başka çalışmalarda başarılı olmak, yetkin olmak, sözü geçen biri olmak vb. alt maddelerden oluşan “Başarı” alt boyutu olarak incelenmiştir. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların cinsiyetlerine göre sahip olmuş olduğu kariyer değerlerinin bayanların lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmıştır. Literatür incelendiğinde birbiriyle çelişkili sonuçlara ulaşan çalışmaların bulunduğu

görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmında değerlerin cinsiyet faktörüne göre bayların lehine farklılaştığı (Astill vd, 2002; Schwartz & Rubel, 2005; Mehmedoğlu, 2007) bir kısmında bayanların lehine farklılaştığı (Uncu, 2008), bir kısmında ise farklılaşmadığı (Arslan, 2006; Yapıcıkardeşler, 2007; Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı, 2008; Aktay, 2008; Karaca, 2008; Yılmaz, 2009; Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009; Memiş ve Güney Gedik, 2010; Güney Gedik, 2010; Aslantürk, 2012) belirtilmiştir.

Mehmedoğlu (2007) Marmara Üniversitesinde öğrenim gören 191 öğrenci ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin değer yönelimleri ve dindarlıkları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında öğrencilerin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından incelemiş, araştırma sonucunda; bay öğrencilerin “başarı” değer alt boyut puanlarının bayan öğrencilerin “başarı” değer alt boyutu puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur. Uncu (2008) 465 kişiden oluşan öğretmen ve eğitim yöneticilerinin değer yönelimlerini çok boyutlu olarak incelemiştir. Çalışmasında öğretmen ve eğitim yöneticilerinin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından incelemiş ve çalışma sonucunda bayan katılımcıların “başarı” değer alt boyutu puanlarının anlamlı düzeyde bay katılımcıların ortalamalarından daha yüksek olduğunu bulmuştur. Memiş ve Güney Gedik (2010) yaptıkları çalışmada Zonguldak Ereğli ilçesinde 2008-2009 eğitim öğretim yılında görev yapmakta olan 295 sınıf öğretmeni ile yaptıkları çalışmada öğretmenlerin değer yönelimlerini tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışmanın sonucunda değerlerin “başarı” alt boyutunda cinsiyet faktörü açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığını tespit etmişlerdir.

Literatüre bakıldığında “Kariyer Değerleri”ne ilişkin farklı sonuçlara ulaşılmış olduğu görülmektedir. Araştırma bulgularını destekleyen sonuçlar olduğu gibi çelişen bulgular da mevcuttur. Bu durumun çalışmaların yapıldığı zaman, kültürel bağlam ve örnekleme ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Çalışmaların büyük bir kısmında “Kariyer Değerleri”nin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durumun modern hayatın imkanları, bay ve bayanların eğitim olanaklarından benzer şekilde yararlanabilme olanaklarının çoğalması ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Değerlerin, çalışma, başarı, bilgi, kişisel gelişim, akıl/ruh sağlığı gibi alt maddelerden oluşan “**Entelektüel Değerler**” alt boyutu, başka çalışmalarda başarılı olmak, yetkin olmak, sözü geçen biri olmak vb. alt maddelerden oluşan “başarı” alt boyutu ile yaratıcı olmak, merak duyabilmek, kendi amaçlarını seçebilmek vb. alt maddelerinden oluşan “öz yönelim” alt boyutu olarak incelenmiştir.

Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların cinsiyetlerine göre sahip olmuş olduğu “Entelektüel Değerler”in bayanların lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmıştır. Literatür incelendiğinde birbiriyle çelişkili sonuçlara ulaşan çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmında değerlerin cinsiyet faktörüne göre bayanların lehine farklılaştığı (Uncu, 2008), bir kısmında bayların lehine farklılaştığı (Schwartz & Rubel, 2005), bir kısmında ise farklılaşmadığı (Arslan, 2006; Yapıcıkardeşler, 2007; Yılmaz, 2009; Güney Gedik, 2010; Aslantürk, 2012) belirtilmiştir.

Uncu (2008) 465 kişiden oluşan öğretmen ve eğitim yöneticilerinin değer yönelimlerini çok boyutlu olarak incelemiştir. Çalışmasında öğretmen ve eğitim yöneticilerinin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından incelemiş ve çalışma sonucunda bayan katılımcıların “başarı ve öz yönelim” değer alt boyutu puanlarının anlamlı düzeyde bay katılımcıların ortalamalarından daha yüksek olduğunu bulmuştur. Yılmaz (2009) yılında Konya ilinde çalışan 482 ilköğretim okulu öğretmeni ile yaptığı çalışmada, cinsiyete göre öğretmenlerin değerlerin yardımseverlik ve uyum alt boyutlarının cinsiyet faktörüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre değerlerin başarı ve öz yönelim alt boyutlarında cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Literatürdeki sonuçlara bakıldığında araştırma bulgularını destekleyen ve araştırma bulgularıyla çelişen çalışmaların olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çalışmaların büyük bir kısmında farklılaşmamaktadır. Bu durumun çalışmaların yapıldığı örneklemin özellikleriyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Araştırmaların çoğunda cinsiyetler arası farklılık olmadığı yönündedir. Bu durumun cinsiyet faktöründen bağımsız, insan doğasında bulunan bilişsel yapının benzerliği, bilme, araştırma, merak vb. ortak paydaların varlığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Değerlerin, ibadet, din/iman, inanç/ideoloji vb. gibi alt maddelerden oluşan “**Maneviyat**” alt boyutu, başka çalışmalarda dindar olmak, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak vb. alt maddelerden oluşan “geleneksellik” alt boyutu altında incelenmiştir.

Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların cinsiyetlerine göre sahip olmuş olduğu fütüvvet değerlerinin bayanların lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmıştır. Literatür incelendiğinde birbiriyle çelişkili sonuçlara ulaşan çalışmaların

bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmında değerlerin cinsiyet faktörüne göre bayların lehine farklılaştığı (Arslan, 2006;) bir kısmında bayanların lehine farklılaştığı (Mehmedoğlu, 2007), bir kısmında ise farklılaşmadığı (Astill vd., 2002; Schwartz & Rubel, 2005; Yapıcıkardeşler, 2007; Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı, 2008; Aktay, 2008; Karaca, 2008; Uncu, 2008; Yılmaz, 2009; Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009; Memiş ve Güney Gedik, 2010; Güney Gedik, 2010; Aslantürk, 2012) belirtilmiştir.

Arslan (2006) 150 kişilik bir öğretmen grubuyla yaptığı çalışmada, öğretmenlerin dindarlık, değerler ve iş doyumunu incelemiştir. Çalışmasında öğretmenlerin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından incelemiş ve geleneksellik alt boyutunda bayların lehine anlamlı bir farklılık bulmuştur. Mehmedoğlu(2007) Marmara Üniversitesinde öğrenim gören 191 öğrenci ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin değer yönelimleri ve dindarlıkları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında öğrencilerin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından incelemiş, araştırma sonucunda; bayan öğrencilerin “geleneksellik” değer alt boyut puanlarının bay öğrencilerin “geleneksellik” değer alt boyutu puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur. Memiş ve Güney Gedik (2010) yaptıkları çalışmada Zonguldak Ereğli ilçesinde 2008-2009 eğitim öğretim yılında görev yapmakta olan 295 sınıf öğretmeni ile yaptıkları çalışmada öğretmenlerin değer yönelimlerini tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışmanın sonucunda değerlerin “geleneksellik” alt boyutunda cinsiyet faktörü açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığını tespit etmişlerdir.

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında araştırma bulgularını destekleyen bulgular olduğu gibi çelişen bulguların da olduğu görülmektedir. Bu durumun çalışmaların yapıldığı zaman, kültürel bağlam ve örnekleme ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Araştırmaların çoğunda cinsiyetler arası anlamlı bir farklılığın bulunmaması inanç, din, ibadet vb. gibi kavramların cinsiyet faktörü fark etmeksizin, insanın doğasındaki benzer ihtiyaçları gidermelerile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Değerlerin, para, mal/mülk, statü gibi alt maddelerden oluşan “**Materyalistik Değerler**” alt boyutu, başka çalışmalarda başarı olmak, yetkin olmak, sözü geçen biri olmak vb. alt maddelerden oluşan “Başarı” alt boyutu ile zengin olmak, sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak vb. gibi alt maddelerden oluşan “Güç” alt boyutları altında incelenmiştir.

Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların sahip olmuş olduğu “Materyalistik Değerler”in cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmıştır. Literatür incelendiğinde birbiriyle çelişkili sonuçlara ulaşan çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmında değerlerin cinsiyet faktörüne göre bayların lehine farklılaştığı (Astill vd., 2002; Schwartz & Rubel, 2005; Mehmedoğlu, 2007) bir kısmında ise farklılaşmadığı (Arslan, 2006; Yapıcıkardeşler, 2007; Aktay, 2008; Karaca, 2008; Yılmaz, 2009; Memiş ve Güney Gedik, 2010; Güney Gedik, 2010) belirtilmiştir.

Mehmedoğlu (2007) Marmara Üniversitesinde öğrenim gören 191 öğrenci ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin değer yönelimleri ve dindarlıkları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında öğrencilerin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından incelemiş, araştırma sonucunda; bay öğrencilerin “güç ve başarı” değer alt boyut puanlarının bayan öğrencilerin “güç ve başarı” değer alt boyutu puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur. Karaca (2008) 394 üniversite öğrencisiyle yaptığı çalışmada, öğrencilerin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından incelemiştir. Çalışmanın bulgularında değerlerin “güç ve başarı” alt boyutlarında cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmiştir.

Literatür incelendiğinde bulgularımızı desteklemeyen sonuçların olduğu görülmektedir. Bu durumun çalışmaların yapıldığı zaman, kültürel bağlam ve örnekleme ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde araştırma bulgularını destekleyen bir çok çalışmanın olduğu görülmektedir. Bu durumun para, mal/mülk statü gibi kavramların modern hayatın koşullarında bay ve bayanların benzer şekilde eğitim almaları, benzer şekilde iş kollarında çalışmaya başlamaları, hayatın müşterek hale gelmesi vb. durumların hayata benzer yansımaları ve bu kavramların sosyal hayat koşullarında cinsiyet fark etmeksizin benzer işlevleri yerine getirmesiyle ilgili olduğu düşünülmektedir.

Değerlerin, adalet(hakkaniyet), şeref/onur, namus gibi alt maddelerden oluşan “**İnsan Onuru**” alt boyutu, başka çalışmalarda yardımsever, olmak, dürüst olmak, sadık olmak vb. alt maddelerden oluşan “İyilikseverlik” alt boyutu olarak incelenmiştir. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların cinsiyetlerine göre sahip olmuş olduğu kariyer değerlerinin bayanların lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmıştır. Literatür incelendiğinde birbiriyle çelişkili sonuçlara ulaşan çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmında değerlerin cinsiyet faktörüne göre

bayanların lehine farklılaştığı (Astill vd., 2002; Schwartz & Rubel, 2005; Mehmedoğlu, 2007; Yapıcıkardeşler, 2007; Uncu, 2008; Yılmaz, 2009; Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009), bir kısmında ise farklılaşmadığı (Arslan, 2006; Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı, 2008; Aktay, 2008; Karaca, 2008; Memiş ve Güney Gedik, 2010; Güney Gedik, 2010; Aslantürk, 2012) belirtilmiştir.

Uncu (2008) 465 kişiden oluşan öğretmen ve eğitim yöneticilerinin değer yönelimlerini çok boyutlu olarak incelemiştir. Çalışmasında öğretmen ve eğitim yöneticilerinin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından incelemiş ve çalışma sonucunda bayan katılımcıların “İyilikseverlik” değer alt boyutu puanlarının anlamlı düzeyde bay katılımcıların ortalamalarından daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Karaca (2008) 394 üniversite öğrencisiyle yaptığı çalışmada, öğrencilerin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından incelemiştir. Çalışmanın bulgularında değerlerin “İyilikseverlik” alt boyutunda cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmiştir.

Literatüre bakıldığında araştırmaların önemli bir kısmında araştırma bulgularını destekleyen çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Değerlerin bu alt boyutunda bayların lehine anlamlı farklılık gösteren hiçbir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu durumun bayanların toplumsal hayattaki cinsiyet rolleri, bayanların içinde yetişmiş olduğu sosyo-kültürel bağlam ve toplumun bayan cinsiyet rolünden beklentileri vb. gibi durumlarla ilintili olduğu düşünülmektedir.

Değerlerin, aşk, eş/sevgili, haz/zevk gibi alt maddelerden oluşan “**Romantik Değerler**” alt boyutu, başka çalışmalarda yardımsever, olmak, dürüst olmak, sadık olmak vb. alt maddelerden oluşan “Hazcılık” alt boyutu olarak incelenmiştir.

Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların cinsiyetlerine göre sahip olmuş olduğu “Özgürlük” değer alt boyutunun bayanların lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmıştır. Literatür incelendiğinde birbiriyle çelişkili sonuçlara ulaşan çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmında değerlerin cinsiyet faktörüne göre bayanların lehine farklılaştığı (Mehmedoğlu, , 2008; Uncu, 2008; Yılmaz, 2009; Güney Gedik, 2010; Memiş ve Güney Gedik, 2010; Aslantürk, 2012), bir kısmında bayanların lehine anlamlı farklılık gösterdiği (Schwartz & Rubel, 2005; Karaca, 2008, Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009), bir kısmında ise farklılaşmadığı (Astill vd., 2002; Arslan, 2006; Yapıcıkardeşler, 2007; Dilmaç, Bozgeyik ve Çıkılı, 2008; Aktay, 2008) belirtilmiştir.

Uncu (2008) 465 kişiden oluşan öğretmen ve eğitim yöneticilerinin değer yönelimlerini çok boyutlu olarak incelemiştir. Çalışmasında öğretmen ve eğitim yöneticilerinin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından incelemiş ve çalışma sonucunda bayan katılımcıların “hazcılık” değer alt boyutu puanlarının anlamlı düzeyde bay katılımcıların ortalamalarından daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Mehmedoğlu(2007) Marmara Üniversitesinde öğrenim gören 191 öğrenci ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin değer yönelimleri ve dindarlıkları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında öğrencilerin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından incelemiş, araştırma sonucunda; bayan öğrencilerin “hazcılık” değer alt boyut puanlarının bay öğrencilerin “hazcılık” değer alt boyutu puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur.

Yapıcıkardeşler (2007) Öğretmenlerin değer yönelimleri ve iş tatminleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, öğretmenlerin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından da irdelemiştir. Çalışmanın bulgularında değerlerin “hazcılık” alt boyutunda cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını tespit etmiştir.

Literatüre bakıldığında bulgularımızı destekleyen çalışmalar olduğu gibi desteklemeyen çalışmaların olduğu da görülmektedir. Bu durumun çalışmaların yapıldığı zaman, kültürel bağlam ve örnekleme ilgili olduğu düşünülmektedir.

Değerlerin, özgürlük/bağımsızlık, kültür, emek gibi alt maddelerden oluşan “Özgürlük” alt boyutu, başka çalışmalarda özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak vb. alt maddelerden oluşan “Öz yönelim” alt boyutu olarak incelenmiştir.

Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların cinsiyetlerine göre sahip olmuş olduğu “Özgürlük” değer alt boyutunun bayanların lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmıştır. Literatür incelendiğinde birbiriyle çelişkili sonuçlara ulaşan çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmında değerlerin cinsiyet faktörüne göre bayanların lehine farklılaştığı (Mehmedoğlu, 2007; Aktay, 2008; Karaca, 2008; Uncu, 2008; Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı, 2008; Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009; Memiş ve Güney Gedik, 2010), bir kısmında ise farklılaşmadığı (Arslan, 2006; Yapıcıkardeşler, 2007; Yılmaz, 2009; Güney Gedik, 2010; Aslantürk, 2012), bir kısmında bayların lehine farklılaştığı (Schwartz & Rubel, 2005) belirtilmiştir.

Aktay (2008) yönetici ve öğretmenlerin değer tercihleri ile örgütsel vatandaşlık davranışlarını incelediği çalışmasında, yönetici ve öğretmenlerin değer yönelimlerini

cinsiyet faktörü açısından irdelemiştir. Değerlerin öz yönelim alt boyutunda bayanların lehine anlamlı bir farklılık olduğunu tespit etmiştir.

Dilmaç, Deniz ve Deniz (2009) 543 üniversite öğrencisiyle yaptıkları çalışmada, üniversite öğrencilerinin öz anlayışları ile değer tercihlerini incelemiştir. Üniversite öğrencilerinin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından inceleyen araştırmacılar, değerlerin öz yönelim alt boyutunda bayanların lehine anlamlı bir farklılık bulmuşlardır.

Literatüre bakıldığında bulgularımızı destekleyen bir çok çalışmanın olduğu görülmektedir. Özgürlük, emek vb. kavramlardan oluşan “Özgürlük” alt boyut puanının bir çok çalışmada bayanların lehine anlamlı farklılık göstermesinin, bayanların sosyal hayatta daha görünür hale gelmesi, ataerkil toplum yapısının değişime uğraması, bayanların ekonomik özgürlüklerini kazanma olanakları, hukukun bayanlara bazı konularda pozitif ayrıcalık tanınması vb. konularla ilgili olduğu düşünülmektedir.

Değerlerin, cesaret ve cömertlik alt maddelerinden oluşan “Fütüvvet” alt boyutu, başka çalışmalarda cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak vb. alt maddelerden oluşan “Uyarılım” alt boyutu olarak incelenmiştir

Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların sahip olmuş olduğu “Fütüvvet” değerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmıştır. Literatür incelendiğinde birbiriyle çelişkili sonuçlara ulaşan çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmında değerlerin cinsiyet faktörüne göre bayanların lehine farklılaştığı (Schwartz & Rubel, 2005; Mehmedoğlu, 2007; Yapıcıkardeşler, 2007), bir kısmında bayanların lehine farklılaştığı (Memiş ve Güney Gedik, 2010), bir kısmında ise farklılaşmadığı (Astill vd., 2002; Arslan, 2006; Aktay, 2008; Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkkılı, 2008; Karaca, 2008; Uncu, 2008; Yılmaz, 2009; Güney Gedik, 2010; Aslantürk, 2012) belirtilmiştir.

Örneğin; Mehmedoğlu(2007) Marmara Üniversitesinde öğrenim gören 191 öğrenci ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin değer yönelimleri ve dindarlıkları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında öğrencilerin değer yönelimlerini cinsiyet faktörü açısından incelemiş, araştırma sonucunda; bay öğrencilerin “Uyarılım” değer alt boyut puanlarının bayan öğrencilerin “uyarılım” değer alt boyutu puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur.

Aktay (2008) yönetici ve öğretmenlerin değer tercihleri ile örgütsel vatandaşlık davranışlarını incelediği çalışmasında, yönetici ve öğretmenlerin değer yönelimlerini

cinsiyet faktörü açısından irdelemiştir. Değerlerin uyarılım alt boyutunda cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmiştir.

Literatüre bakıldığında bulgularımızla paralellik gösteren bulgulara rastlandığı gibi, paralellik göstermeyen bulguların da olduğu gözlenmektedir. . Bu durumun çalışmaların yapıldığı zaman, kültürel bağlam ve örneklemele ilgili olduğu düşünülmektedir.

5.2. Üniversite Öğrencilerinde Yaşamın Anlamı Cinsiyete Göre

Farklılaşmakta Mıdır?

Araştırma bulguları incelendiğinde; bayan öğrencilerin, yaşamın “Mevcut Anlamı” ve yaşamın “Aranan Anlamı” puanlarının bay öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu farkın anlamlı olup olmadığı t Testi ile kontrol edilmiş ve ortalamalar arası farkın hem yaşamın “Mevcut Anlamı” için hem de yaşamın “Aranan Anlamı” için anlamlı olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Literatür incelendiğinde araştırma bulgularınık destekleyen benzer sonuçlara ulaşan çalışmaların (Steger vd. 2006; Kiang ve Fuligni, 2010; Demirbaş, 2010; Taş, 2011; Yüksel, 2013) bulunduğu, nadiren de olsa farklılaşan sonuçların olduğu (Bektaş, 2012) görülmektedir.

Yüksel (2013) Sakarya Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören, 19-27 yaş aralığında bulunan 215 kadın ve 250 erkek olmak üzere toplam 465 öğrenci ile yaptığı çalışmada, genç yetişkinlerin sahip oldukları tutkulu, oyun gibi, arkadaşça, mantıklı, sahiplenici, özgeci aşk tutumları ile sahip oldukları mevcut yaşam anlamı ile aranan yaşam anlamı arasında ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, genç yetişkinlerdeki yaşamın mevcut anlamının cinsiyet faktörüne göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Bektaş (2012) yaptığı bir çalışmada otomotiv sektöründe çalışan orta ve üst düzey yöneticilerde iş tatmini ve motivasyonun yaşamın anlamı üzerindeki etkisini incelemiştir.

Araştırma örnekleme İstanbul ve Bursa'da faaliyet gösteren üç ayrı firmada görev yapan toplam 97 orta ve üst düzey yönetici oluşmuştur. Araştırma sonucunda, yaşam anlamının mevcut anlam alt boyutunun cinsiyet faktörüne göre incelendiğinde bayanların lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Literatüre bakıldığında genellikle bulgularımızı destekleyen sonuçların olması, hayatı anlamlandıran kaynakların veya hayatta anlam arayışının bay ve bayanlar için benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Bu durumun cinsiyet faktöründen bağımsız, bay ve bayanların insan olarak hayatın anlamına dair ortak paydalarının benzerliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

5.3. Değerler ve yaşamın anlamını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Elde edilen sonuçlara göre; değerler ile yaşamın anlamı arasında pozitif ve negatif yönlü farklı düzeylerde ilişkiler bulunmakta ve değerler yaşamın anlamını etkilemektedir. Smart'a (2002) göre, hayatın anlamı değerlerin varlığını sürdürmesine ve çeşitli boyutlarda yaratılmasına bağlıdır. Diğer bir deyişle hayata anlam veren şeyler, kişiler ve kültürler arasında değişen değerler bütününe dayanmaktadır. Yalom'a (2001) göre ise hayatın anlamı bir kez geliştikten sonra değerleri doğurmaktadır ve bu durum insanın anlam hissini güçlendirmektedir. Ayrıca değerler nasıl ve neyle yaşayacağımıza dair sorularımızın cevabını da vermektedir. Diğer yandan Bahadır (2002) hayatın anlamı ile değerler arasında yakın bir ilişki bulunduğunu ve hayatın anlamının değerlerle beslendiğini belirtmiştir. Kuşkusuz değer ve anlam insan dünyasının olgularıdır. Dünyaya anlam katan insandır, insanın, en azından kimi insanların yapıp ettikleri, ortaya koydukları ürünlerdir dünyayı anlamlı kılan. Hem özne hem de nesne olarak insan söz konusudur her anlamlandırmada: anlamı gören insan olduğu gibi, anlamlı görülen de insanla ilgili olup bitendir. Bu nedenle insanın olmadığı bir dünyada anlam ve değerden de söz edilemez (Tepe,2008: 8). Bir başka açıdan, hayata anlam vermeyi "değerlerin gerçekleşmesi için insanların ortaya koydukları" şeklinde ifade edebiliriz. Burada amaç ve değerler kaybolduğunda yerine başka değerler koyulamıyorsa, böyle bir durumda anlam yok demektir. İnsan, tanıdığı ve kabul ettiği değerlerden yoksun bir hayata itibar etmeyecektir (Aktaran: Akıncı, 2005: 11). Hayatın anlamı "onun kısa veya uzun olmasından daha çok, değerli olup olmadığıyla ilgilidir" (Baier, 1971: 809). Literatürdeki kuramsal açıklamalar ve bu çalışmanın bulguları birlikte incelendiğinde değerler ile hayatın anlamının birbiri ile ilişkili iki kavram olduğu ve değerlerin yaşamın anlamının önemli bir yordayıcısı olduğu anlaşılmaktadır

6. BÖLÜM

Sonuç Ve Öneriler

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişkilerle ilgili şu sonuçlara varılmıştır.

6.1. Sonuçlar

Çalışmada elde edilen bulgulardan aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin sahip olmuş olduğu (Toplumsal Değerler, Maneviyat, İnsan Onuru, Özgürlük, Kariyer Değerleri, Entelektüel Değerler) değer alt boyutlarının cinsiyet faktörüne göre bayanların lehine anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna karşın (Materyalistik Değerler, Romantik Değerler ve Fütüvvet) değer alt boyutlarının cinsiyet faktörüne göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Üniversite öğrencilerinin yaşamının anlamı cinsiyet faktörüne göre hem mevcut anlam alt boyutu hem de aranan anlam alt boyutu için anlamlı bir farklılık göstermemektedir. “Toplumsal Değerler”, “Maneviyyat”, “İnsan Onuru”, “Özgürlük”, “Fütüvvet”, “Kariyer Değerleri”, “Entelektüel Değerler” ile yaşamın “Mevcut Anlam”ı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. “Materyalistik Değerler”, “Romantik Değerler” ile yaşamın “Mevcut Anlam”ı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. “Toplumsal Değerler”, “Materyalistik Değerler”, “Romantik Değerler”, “Özgürlük”, “Kariyer Değerleri” ve “Entelektüel Değerler” ile yaşamın “Aranan Anlam”ı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. “Maneviyyat” ile yaşamın “Aranan Anlam”ı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. “İnsan Onuru” ile yaşamın “Aranan Anlam”ı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. “Maneviyyat”, “Fütüvvet” ve “Materyalistik Değerler”in yaşamda “Mevcut Anlam”ın önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur.

“Romantik Değerler”, “Maneviyyat” ve “Özgürlük”ün yaşamda “Aranan Anlam”ı anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur.

6.2. Öneriler

Değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişkiler net olarak ortaya konmuştur. Değerlerin yaşamda mevcut anlamı yordadığı göz önüne alınırsa, yaşamda mevcut anlam pozitif ruh hali ile ilişkili olduğu için yaşamda mevcut anlamı arttırmaya yönelik değerlerin kazandırılmasına yönelik, eğitim programları ve etkinlikler yapılabilir.

Bu çalışma, Konya ilinde öğrenim gören üniversite öğrencileri ile yapılmıştır. Bu araştırmanın değişik şehirlerde öğrenim gören üniversite öğrencileriyle tekrarlanması araştırmanın genellenebilmesine katkı sağlayacağı için yararlı olacağı düşünülmektedir.

Ülkemizde değerlerle ilgili çalışmalar nispeten yaygın olsa da yaşamın anlamı ile ilgili çalışmalar çok sınırlıdır. Yaşamın anlamı ile ilgili yeni çalışmalar kavramın daha ayrıntılı anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Bu araştırmanın örnekleme üniversite öğrencileriyle sınırlıdır. Dolayısıyla elde edilen bulguların diğer yaş gruplarına ve meslek gruplarına genellemek mümkün değildir. Benzer çalışmaların diğer yaş grupları ve meslek gruplarında yapılması konuyla ilgili kapsamlı bilgi sahibi olunmasına katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişki cinsiyet değişkeni açısından incelenmiştir. Başka çalışmalarda ebeveyn eğitim durumları, sosyo-ekonomik durum, kişilik, medeni durum vb. değişkenler açısından incelenirse alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abe, M. (2002) Dünya Dinlerinde Hayatın Anlamı (Der. Runzo, Joseph, Nancy, Martin M., Çev. Gamze Varım). İstanbul: Say Yayınları.
- Akbaş , O. (2008) Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 9-27.
- Akın, A., & Taş, İ. (2011, May). The validity and reliability of the Turkish Version of the Meaning in Life Questionnaire. Paper presented at the 3rd International Congress of Educational Research, May, 4-7, Antalya, Turkey.
- Akıncı, A. (2005) Hayata anlam vermede dinî değerlerin ve din öğretiminin rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (9), 7-24.
- Akkiprik, G. B. (2007) *Genel Lise Öğretmenlerine Göre Karakter Eğitimi Yoluyla Öğrencilere Kazandırılacak Değerler: Çok Boyutlu Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Aktay, A. (2008) *Yönetici ve Öğretmenlerin Değer Tercihleri İle Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Aktepe, V., Yel, S. (2009) İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının Betimlenmesi: Kırşehir İli Örneği, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* Yaz 2009, 7(3), 607-622.
- Arda, Ş. (2011) *Kanser Hastalarında Yaşamda Anlamın İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Arslan, Z. (2006) *Öğretmenlerde Dindarlık, Değerler ve İş Doyumu Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Arslantürk, G. (2012) *Değerler, Siyasal İdeoloji Ve Bilişsel Karmaşıklık Düzeyi Değişkenlerinin Oy Verme Davranışı İle İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Astill, B., Norman F. & Keeves, J. (2002) "A Multilevel Analysis of The Effects of Parents, Teachers and Schools on Student Values," *Social Psychology Education*, Cilt 5, Sayı 4, s. 345-363.
- Aydın, M. (2003) Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 121-144.

- Aydın, M. (2011) Değerler, İşlevleri ve Ahlâk. *Eğitime Bakış*, 7 (19), 39-45.
- Ayverdi, İ. (2006) Misalli Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: Kubbetaltı Neşriyat.
- Bahadır, A. (2002) İnsanın Anlam Arayışı ve Din. İstanbul : İnsan Yayınları.
- Baloğlu, M. & Balgalmış, E. (2005) İlköğretim ve Ortaöğretim Yöneticilerinin Öz-Değerlerinin Betimlenmesi: Tokat İli Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 19-31.
- Bar-Tur, L., Savaya, R. & Prager, E. (2001) Sources of meaning in life for young and old Israeli Jews and Arabs. *Journal of Aging Studies*. 15, 253–269.
- Battal, A. (2007) *Örgütsel Değerlerin Örgüt Kültürü Öğelerine Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Bektaş, A. (2012). *Yöneticilerin İş Tatmini ve Motivasyon Düzeylerinin Yaşam Anlamı Düzeyi Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Biersted, R. (1974) *The Social Order*, Mc Graw-Hill, Inc.
- Bilgin, N. (1995) *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bobaroğlu, M. (2002) *Aydınlanma Sorunu ve Değerler*, Ayna Yayınevi, İstanbul.
- Bolat, Y. (2011) *Gazi Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Sosyal Değerlere Bakışları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bolay, S. H. (1997) *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü (7.Baskı)*. Ankara, Akçağ Basım Yayın.
- Budak, S. (2000) *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Cevizci, A. (1999) *Paradigma Felsefe Sözlüğü (3. Basım)*. Paradigma Yayınları.
- Çalışkur, A., Demirhan, A. ve Bozkurt, S. (2012) Değerlerin Belirli Meslek Alanları ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.17, S.1, s.219-236.
- De Klerk, J.J., Boshoff, A.B. ve Wyk, R.V. (2009) Measuring Meaning in Life in South Africa: Validation of an Instrument Developed in the USA. *South African Journal of Psychology*, 39 (3), 314-325.
- Demir, Ö. ve Acar, M. (1997) *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Vadi Yayınları.

- Demirbaş, N. (2010) *Yaşamda Anlam ve Yılmazlık*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H., & Çıkılı, Y. (2008) Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Şarklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 65-92.
- Dilmaç, B. Ve Arıcak, .O.T.(2012). Değerler Ölçeği, II. Uluslararası Değerler Eğitimi Sempozyumu, 16 -18 Kasım, İstanbul.
- Dilmaç, B., Deniz, M., Deniz, M. E. (2009) Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları ile Değer Tercihlerinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 9-24.
- Dilmaç, B., Ertekin, E., ve Yazıcı, E. (2009) Değer Tercihleri ve Öğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 27-47.
- Dilmaç, B.,Deniz, M., Deniz, M.E. (2009) Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları ile Değer Tercihlerinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 9-24.
- Doğan, B. (2012) *Örgüt Kültürü* (2.Basım). İstanbul: Beta.
- Doğan, İ. (2000) *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Doğan, Ö. (2002) *Bilgi ve Değer*. Bilgi ve Değer Sempozyumu Bildirileri (Ed. Şahabettin Yalçın) Ankara: Vadi Yayınları.
- Dönmez, B. ve Cömert, M. (2007) İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Değer Sistemleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 29-59.
- Dönmezer, S. (1982) *Sosyoloji* (Sekizinci Baskı). Ankara: Savaş Yayınları.
- Dursun, P. (2012) *The Role of Meaning in Life, Optimism, Hope, and Coping Styles in Subjective Well-Being*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Eaglaton, T. (2007) *The Meaning of Life a Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Edwards, P. (1967) "Meaning and Value of Life" *The Encyclopedia of Philosophy*,(Editör Paul Edwards: New York: Mcmillan.
- Erdem, A. R. (2003) Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 55-72.
- Ergezen, E. (2004) *Günümüz Ateistlerinde Hayatı Anlamlandırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Ersoy, B. (2006) *Toplumsal Değerler Ve Çalışanların İş Doyumu Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Fahlman, S. A., Mercer, K. B., Gaskovski, P., Eastwood A.E. ve Eastwood, J.D. (2009) Does a Lack of Life Meaning Cause Boredom? Results From Psychometric, Longitudinal and Experimental Analyses. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 28 (3), 307-340.
- Fichter, J. (1990) *Sosyoloji Nedir?*, (Çeviren; Nilgin Çelebi), Selçuk Üniversitesi Basım Evi: Konya.
- Filiz, Ş. (1998) *Ahlâkın Aklî ve İnsanî Temeli* Konya. Çizgi Yayınevi.
- Fonrobert, C. E. (2002) *Dünya Dinlerinde Hayatın Anlamı* (Der. Runzo, Joseph, Nancy, Martin M., Çev. Gamze Varım). İstanbul: Say Yayınları.
- Frankl, V. E. (2012) *İnsanın Anlam Arayışı* (7.Baskı). İstanbul: Okuyanüs.
- Göka, E. (2013) *Hayatın Anlamı Var mı?* İstanbul: Timaş Yayınları.
- Güney Gedik, E. (2010) *Sınıf Öğretmenlerin Değer Yönelimlerinin ve Öğrencilerine Aktarmak İstedikleri Değerlerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Giresun.
- Güney, S. (2000) *Davranış Bilimleri* (Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güngör, E. (1998) *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (2010) *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Hançerlioğlu, O. (2005) *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar Cilt 1* (4. Basım). Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Hick, J. (2002) *Dünya Dinlerinde Hayatın Anlamı* (Der. Runzo, Joseph, Nancy, Martin M., Çev. Gamze Varım). İstanbul: Say Yayınları.
- İnceoğlu, M. (2004) *Tutum Algı İletişim*. Ankara: Elips Kitap.
- Jaarsma, T. A., Pool, G., Ranchor, A. V. ve Sanderman, R. (2007) The Concept and Measurement of Meaning in Life in Dutch Cancer Patients. *Psycho-Oncology*, 16, 241-248.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2003) *Yeni İnsan ve İnsanlar*, İstanbul :Evrım Yayınevi.

- Karaca, R. (2008) İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Karasar, N. (2000) Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koca, A. İ. (2009) *Üniversite Öğrencilerinin Değerleri ve Bireysel Özellikleri İle Kariyer Tercihleri Arasındaki İlişki: Çukurova Üniversitesinde Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Krech, D., Crutchfield, R. S. (1980) Sosyal Psikoloji (Çeviri: Erol Güngör), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali (2012) (Terc: Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kafi Dönmez vd.) Diyanet Vakfı Yayınları: Ankara.
- Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000) Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15 (45), 59-76.
- Lipner, J. (2002) Dünya Dinlerinde Hayatın Anlamı (Der. Runzo, Joseph, Nancy, Martin M., Çev. Gamze Varım). İstanbul: Say Yayınları.
- Mascaro, N. ve Rosen, D.H. (2005) Existential Meaning's Role in the Enhancement of Hope and Prevention of Depressive Symptoms. *Journal of Personality*, 73, (4), 1467-1494.
- Mehmedoğlu, A. U. (2007) Değerler ve Eğitimi (Ed. Recep Kaymakcan vd.). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Memiş, A. ve Güney Gedik, E. (2010). Sınıf Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 8, No. 20, 123-145.
- Nietzsche, F. (1967) *The Will to Power* (Translation by Walter Kaufmann and R. J. Hollingdale. Vintage Books Edition.
- Özensel, E. (2003) Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 217-239.
- Peters, F. E. (2002) Dünya Dinlerinde Hayatın Anlamı (Der. Runzo, Joseph, Nancy, Martin M-Çev. Gamze Varım). İstanbul: Say Yayınları.
- Quinn, P. L. (2002) Dünya Dinlerinde Hayatın Anlamı (Der. Runzo, Joseph, Nancy, Martin M., Çev. Gamze Varım). İstanbul: Say Yayınları.
- Rokeach, M. (1973) *The Nature Of Human Values*. New York: Free Press.

- Runzo, J. & Martin, N. M. (2002) Dünya Dinlerinde Hayatın Anlamı (Der. Runzo, Joseph, Nancy, Martin M., Çev. Gamze Varım). İstanbul: Say Yayınları.
- Ryff, C. D. (1989) Happiness is Everything, or is It? Explorations on The Meaning of Psychological Well Being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1069-1081.
- Sarı, E. (2005) Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 73-88.
- Scannell, E., Allen, F., & Burton, J. (2002) Meaning in life and positive and negative well-being. *North American Journal of Psychology*, 4, 93-112.
- Schwartz, S. (1998) "Are There Universal Aspects In The Structure and Contents of Human Values?" *Journal of Social Issues*, Cilt 50, Sayı 4, s. 19-45.
- Schwartz, S. H. (1992) Universals In The Content And Structure Of Values: Theoretical Advances And Empirical Tests In 20 Countries, *Advances In Experimental Social Psychology*. Vol 25 (p 1-65). Academic Press, Inc. San Diego, California
- Schwartz, S. H., and Tammy R. (2005), "Sex Differences in Value Priorities: Cross-Cultural and Multimethod Studies", *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 1010-1028.
- Sezal, İ. (1991) Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Smart, N. (2002) Dünya Dinlerinde Hayatın Anlamı (Der. Runzo, Joseph, Nancy, Martin M., Çev. Gamze Varım). İstanbul: Say Yayınları.
- Smith, H. (2002) Dünya Dinlerinde Hayatın Anlamı (Der. Runzo, Joseph, Nancy, Martin M., Çev. Gamze Varım). İstanbul: Say Yayınları.
- Streib, H. (2007) Değerler ve eğitimi (Ed. Recep Kaymakcan vd.). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Şahin, M, Aydın, B., Sarı, S. V., Kaya ve S., Pala H. (2012) Öznel İyi Oluşu Açıklamada Umut Ve Yaşamda Anlamın Rolü, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:20, (3), 827-836.
- Şerif, M. (1985) Sosyal Kuralların Psikolojisi (Çeviren: İsmail Sandıkçioğlu), İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Şerif, M., Şerif, C. W. (1996) Sosyal Psikolojiye Giriş (Cilt 1), İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Tan, M. (1981) Toplumbilimine Giriş Temel Kavramlar: AÜ Eğitim Fakültesi Yayınları.

- Tanıt, T. (2007) *Eğitim Yöneticilerinin Değer Tercihleri İle Yaratıcılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Taş, İ. (2011) *Öğretmenlerde Yaşamın Anlamı Yaşam Doyumu Sosyal Karşılaştırma ve İç-Dış Kontrol Odağının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Taubman-Ben-Ari & Weintroub (2008) Meaning in Life and Personal Growth among Pediatric Physicians and Nurses. *Death Studies*, 32: 621–645.
- Tepe, H. (2002) Bilgi ve Değer. Bilgi ve Değer Sempozyumu Bildirileri (Ed. Şahabettin Yalçın). Ankara : Vadi Yayınları.
- Tezcan, M. (1974) Türklerle İlgili Strootipler (Kalıp Yargılar) ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Toku, N. (2002) Bilgi ve Değer. Bilgi ve Değer Sempozyumu Bildirileri (Ed. Şahabettin Yalçın) Ankara: Vadi Yayınları.
- Tolan, B. (1991) Sosyal Psikoloji. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Tural, S. K. (1988) Kültürel kimlik üzerine Düşünceler. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (1998). Türkçe Sözlük Cilt 1 (9. Baskı): Ankara.
- Uncu, Ü. (2008) *Öğretmen Ve Eğitim Yöneticilerinin Değer Yönelimlerinin Çok Boyutlu Olarak İncelenmesi (İstanbul İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Uysal, E. (2003) Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler–İslâmî Erdemler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 12 (1), 51-69.
- Ülken, H. Z. (t.y.) Bilgi ve Değer, Ankara: Kürsü Yayınları.
- Ward, K. (2002) Dünya Dinlerinde Hayatın Anlamı (Der. Runzo, Joseph, Nancy, Martin M-Çev. Gamze Varım). İstanbul: Say Yayınları.
- Yalom, I. (2001) Varoluşçu Psikoterapi (Çeviri: Zeliha İyidoğan Babayiğit), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Yapıcıkardeşler, E. (2007) *Öğretmenlerin Değer Yönelimleri İle İş Tatminleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

- Yıldız, M. (2012) *Öğretmen Adaylarının Benlik Saygısı Ve Kişilik Özelliklerinin Sahip Oldukları Değerler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin Değer Tercihlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi* Cilt 7, No. 17, 109-128.
- Yılmaz, K. (2006) *İlköğretim Okulu Yönetici ve Öğretmenlerine Göre Kamu İlköğretim Okullarında Bireysel ve Örgütsel Değerler ve Okul Yöneticilerinin Okullarını Bu Değerlere Göre Yönetme Durumları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yüksel, R. (2013) *Genç Yetişkinlerde Aşk Tutumları ve Yaşamın Anlamı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Ziebertz, H.G. (2007) Değerler ve eğitimi (Ed. Recep Kaymakcan vd.). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Zika, S. ve Chamberlain, K. (1992) On The Relation Between Meaning in Life And Psychological Well-Being. *British Journal of Psychology*, 83, 133-145.
- <http://www.hristiyanlik.org/yasamin-anlami-nedir/>(Erişim tarihi 11.10.2013).

EKLER

Kişisel Bilgi Formu

Yüksek lisans tez çalışmamda, aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar, bana büyük katkı sağlayacaktır. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Cinsiyet: () Kız () Erkek

Bölüm:

Yaş:

Yaşamın Anlamı Ölçeği (YAÖ) Örnek Sorular

Her sorunun karşısında bulunan; (1) Benim için hiç doğru değil (2) Benim için doğru değil (3) Benim için biraz doğru değil (4) Kararsızım ve (5) Benim için biraz doğru (6) Benim için doğru (7) Benim için tamamen doğru anlamına gelmektedir.								
1	Yaşamımın anlamını biliyorum.	1	2	3	4	5	6	7
2	Yaşamımı anlamlı hissetmemi sağlayacak bir şeyler arıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
3	Her zaman yaşamımın amacını bulmaya çalışıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
4	Yaşamımın net bir amacı var.	1	2	3	4	5	6	7

Dilmaç & Arıcak Değerler Ölçeği Örnek Sorular

Sayın Katılımcı

Aşağıda 39 farklı değer ifadesi bulunmaktadır. Lütfen bu değerleri tek tek okuyup sizin yaşamınızdaki anlam ve önemine göre karşısındaki puanlama cetvelinden duygu ve düşüncelerinizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz puanı daire içine alarak işaretleyiniz. Puanın düşmesi ve sıfıra yaklaşması, o değerın sizin yaşamınızda çok önemli yer tutmadığını; puanın yükselmesi ve dokuzaya yaklaşması, o değerın sizin hayatınızda çok önemli ve vazgeçilmez olduğunu düşündürmektedir. Lütfen hiçbir değer ifadesini cevapsız bırakmayın. Çalışmamıza sağladığınız katkı için teşekkür ederiz.

		Hiç Önemli Değil									Çok Önemli
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Adalet (Hakkaniyet)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	Akıl/Ruh Sağlığı	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
3	Aşk	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
4	Başarı	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
5	Beden Sağlığı	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
6	Bilgi	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
7	Cesaret	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
8	Cömertlik	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
9	Çalışma	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	Dış Disiplin	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9